ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ρ. ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4. ΤΗΛ. 30-297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 2 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1939

ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Μετὰ τὸ γαλλογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1870 ἡ Εὐρώπη γνώρισε μιὰ περίοδο εἰρήνης καὶ πρωτάκουστης εὐημερίας, ποὺ βάσταξε περίπου πενῆντα χρόνια. Εἶταν ἡ περίφημη «προπολεμικὴ» ἐποχή, ποὺ ἡ γενεά μας τὴν ἔζησε μονάχα μὲ τὴ φαντασία, μέσα ἀπὸ τὶς διηγήσεις τῶν πρεσβυτέρων της καὶ τὶς οἰκογενειακές της ἀναμνήσεις, ἡ ἐποχὴ μὲ τὰ δράματα τοῦ Ἴψεν καὶ μὲ τὰ ρωσσικὰ μυθιστορήματα, μὲ τὸν εἰρωνικὸ σκεπτικισμὸ τοῦ Ἀνατὸλ Φράνς, μὲ τὸν ἀνάλαφρο ἐπαναστατημένο αἰσθητισμὸ τοῦ εἴδους Ὄσκαρ Οὐάϊλντ, μὲ τὴ συμβολιστικὴ ποίηση καὶ τὴν ἰμπρεσιονιστικὴ ζωγραφικὴ τοῦ Παρισιοῦ, μὲ τὰ γαμήλια ταξίδια στὴν Ἰταλία, μὲ τὶς ὀπερέτες καὶ τὰ βάλς τῆς Βιέννης, μὲ τοὺς ἐπιβλητικοὺς φιλολόγους καὶ νομοδιδασκάλους τῶν γερμανικῶν Πανεπιστημίων, μὲ τὰ μυθώδη ὄργια τῶν Ρώσσων ἀριστοκρατῶν, μὲ τὴν ἀγγλικὴ θαλασσοκρατία, μὲ τὰ χρυσὰ νομίσματα, μὲ τὸ ἐλεύθερο ἐμπόριο — ἡ ἐποχὴ ὅπου οἱ ἄνθρωποι ταξίδευαν χωρὶς διαβατήριο.

Ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς τὶς δύο ἀνατολικὲς καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀσιατικὲς Αὐτοκρατορίες, τὴν ὀθωμανικὴ καὶ τὴ ρωσσική, ἡ Εὐρώπη εἶχε φτάσει τότε σὲ μιὰ ἀληθινὴ ἁρμονία πολιτισμοῦ, ἐφάμιλλη μ' ἐκείνην ποὺ εἶχε γνωρίσει στὸ 18ο αἰώνα. Ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἰσορροπία της, ποὺ τὴν εἶχε σπάσει ἑκατὸ χρόνια πρὶν ἡ μεγάλη γαλλικὴ Ἐπανάσταση, εἶχε πραγματοποιηθεῖ ξανὰ ἀπάνω σὲ νέες βάσεις. Τὸ πολιτικὸ καθεστὼς τῆς ἠπείρου εἶταν ὁ κοινοβουλευτισμός, ἄλλοῦ ἄκρατος καὶ ἄλλοῦ περιορισμένος, ἀλλὰ καθιερωμένος παντοῦ. στὴ συνείδηση τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, ὡς ἡ μόνη νόμιμη κατάσταση τῶν πραγμάτων. Οἱ ἰδέες κυκλοφοροῦσαν ἐλεύθερα, τὸ ἴδιο καὶ τὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Ἡ ἠπειρωτικὴ οἰκονομία λειτουργοῦσε ὁμαλὰ καὶ προόδευε σταθερὰ χωρὶς ἀπότομες συγκρούσεις. Ἡ ραγδαία ἀνάπτυξη τῶν τεχνικῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ ἀκατάπαυστη ἐξύψωση τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν πολιτισμένων λαῶν εἶχαν μεταδώσει στὴν εὐρωπαϊκὴ κοινωνία ἕνα γενικὸ πνεῦμα αἰσιοδοξίας καὶ ἀμεριμνησίας. Ἡ ζωὴ ἔμοιαζε εὔκολη. Δουλειὰ ὑπῆρχε γιὰ ὅλους. Ὁ πλοῦτος πλήθαινε ὁλοένα. Μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐλπίζει ὅτι μιὰ μέρα ὄχι μακρινή, μὲ μερικὲς ἁπλὲς καὶ εἰρηνικὲς μεταρρυθμίσεις, ἡ δυστυχία θὰ ἔλειπε ὁλότελα ἀπὸ τὸν πολιτισμένο κόσμο, καθὼς εἶχε λείψει κι' ὁ ἐφιάλτης τοῦ πολέμου.

Πράγματι τὸ πρόβλημα τοῦ πολέμου ἔμοιαζε λυμένο σχεδὸν ὁλότελα καὶ πολὺ λίγο ἀπασχολοῦσε τὰ πνεύματα τοῦ καιροῦ. Ἡ ἰσορροπία ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὶς ἕξη Μεγάλες Δυνάμεις φαινότανε ἀτράνταχτη. Ὁ πόλεμος εἶτανε κυρίως ἕνα ζήτημα ἀποικιακό. Μονάχα σὲ δύο σημεῖα τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχαν σοβαρὲς ἀμφισβητήσεις τῶν συνόρων, στὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ στὴν Πολωνία. Σχετικὰ μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ χώρα ἡ εὐρωπαϊκὴ συνείδηση εἶχε τύψεις, παραδεγότανε ὅτι ὁ διαμελισμός κ' ἡ ὑποδούλωσή της εἶτανε μιὰ κακὴ πράξη ποὺ ἔπρεπε μιὰ μέρα νὰ ἐπανορθωθεῖ μὲ κάποιο τρόπο, δὲ φαινότανε ὅμως καθόλου πιθανὸ νὰ γίνει ποτὲ πόλεμος γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Ἡ γενικὴ πρόοδος θὰ ὁδηγοῦσε αὐθόρμητα σὲ μιὰ ἱκανοποιητικὴ λύση. Στὴ Βαλκανικὴ ὡστόσο ὁ πόλεμος εἶταν ἀναπόφευκτος ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης παρακμῆς τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ποὺ γκρεμιζότανε ἀπὸ μόνη της. Συνεχῶς ἔκαιε στὴν Τουρκία κάποια φωτιὰ — κάποια σφαγή, κάποιο ἐθνικὸ κίνημα, κάποια ἀρχὴ πολέμου ἢ καὶ πόλεμος κηρυγμένος. Ἡ Εὐρώπη ὅμως εἶχε κατορθώσει νὰ ἐντοπίσει αὐτὴ τὴν ἀνωμαλία καὶ παρακολουθοῦσε τὰ πράματα ἀπὸ κάποια ἀπόσταση. Τότε εἶναι ποὺ πῆρε ὁ ὅρος «βαλκανικὸς» τὴν κακὴ σημασία του, γιατὶ διῆλωνε μιὰ χρόνια κατάσταση αἱματοχυσίας καὶ τοπικοῦ πολέμου μὲς σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ πίστευε ὅτι ὁ πόλεμος εἶτανε κάτι ἀνάρμοστο στὶς σχέσεις τῶν προοδευμένων ἐθνῶν.

Γενικά, καὶ μὲ μερικὲς δευτερεύουσες ἐπιφυλάξεις, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι, στὴ συνείδηση τοῦ μέσου Εὐρωπαίου τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ κόσμος εἶταν ἐν τάξει. Ἡ βαθιὰ ψυχολογικὴ διαφορὰ ποὺ χωρίζει τὶς δικές μας νενεὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα ἀπὸ τὶς προγενέστερες εἶναι ἀκριβῶς ὅτι, στὴ δική μας συνείδηση καὶ ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ ἀνοίξαμε τὰ μάτια μας στὸ θέαμα τῆς ζωῆς, ὁ κόσμος δὲν εἶναι πιὰ ἐν τάξει. Ἐξάλλου ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐν τάξει μὲ τρόπο ἀναδρομικό. Ἐμεῖς ξέρουμε πολὺ καλὰ τὰ κρυμμένα ἐλαττώματα τῆς εὐτυχισμένης ἐποχῆς, ποὺ οἱ σύγχρονοι δὲν τὰ ἤξεραν. Εἴκοσι χρόνια τώρα οἱ πνευματικοὶ καὶ πολιτικοὶ κριτικοὶ τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἀριστερᾶς δὲ στοιμάτησαν νὰ μᾶς τὰ ἐκθέτουν καὶ νὰ μᾶς τὰ ἀναλύουν. Μὰ ξέρουμε κυρίως τοῦτο, ποὺ εἶναι τὸ σπουδαιότερο, καὶ τὸ ξέρουμε ὄχι ἀπὸ τὰ βιβλία, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πεῖρα, ὅτι ἡ εὐτυχισμένη ἐποχὴ ἔσερνε μέσα της τὸ σπέρμα πολλῶν καταστροφῶν. Ἡ γοη-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2)

Σκίτσο τῆς δ. Ἀρ. Στριφτοῦ γιὰ τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα «Γαλήνη» τοῦ Ἠλία Βενέζη

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

ΓΑΛΗΝΗ

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ νέο μυθιστόρημά του ποὺ κυκλοφορεῖ τὴν ἐρχόμενη ἑβδομάδα).

Ἦρθαν πιὰ ταχτικὲς οἱ βροχές. Δὲ βρέχει ὅλη τὴ μέρα ἀδιάκοπα, κόβει καὶ πάλι ξαναρχίζει.

Οἱ Φωκιανοὶ κάθουνται αὐτὲς τὶς μέρες στὰ καλύβια τους καὶ ἡσυχάζουν γιατὶ ξέρουν πώς τὸ νερὸ ἑτοιμάζει τὴ γῆ ποὺ θὰ γονιμοποιήσει τὶς ρίζες, τὰ κλήματα ποὺ θὰ φυτέψουν, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα.

Ὅμως ὁ Γλάρος δὲν μπορεῖ νὰ ὑπομείνει τὴν ἀκινησία. Στὸ μικρὸ σκαρί του τὰ νεῦρα πλέκουνται μὲ τὶς φλέβες σὰν τὰ ξάρτια τῶν καραβιῶν. Τὶς πρῶτες μέρες, ὕστερα ἀπὸ τὸ κακὸ ποὺ πῆρε τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ μικρὸ τυφλὸ κοῦρο, εἶχε πέσει σὲ μεγάλη μελαγχολία. Πολλοὶ λέγανε πώς δὲ θὰ πάρει ἀπάνω του. Καὶ στὸ σπίτι τοῦ γιατροῦ Βένη, σὰν κουβεντιάζανε γιὰ κεῖνον, ἡ μικρὴ Ἄννα ἔλεγε τὸ ἴδιο. Πήγαινε στὸ καλύβι τους καὶ τοὺς ἔβλεπε ταχτικά, βοηθώντας τὴ Ζαμπέτα, τὸ κοριτσάκι, ποὺ τώρα εἶχε ἀναλάβει, ὁλομόναχο, τὴ φροντίδα γιὰ τὰ δυὸ ἄλλα τὰ πιὸ μικρά.

—Εἶναι πολὺ ἀπελπισμένος αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἔλεγε ἡ Ἄννα στὸν πατέρα της. Δὲ θὰ πάρει ἀπάνω του.

Μὰ ὁ γιατρὸς ἤξερε καλλίτερα ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ δὲ συμφωνοῦσε.

—Θὰ δεῖς πώς θὰ πάρει ἀπάνω του, τῆς ἔλεγε. Εἶναι γερὸ παλληκάρι. Δὲ θὰ τὸ ἀφήσουμε νὰ χαθεῖ.

Τὸν φώναζε καὶ πηγαίναν στὸν ἀγριότοπο ποὺ προοριζόταν γιὰ τὰ τριαντάφυλλα. Ἐκεῖ ὁ Δημήτρης Βένης, σκαλίζοντας τὸ χῶμα, ἔδειχνε τὸν ἑαυτό του γιὰ παράδειγμα.

—Σὲ λίγο θὰ μποῦν οἱ βέργες, τοῦ ἔλεγε. Κ' ὕστερα θὰ περιμένουμε τὰ τριαντάφυλλα.

Ὁ Γλάρος στεκόταν ἀμίλητος καὶ κοίταζε τὸ πετραδερὸ καὶ ἄγονο χῶμα, τὴ θάλασσα, τόσο ἐχτρικὴ γιὰ τὸ εἶδος, ἐκεῖ πλάϊ.

—Ἐσύ, τί λὲς τώρα; ἐξακολουθοῦσε ὁ Δημήτρης Βένης. Θὰ γίνουν τὰ τριαντάφυλλα ἢ ὄχι;

Στεκόταν δισταχτικός, μὴ ξέροντας τί ν' ἀποκριθεῖ. Ἡ γνώμη ὅλων τῶν χωριανῶν ἦταν πώς ὁ γιατρὸς ἔκανε παλαβάδα, πώς ἦταν χαμένος κόπος. Προσπάθησαν νὰ τὸν σταματήσουν, μὰ στάθηκε ἀνώφελο. Πιστεύανε πώς ἦταν μάταιο, ὅμως σπὸ βάθος ζηλεύανε τὴν πίστη τοῦ ἀνθρώπου, γιατὶ κ' οἱ ἴδιοι ἐρχόνταν ἀπ' τὴν ἴδια ρότσα καὶ μέσα τους ξυπνοῦσε τὸ πάθος γιὰ τὶς πράξεις ποὺ ἔχουν φαντασία καὶ τρέλλα. «Θὰ δεῖτε πώς θὰ γίνει καινούργιο σοῖ τριαντάφυλλα, παστπαλισμένα μὲ ἀλάτι», λέγανε ὡστόσο περιπαιχτικά. Κι' ἀπὸ τότε, κεῖνον τὸν τόπο καὶ τὸ ἀγριόβουνο ποὺ ἦταν ἀπὸ πάνω, τὸν βγάλανε «Τριανταφυλλώνα».

Ἦταν ἕνας τρόπος γιὰ προσανατολισμό, μὰ στὸ βάθος ἦταν ἡ φωνὴ ποὺ τοὺς ἔλεγε νὰ πιστεύουν.

—Λοιπόν, ἔλεγε ὁ γιατρὸς στὸ Γλάρο. Θὰ γίνουν τὰ τριαντάφυλλα ἢ ὄχι;

Κι' αὐτός, ὑποταγμένος στὴ φωτιὰ τῆς πίστης.

—Θὰ γίνουν, ἀποκρινόταν.

Τότε ὁ Βένης παρατοῦσε τὴν ἀξίνα, καθόταν μαζί του στὸ χῶμα καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοῦ φυσήσει δύναμη.

—Μὴ γάνεσαι μὲ τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, τοῦ ἔλεγε. Ὅ,τι πάθαμε ἐμεῖς στὴν Ἀνατολή, λίγες φορὲς ἔγινε στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Κι' ὅμως ξαναρχίσαμε, ἀπ' τὴν ἀρχή. Μὴ σκέβεσαι πιὰ τὴν πέτρα ποὺ χάθηκε. Δὲν ἦταν Θεός.

Ὁ Γλάρος τοῦ εἶχε πεῖ ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ ἀρχαίου τάφου. Κι' ὁ Βένης τοῦ ἔλεγε πώς ἀπ' τὴ σκαλισμένη πέτρα πιὸ μεγάλη ἀξία εἶχε ἡ γυναῖκα του ποὺ χάθηκε. Μὰ εἶναι μέσα στὴ μοῖρα ὁλονῶν μας νὰ φύγουμε. Καὶ κεῖνος, σὰ γερὸς ἄντρας, δὲν ἔπρεπε ν' ἀφήσει νὰ τὸν πάρει τὸ ρέμα ἐπειδὴ ὁ θάνατος μπῆκε στὸ σπίτι του.

—Θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ τὸν κυνηγήσω, ἔλεγε ὁ Γλάρος, γιὰ τὸν πράσινο. Θὰ μοῦδινε δίκιο κ' ἡ ἐξουσία.

Κι' ὁ γιατρὸς ὅλο τοῦλεγε καὶ τοῦ ξανάλεγε πώς δὲν μποροῦσε νὰ κάνει τίποτα μὲ τὸ νόμο, γιατὶ κι' ὁ ἴδιος τὸν εἶχε καταπατήσει κ' εἶχε κρύψει ἀρχαῖο ἀγοίλμα ποὺ ἀνῆκε στὴν πολιτεία.

Μιὰ τέτοια μέρα ὁ Γλάρος εἶπε στὸ Δημήτρη Βένη:

—Βλέπω τὶς στεριὲς πέρα ἀπ' τὴ θάλασσα. Νὰ εἶχα τρόπο νὰ κάνω ταξίδια, θὰ ἔβγαζα τὸ ψωμί. Δὲν ἔχει τώρα τίποτα νὰ κάνεις στὴ γῆ.

Κι' ὁ Βένης ποὺ καταλάβαινε τὴν καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων, εἶδε, μέσα στὴν ἐπιθυμία ἐκείνη, τὸ ξύπνημα τῆς ζωῆς.

—Ἄ, αὐτὸ ναί! τὸν ἐγκαρδίωσε. Σὲ τέτοιες θάλασσες θάφτανε νὰ εἶχες καὶ μιὰ φελούκα. Προσπάθησε!

Ὁ Γλάρος πῆγε μοῦτσος ἕνα . δυὸ ταξίδια, μὲ τὸ καΐκι τῶν ἁλυκῶν, στὴν Αἴγινα καὶ στὸν Πόρο. Φέρανε σακκιὰ γεννήματα, πῆρε ἕνα μικρὸ μέρος ἀπ' τὸ κέρδος καὶ τὸ φύλαξε. Στὸ ἄλλο ταξίδι πρόσθεσε ἀκόμα κάτι στὸ ἀποταμιευμένο κέρδος. Καὶ στὸ ἄλλο.

Στὶς ἐγκαταστάσεις τῶν ἁλυκῶν ἦταν ἕνα αὐτοσχέδιο ἰαυπηγεῖο, ἕνας μικρὸς ταρσανᾶς. Ὁ Γλάρος ἔβαλε ὅλες τὶς οἰκονομίες τῶν ταξιδιῶν, τὰ ἐπιδόματα ποὺ τοὺς ἔδινε τὸ Κράτος, μπῆκε σὲ λίγο γρέος, ὅμως, ὁ σκοπὸς ἔφταξε στὸ τέλος. Ρίξανε στὴ θάλασσα τὸ μικρὸ πλεούμενό του, μιὰ ψαροπούλα φρεσκομ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

τεία της καταστάλαξε ξαφνικά σ' ένα Ιστορικό δράμα, από τά πιό μεγάλα καὶ πιό ὀδυνηρά ποὺ γνώρισε ἡ ἀνθρωπότητα, ἕνα δράμα ποὺ οἱ κυριότερες ὡς σήμερα φάσεις του εἶναι ὁ πρῶτος Εὐρωπαϊκὸς Πόλεμος, ἡ ρωσσικὴ Ἐπανάσταση, ἡ φασιστικὴ Ἀντεπανάσταση, ἡ παγκόσμια οἰκονομικὴ κρίση, τὸ ξεχείλισμα τοῦ χιτλερισμοῦ, ὁ δεύτερος Εὐρωπαϊκὸς Πόλεμος — οἱ ἔποχες τῆς ζωῆς μας.

⁂

Γιὰ ὅποιον καταλαβαίνει κάτι ἀπὸ τὰ ζητήματα τοῦ αἰώνα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ σπουδαιότερος συντελεστὴς τῆς σύγχρονης ἱστορίας εἶναι ἡ οἰκονομία. Ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω ὅτι αὐτὸ ποὺ λέω ἐδῶ δὲν εἶναι μιὰ ἀντίληψη δογματικὴ ποὺ νὰ ἔχει τὴν ἀπαίτησι νὰ ἀγκαλιάσει τὴν παγανθρώπινη ἱστορία καὶ νὰ τὴν ἐξηγήσει μὲ μιὰ φόαση. Εἶμαι ὁπαδὸς μιᾶς ὁρισμένης πνευματικῆς μετριοφροσύνης ποὺ μὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰ ἀλύσιτα θεωρητικὰ συστήματα· τὴς μεταφυσικὲς ἀποκαλύψεις, τὶς ἀπόλυτες «ἀλήθειες» ὅλων τῶν σχολῶν, κυρίως μάλιστα ὅταν πρόκειται γιὰ ζητήματα πολιτικά, ὅπου τὰ λάθη δὲν πληρώνονται μονάχα μὲ κακὴ φιλολογία, ἀλλὰ καὶ μὲ λαϊκὴ δυστυχία καὶ μὲ τὸ αἷμα τῶν καλῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ ποὺ λέω εἶναι μιὰ διαπίστωση ἐμπειρικὴ χωρὶς φιλοσοφικὲς ἀξιώσεις. Ἐξάλλου μιὰ τέτοια διαπίστωση τοῦ ρόλου ποὺ παίζει ἡ οἰκονομία στὴ σύγχρονη ζωὴ δὲ σημαίνει καθόλου ὅτι τὰ ὑπεύθυνα πρόσωπα, οἱ ἐθνικὲς ἢ κοινωνικὲς ὁμάδες καὶ τὰ Κράτη ἐνεργοῦν ἀποκλειστικὰ μὲ οἰκονομικὰ ἐλατήρια, ὅπως ὑποστηρίχτηκε ἀρκετὲς φορές. Πιστεύω τουναντίο ὅτι ὑπάρχουν ἀμέτρητες περιπτώσεις, ὅπου ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ δράση μπορεῖ νὰ πηγάζει, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ἀπὸ αἰτίες πνευματικές, ἰδεολογικές, συναισθηματικὲς ἢ καὶ παθολογικές ἀκόμα. Ἀλλὰ θέλω νὰ πῶ τοῦτο: ὅτι ἡ σύγχρονη δράση ἀπὸ ὅποια αἰτία ἀνώτερη ἢ κατώτερη καὶ ἂν προέρχεται, διεξάγεται μέσα σὲ πλαίσια ποὺ ἡ οἰκονομία προσδιορίζει. Μιὰ τέτοια ἄποψη μᾶς ἐπιτρέπει ἴσως νὰ πλησιάσουμε τὸ νόημα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ δράματος τοῦ καιροῦ μας.

Ὑπάρχει μὲς στὸν ἀέρα αὐτῶν τῶν ταραγμένων ἡμερῶν ποὺ ζοῦμε μιὰ ἰδέα ποὺ δὲ διατυπώνεται ἴσως ἀκόμα ὅλως διόλου καθαρά, ἀλλὰ τὴν αἰσθάνεται κανεὶς νὰ λαν̄θάνει σὲ λόγους πολιτικῶν, σὲ σχόλια τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, σὲ μανιφέστα, σὲ ψηφίσματα, σὲ βιβλία λογοτεχνικὰ ἢ ἐπιστημονικά. Ἡ ἰδέα δὲν εἶναι καινούργια, εἶναι ὅμως καινούργιο γεγονὸς ἡ διάδοσή ποὺ τείνει νὰ λάβει καὶ ποὺ δείγνει ὅτι δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀγγίσει μιὰ μέρα τὶς μάζες. Ἡ ἰδέα εἶναι ἡ ἑξῆς: ὅτι, σὲ μιὰ ὁρισμένη στιγμή, ἡ τεχνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὀργάνωση τῆς Εὐρώπης ἔφτασε σ' ἕνα τέτοιο βαθμὸ τῆς ἀνάπτυξής της, ὥστε δὲν μποσεῖ πιὰ νὰ λειτουργήσει ὁμαλά, μοιρασμένη σὲ τοπικὲς ἐξουσίες, ἀπόλυτα ἀνεξάρτητες ἀναμεταξύ τους, ἀντιφατικὲς καὶ ἐνθοικές. Τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, μὲ τὴν ἔνταση καὶ τὴν ἔνταση ποὺ ἔχουνε λάβει, ἀπαιτοῦν ἕνα πανευρωπαϊκὸ συντονισμό, μιὰ νέα ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας ἀπάνω σὲ βάσεις ὄχι πιὰ ἐθνικές, ἀλλὰ ἠπειρωτικές, αὐτοκατοικιὲς μὲ τὴν ἀρχαία ἔννοια τῆς λέξης. Ἀπὸ τὸ μεγάλο σπάσιμο τοῦ 1914, ἡ Εὐρώπη ὑποφέρει ἀπὸ ἕνα πλεόνασμα προόδου καὶ ἀκμῆς. Ἔγινε πολὺ μεγάλη, δὲν τὴ χωροῦνε πιὰ οἱ πατροπαράδοτες πολιτειακὲς μορφές. Ἔχει ἀνάγκη νὰ βρεῖ μέσα της τὴ δύναμη νὰ ἀνανεωθεῖ ριζικὰ νὰ πραγματοποιήσει τὴν ὁμοσπονδιακὴ μορφὴ ποὺ ἀπαιτοῦν οἱ νέοι καιροί, νὰ λύσει ταυτόχρονα καὶ ὁριστικὰ αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς της ἰσορροπίας καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ πολέμου.

Ἂς σημειώσουμε ὅτι ὁ ὅρος «Ὁμοσπονδία» ρίχτηκε κιόλας στὴ συζήτηση, ἀπὸ διάφορες μεριές, μετὰ τὴ μοιραία 1 Σεπτεμβρίου 1939. Τοῦτο βέβαια δὲ σημαίνει ὅτι πλησιάζουμε τὸ τέρμα τῆς ἱστορικῆς πορείας ποὺ μᾶς ἔλαχε νὰ διανύσουμε. Ἴσως τὸ τέρμα νὰ μὴν πρόκειται νὰ τὸ φτάσουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ζοῦνε σήμερα. Ἴσως νὰ εἶναι καὶ πιὸ κοντὰ ἀπὸ ὅ,τι νομίζει κανείς. Δὲν ἐξέρουμε βέβαια καὶ δὲν πρόκειται νὰ προφητέψουμε. Εἶναι ὅμως ἕνα συναίσθημα ἀρκετὰ μεγαλόπρεπο αὐτὸ ποὺ μᾶς κατέχει ὅταν ξεχωρίζουμε πῶς ἡ σύγχρονη οἰκονομία, μέσα ἀπὸ τὴν ἐπικὴ ὁρμὴ της καὶ τὶς ὀδύνες τῆς ἀνάπτυξής της, ἐανοίγει μπροστά μας ξανά, καὶ πιὸ ζωντανὸ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, τὸ περίλαμπρο ὅραμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Καρλομάγνου καὶ τοῦ Ναπολέοντα: τὴν εὐρωπαϊκὴ Ἑνότητα.

⁂

Ὑποστηρίχτηκε στὴν Ἑλλάδα μὲ λογοτεχνικὴ ὀξύτητα, κυρίως ἀπὸ τὸν κ. Καζαντζάκη, μιὰ ἄποψη σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὅλες οἱ δυνάμεις ποὺ γτυπιοῦνται στὶς μέρες μας, στὸ στίβο τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀγώνων, κατὰ βάθος ἀλληλοσυμπληρώνουνται καὶ συνεργάζουνται γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς κόσμου καινούργιου καὶ εἶναι ὅλες ἱστορικὰ ἀπαραίτητες γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ἡ ἠθικὴ συνέπεια ποὺ ἐξάγεται ἀπὸ μιὰ τέτοια ἄποψη εἶναι ὅ,τι τὸ δίκιο ἀνήκει ἐξίσου σὲ ὅλες τὶς ἀντιμαχόμενες δυνάμεις καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τρόπος ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, δίκαια κρίνοντας, νὰ προτιμήσει τὴ μιὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἀλλὰ βρίσκεται ἀναγκασμένος νὰ τὶς δεχτεῖ ὅλες στὴ συνείδησή του μὲ τοὺς ἴδιους τίτλους, νὰ σταθεῖ οὐδέτερος ἀπέναντί τους καὶ νὰ ἀπολαμβάνει τὸ θέαμα.

Τὸ θέαμα εἶναι πράγματι συναρπαστικὸ κ' ἔχω ἕνα προαίσθημα πῶς, ὅταν εἰρηνέψει ἀληθινὰ ὁ κόσμος, τὰ παιδιὰ τῶν καινούργιων εὐτυχισμένων ἐποχῶν θὰ μᾶς φθονοῦν ἐμᾶς ποὺ εἴχαμε τὴν τύχη νὰ δοῦμε τέτοια γεγονότα στὴ ζωή μας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ πρέπει νὰ πῶ ὅτι ἔχω ἀπεριόριστο σεβασμὸ γιὰ τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν τέχνη τοῦ κ. Καζαντζάκη, ποὺ εἶναι δίχως ἄλλο ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς ἀνθρώπους ποὺ διαθέτει σήμερα ὁ Ἑλληνισμός. Ἀλλὰ ζητῶ νὰ μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ προσθέσω ὅτι ἡ γνώμη ποὺ σημείωσα παραπάνω εἶναι ἀπόλυτα ἀντίθετη μὲ τὴ συνείδησή μου καί, ἐπειδὴ σὲ τέτοιες ὧρες ὅλα τὰ ἐπίμαγα ζητήματα ξαναβγαίνουν μόνα τους στὴν ἐπιφάνεια, αἰσθάνουμαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσω αὐτὴ τὴ διαφωνία.

Πιστεύω ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων ὑπακούει σὲ μιὰ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα ἀνώτερη ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες προθέσεις, ὅτι ἀπὸ ὅποια ἄποψη καὶ ἂν κοιτάξουμε τὰ πράματα καὶ ἀπὸ ὅποια ἀφετηρία καὶ ἂν ξεκινήσουμε, θὰ καταλήξουμε θεωρητικὰ στὸ ἴδιο περίπου ἀποτέλεσμα, φτάνει μονάχα νὰ εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ ὁδηγήσουμε τὸ πνεῦμα μας ὡς σὰν κάτι ποὺ γίνεται μὲ τὸ ζόρι καὶ ποὺ πιέζει τὴν ἰδιαίτερη ζωή τους. Ἀλίμονο ἂν συμμετέχουν ὁπωσδήποτε στὸ πραγματοποιηθεῖ στὸν κόσμο ὁ ἴδιος ὁ παράδεισος μὲ τρόπο ποὺ νὰ προσβάλλει τὴ φιλοτιμία τῶν λαῶν. "Ὁλα θὰ πάνε στὸ βρόντο.

Οἱ λαοὶ κατὰ βάθος εἶναι καλοί, ὅλοι οἱ λαοί, ἐξὸν μονάχα ὅταν τοὺς ἐξαγριώνουν μερικοὶ φανατικοί, μὰ ποτὲ ὁ ἐξαγριωμός τους δὲ βαστᾶ δεγτοῦνε χίλια-δυὸ πράματα, πολὺ καιρό. Γρήγορα οἱ λαοὶ βαριοῦνται αὐτὰ τὰ πράματα καὶ νοσταλγοῦν τὴν ἡσυχία τους. Ἂν τοὺς ρωτήσει κανείς τρόπο ὁ ἀνθρωπος ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ δρόμου (γιατὶ πολλοὶ σταματοῦν στὰ μισὰ καὶ πελαγώνουν καὶ ἐκεῖ, μὲς στὸ πελάγωμα, γίνουνται οἱ φοβερότεροι καβγάδες). Πιστεύω ἐπίσης ὅτι ὁ καινούργιος κόσμος ποὺ θὰ βγεῖ ἀπὸ τὶς κρίσεις τῶν ἡμερῶν μας θὰ περιέχει ἢ μᾶλλον θὰ συνθέτει μέσα του πολλῶν εἰδῶν ἀρετὲς, παλαιὰ καὶ νέα, ποὺ ὁ κοινὸς νοῦς τὰ θεωρεῖ ἀσυμβίβαστα. Ὡστόσο τὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε εἶναι κάτι ἀρκετὰ διαφορετικὸ στὴ θεωρία καὶ στὴν πράξη. Ὑπάρχουν χίλιοι τρόποι νὰ βαδίσει κανεὶς πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση καὶ νὰ ἐπιδιώξει νὰ φτάσει ἕνα μεγάλο σκοπό, λόγου χάρη ἂς ποῦμε τὴν ἕνωση τῶν ἐθνῶν, τὸ συντονισμὸ τῶν δημιουργικῶν δυνάμεών τους, τὴν πιὸ λογικὴ ὀργάνωση τῶν πολιτειακῶν καὶ οἰκονομικῶν πραγμάτων. Μέσα στὰ πλαίσια ποὺ προσδιορίζουν οἱ ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς, τὰ περιθώρια τῆς ἀνθρώπινης πρωτοβουλίας καὶ δημιουργίας εἶναι μεγάλα, πάρα πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ὑποπτεύει ὁ συλλάβει ὁ κοινὸς νοῦς. Ἡ ρωμαντικὴ θεωρία τῶν ἡρώων δὲν εἶναι ἐντελῶς ψεύτικη. Ἕνας ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξει τὴ γενικὴ κατεύθυνση τῆς ἱστορίας. Ὑπάρχουν ὅμως ἄπειρες περιπτώσεις ὅπου ἕνας ἄνθρωπος ἢ ἕνας μικρὸς ὅμιλος ἀνθρώπων μποροῦνε νὰ ἀλλάξουνε τὴν τύχη ἑνὸς λαοῦ, νὰ τὸν ρίξουνε ἀπὸ τὴν εὐτυχία στὴ δυστυχία καὶ ἀντίστροφα, νὰ τὸν κάνουνε νὰ προκόψει γοργὰ ἢ νὰ πεινάσει, νὰ ἀποδεκατιστεῖ, νὰ καταστραφεῖ, νὰ τὸν κάνουνε νὰ ἀναπτύξει τὸ ἤθος του καὶ τὶς πνευματικότητά του ἢ νὰ τὸν ἀποκτηνώσουνε. Κανεὶς δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἀμφισβητήσει ὅτι παίζει κάποιο ρόλο, στὴν ἐξέλιξη τοῦ κόσμου, ἡ ἐξουσία ἢ ἡ βλακεία ἢ ἀκόμα ἡ τρέλλα ἢ ἡ μεγαλοφυΐα τῶν μοιραίων ἀνθρώπων πού, σὲ μιὰ δρισμένη στιγμή, παίρνουνε μιὰ ἀπ' ἀση ἀνεπανόρθωτη. Τὸ ἴδιο θὰ πῶ ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλα καὶ τὰ περιθώρια τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀτιμίας.

Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατὸ νὰ παραδεχτοῦμε ποτέ, ὁσοδήποτε ποιητικὰ καὶ ἂν ἐκφράζεται ἡ ἄποψη αὐτή, ὅτι ὅλες οἱ μέθοδες καὶ ὅλα τὰ συνθήματα ἔχουν τὴν ἴδια ἀξία, ὅτι ὅλοι οἱ δρόμοι εἶναι ἐξίσου καλοί, ὅτι ὅλα τὰ πρόσωπα ποὺ παίρνουν μιὰ πρωτοβουλία εἶναι ἐξίσου δικαιωμένα. Εἶναι ὡραῖο τὸ θέαμα τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε δρισμένες ἀξιώσεις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ μας καὶ τοῦ συναισθήματός μας τῆς ἀνθρώπινης τιμῆς. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παύσουμε νὰ εἴμαστε ἄνθρωποι. Καί, σὰν ἄνθρωποι, ἔχουμε τὴν ἀπαίτηση νὰ κρίνουμε σύμφωνα μὲ τὴ συνείδησή μας, νὰ περιφρονοῦμε ὅ,τι ἀξίζει περιφόνηση, νὰ μισοῦμε ὅ,τι ἀξίζει μῖσος, νὰ προτιμοῦμε τοῦτο ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ νὰ εὐχόμαστε νὰ ἐπικρατήσει τοῦτο καὶ ὄχι ἐκεῖνο.

⁂

Ὑπάρχει κ' ἕνα ἄλλο ζήτημα ποὺ τὸ ξεχνοῦνε συνήθως οἱ τεχνικοί, οἱ ἀποκλειστικὰ ἐπιστημονικοὶ ἐγκέφαλοι. Γιὰ νὰ σωθοῦνε οἱ λαοὶ δὲν ἀοκεῖ νὰ ἑνωθοῦν καὶ νὰ ὀργανωθεῖ ἡ ζωή τους λογικότερα καὶ ζιλκαιότερα. Πρέπει νὰ γίνουν ὅλα αὐτὰ μὲ τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ ἀρέσει στοὺς λαοὺς ἡ νέα κατάσταση τῶν πραγμάτων, ὥστε νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι μέσα της, νὰ αἰσθάνουνται τὴν ἑνότητα καὶ τὴν καλύτερη ὀργάνωση σὰν κάτι φυσικὸ καὶ αὐθόρμητο καὶ πολὺ εἶναι τοῦ γούστου τους καὶ ὄχι σὰν κάτι ποὺ γίνεται μὲ τὸ

ΓΛΑΥΚΗ

Τὸ μυστικό σου νόημα βλέπω τώρα
ποὺ κουφοτρίζοντας πονοῦν οἱ ἀρμοί,
καὶ νὰ σιμώνει τοῦ θανάτου ἡ ὥρα
τὸ γερασμένο αἰστάνεται κορμί.

Ἀπ' τὴν τρεμούλα τοῦ "Ερωτα βγαλμένη
στὴν ἅγια μέθη μιᾶς ἱερῆς στιγμῆς,
Ἰδανικὸ μου ὑψώθης κ' Εἰμαρμένη
συνέχεια φωτεινὴ τῆς θείας γραμμῆς.

τῆς Ζωῆς... (Μεγάλα Ἰδανικὰ τοῦ ἀνθρώπου
τῆς καρδιᾶς θέρμη, ἀναλαμπὴ τοῦ νοῦ
στὰ δυὸ ματάκια της φωλιάζετε, ὅπου
γλυκοφέγγουν τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ!)

— Καὶ ζῆσ' ΕΣΥ δική μου σάρκα κ' αἷμα.
τὴ μέθη ὅποιας στιγμῆς ἐντατικά,
τ' ὀνειρό σου κυνήγα καὶ πολέμα
γιὰ τῆς καρδιᾶς σου τ' ἅγια Ἰδανικά.

3) 4) 1936

* * *

Τὸ μυστικό Σου νόημα βλέπω τώρα καὶ ὑμπαινω....
Στὸ χῶμα ΕΣΥ, ἀΰλη χαρὰ τῆς σκέψης μου, δὲν εἶσαι!
Καὶ στ' ἀπειρο σηκώνοντας τά μάτια μου κλαμένα
ζητῶ ψηλά στὴν ἄβυσσο ποὺ ἀστροφωτάει καὶ λάμπει
τὸ εἴδωλό σου στεμένο νὰ τὸ ἰδῶ, ἱερὴ ἀμοιβή μου
καὶ δὲν τὸ βρίσκω

Τὴν ἀνθρώπινη ρωτῶ καρδιά μου
(ἕνας παλμός, μιὰ χούφτα λάσπη ζυμωμένη μ' αἷμα
δάκρυα κ' ἰδρώτα):

— Πῆς καρδιά, μικρὴ καρδιά μου, ποῦ ναι;

— Μὴ βλαστημᾶς τὴν ἅγια Ζωὴ μ' ὅλες τὶς πίκρες πῶγει
κι' ἀμφίγνωμη ἂς μὴ στέκεται ἡ ψυχὴ στὸ Ναὶ εἴτε στ' "Οχι
Μακάρια ζεῖ, στῆς ἀνοιξης τὸ φῶς καὶ στὰ λουλούδια
μὲς στὰ παιχνίδια τῶν μικρῶν παιδιῶν καὶ τὰ τραγούδια
Ζεῖ, στὴν ὁρμὴ τῶν ἠχηρῶν κυμάτων καὶ τοῦ ἀνέμου,
στὴ θέλλα τῶν στοχασμῶν τοῦ μέσα σου πολέμου.
Ζεῖ στὸ μεγάλο πόνο σου καὶ στὴ μικρὴ χαρά σου,
στὸν κόπο σου, στὴν ἠδονή, στὴν Τέχνη, στὰ ὀνειρά σου!

Θόλοι τοῦ χάους ἀστρόφωτοι, στὰ μεσονύχτια μάγια
παραδομένοι στὴ γλυκειά σας ρέμβη, πλέχτε βάγια
μ' ἀστρόφω φῶς, καὶ χαμηλώστε γύρω ἐνὸς μετώπου,
καὶ στεφανώστε τὸν Ἱερὸ βουβὸ πόνο τ' ἀνθρώπου...

20) 7) 1938. **ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ**

ΓΑΛΗΝΗ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

πογιατισμένη μὲ χτυπητὰ χρώματα. Ἕνα κορδόνι κίτρινο, ἕνα κορδόνι κόκκινο.

—Τώρα θὰ περιμένουμε νὰ καλυτερέψουν οἱ καιροί, εἶπε ὁ Γλάρος. Τότε θὰ βγάζει τὸ ψωμί της.

Καὶ κοίταξε μὲ ἀγαλλίαση τὸ μικρὸ σκαρί, τὰ ψηφιά ποὺ γράφανε τ' ὄνομά της στὴν πλωρινὴ μάσκα : «Ἐλένη».

* * *

Ἡ θεία Μαρία δὲν μπορεῖ πιὰ τώρα, μὲ τὶς βροχές, νὰ μετακινηθεῖ εὔκολα ἀπ' τὸν τόπο της. Οἱ Φωκιανοὶ τώρα βλέπουν πιὸ σπάνια τὸ ἀφοσιωμένο ζευγάρι, τὴ θεία - Μαρία καὶ τὴ μικρὴ Ἄννα Βένη, νὰ προχωροῦν, σιγὰ - σιγά, στὸ παραλιακὸ μονοπάτι ποὺ τραβᾶ πρὸς τὸ «Θυμάρι». Ἡ γριὰ γυναῖκα ἀκουμπᾶ στὸ μπράτσο τοῦ κοριτσιοῦ, ποὺ εἶναι πολὺ ψηλότερο ἀπὸ κείνη κ' οἱ φιγοῦδες τους γράφουνται μὲς τὸ γαλάζιο βάθος σὰ νὰ πορεύονται πρὸς τὴ μοῖρα τους.

Ἡ Εἰρήνη Βένη δὲ θέλησε ποτὲ νὰ τὶς ἀκολουθήσει στοὺς περιπάτους τους. «Δὲ θέλω», εἶπε μὲ τὴν παγεωὶ σωνή της κι' ἐκεῖνες ξέρανε πὼς θὰ ἤταν μάταιο νὰ ἐπιμένουν.

Οἱ κουβέντες στὸ δρόμο ἀνάμεσα στὰ δυὸ πρόσωπα ποὺ βαδίζουν εἶναι λιγοστές, γιατὶ ἡ γριὰ γυνοῖκα κουράζεται εὐκόλα καὶ γιατὶ ὑπάρχουν ἀνάμεσά τους τοάματα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐκφρασθοῦν ὡς τὴν ἐπιφάνεια.

Εἶναι πάντα ὁσισμένο ὡς ποῦ θὰ φτάξουν. Ἐκεῖ, ὡς τὸ δεύτερο κάβο.

—Ἤοθοσμε πάλι, λέει κάθε φορὰ ἡ θεία - Μαρία, σὰ νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιβεβαιώσει τὸ γεγονός.

Κάθουνται, τότε, σ' ἕνα ἔρημο βράγγο, πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα. "Οταν ἔχει τρικυμία, τὸ κῦμα σκεπάζει τοῦτον τὸ βράχο. Ἔτσι γίνεται αἰῶνες τώρα καὶ γιαυτὸ ἔγκυν γίνει μικρὲς - μικρὲς λαροῦβες στὸ βράχο. "Οταν πέσει ἡ τρικυμία, μένει στοὺς μικροὺς λάκκους λίγη θάλασσα κ' ὄστερα ἔρχεται ὁ ἥλιος καὶ τὴν ἀποξηραίνει. Γίνεται, τότε, ἀλάτι κ' οἱ ψαράδες ποὺ ἔρχονται, τότε - τότε, γ' ἀπογγιάσουν σὲ τοῦτα ἐδῶ τὰ μέση, μὲ τὶς τράτες τους, τὸ μαζεύουν γιὰ τὴν κακαβιά τους. Ἐδῶ κι' ἐκεῖ, σὲ ἀπάνεμα μέρη τῆς σκοογιαλιᾶς βοΐσκουν τοι οἱ καπνισμένες κουφάλες τῶν βράγων. ὁποῦ ἀνάβουν φωτιά, στὰ ἐφήμερα πεοάσματά τους.

Τὸ βάθος γράφετσι σιωπηλὸς ὁ ἀλαφοὸς ὄγκος τῆς Αἴγινας.

—Ὅπως μίλια νὰ εἶναι ἀπὸ δῶ ἄραγε; λέει τὸ κορίτσι ἀφηρημένα, γιὰ τὸ νησὶ τῶν παιδικῶν της χρόνων.

—Πόσα μίλια νὰ εἶναι; Ποιὸς ξέοει...

—Ἔβαν βαπόρι περνᾶ ἀνοιχτά, κατεβαίνοντας πρὸς τὰ νησιά. Ἀκούγεται λίγο ὁ βαθὺς θόρυβος τῶν μηχανῶν του.

—Χτὲς τὴ νύχτα μέτρησα ὅλα τὰ βαπόρια ποὺ πέρασαν φωτισμένα, λέει πάλι ἡ Ἄννα. Ἦταν τράντα...

—Ἀνρύπνησες πάλι τόσο πολύ;

—Δὲν Ἐγω ὕπνο θεία.

—Πῶς δὲ σὲ πῆρα εἴδηση.. ἀναρωτήθηκε ἐκείνη. Δὲ θὰ σἄφηνα...

"Ἐπειτα,

—Νὰ μπορούσαμε νὰ βλέπουμε καὶ τὰ καράβια ποὺ ἔρχουνται.. εἶπε ἡ θεία . Μαρία.

Μὰ αὐτὰ ἔρχουνται πάντα τὰ γαρόματα, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου γιὰ τὸν Πειραιᾶ. Κι' ὅμως ἕνα, κάποτε, θὰ τὸ φέρει τὸ ἀγόρι ποὺ ἔμεινε στὴν Ἀνατολή, τὸ μικρὸ "Αγγελο. θὰ περάσει ἐξῶ ἀπ' ἐδῶ καὶ κείνη δὲ θὰ ξέρει τίποτα γιὰ τὸ πέρασμά του καὶ θὰ κοιμᾶται.

—Θὰ τὸ μάθει, ἄραγες, εὔκολα, πὼς εἴμαστε ἐδῶ;

Νὰ εἶναι ἡσυχη, τὴ βεβαιώνει τὸ κορίτσι, "Ο[illegible] οἱ πατριῶτες τους στὸν Πειραιὰ τὸ ξέρουν πὼς χανε μὲ φοβερὴ σβελτάδα πάνω της.

Τότε ἡ θεία - Μαρία καθόταν στὸ παράθυρο κ' ἡ Ἄννα προσπαθοῦσε νὰ δεῖ μακρυά.

—Ξεχωρίζεις κύματα ἔξω ἀπ' τὸν κόρφο; ρωτοῦσε ἡ θεία - Μαρία.

—Ξεχωρίζω ἄστρα βουνά, ἐκίνηνα.

—Τότε θὰ δοῦμε, σίγουνα κατάρτια οὔριο τὸ πρωΐ, στὸν "Αη-Νικόλα.

Ἔτσι γινόταν κάθε φορὰ ποὺ φυσοῦσαν δυνατοὶ ἄνεμοι. Καράβια, πηγαίνοντας ἢ φεύγοντας ἀπ' τὸν Πειραιᾶ, ἀνίκανα νὰ τὰ βάλουν μὲ τὸ κακό, γλυστροῦσαν μὲς τὴν ἀπάνεμη γλώσσα τοῦ "Αη - Νικόλα, μὲ τὸ φλόκο μονάχα κι' ἄραζαν ἐκεῖ, περιμένοντας εὐνοϊκὸ καιρό, γιὰ νὰ σαλπάρουν. Τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς, τοθτο τὸ κατεφύγιο τὸ βρίσκανε χρήσιμο καράβια ποὺ τύχαιναν σ' αὐτὰ τὰ νερὰ τὶς νύχτες. Γλυστρούσανε τότε ἐκεῖ καὶ τὸ πρωΐ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀναβύσσου βλέπαν, ἀπὸ μακρυά, μιὰ μικρὴ θάλασσα ἀπὸ ἄλμπουρα καὶ ξάρτια, σημεῖο τῆς νίκης τοῦ Θεοῦ πάνω στοὺς ἀνθρώπους.

—Θὰ τὰ δοῦμε πάλι, σίγουρα, οὔριο τὸ πρωΐ, ἔλεγε ἡ θεία - Μαρία στὴν "Ανναν.

"Ἔλεγε θὰ τὰ δοῦμε κι' ἔννοοῦσε «θὰ τὰ δεῖς καὶ θὰ μοῦ τὸ πεῖς». Εἶχε πιὰ συνηθίσει στὸ θέαμα τοῦ κόσμου μέσῳ αὐτῶν τῶν ματιῶν ποὺ σιγὰ - σιγὰ τὰ εἶχε ἐξοικειώσει νὰ βλέπουν καὶ νὰ προσεχοῦν ὅ,τι θὰ ἤθελε νὰ δοῦν καὶ νὰ προσέξουν τὰ δικά της.

—Φανήκανε; ρωτοῦσε τὴν "Ανναν πρωΐ - πρωΐ τὴν ἄλλη μέρα ἀνήσυχη, σὰ νὰ εἶχε ἀνάγκη νὰ μὴ διάψευσθοῦν οἱ προσδοκίες της.

—Φανήκανε, θεία.

—Εἶναι πολλά;

—"Ω, εἶναι ἕνα δάσος! Ἐκεῖ! Ἐκεῖ!..

Καὶ μὲ τὰ χέρια του τὸ κορίτσι προσπαθοῦσε νὰ στερεώσει τὴ γραμμὴ τῶν ματιῶν τῆς μισότυφλης γυναίκας πρὸς τὸ μέρος τοῦ «δάσους».

—Ἐκεῖ, ἐκεῖ..

Τὰ βρεμένα μάτια ἀνοίγαν, τότε, διάπλατα, θέλοντας νὰ συμπυκνώσουν δυνάμεις πρὸς τὸ μακρυὸ ὅραμα κι' ἔμεναν ἐκεῖ, στηλωμένα κι' ἄγρια στὴν προσπάθειά τους, σὰ μονοχιὰ ὄντα ποὺ ἄρχιζαν μόλις τὴ ζωή.

—Ξεχωρίζεις, θεία - Μαρία;

—Ναί, ναί, ξεχωρίζω, παιδί μου. Εἶναι πολλά.

Ἀναπαυόταν, τότε, στὴν ψευδαίσθηση τοῦ θαύματος καὶ ἱκανοποιημένη πιά, ἡ θεία - Μαρία, μποροῦσε νὰ εὔχεται, ἀφοῦ ὁ σκοπός της εἶχε τελειώσει.

—Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς κάνει, σύντομα, κολὸ καιρὸ νὰ φύγουν..

Στὸν "Αη - Νικόλα, ἐκεῖ ποὺ ἀράζαν τὰ κυνηγημένα καράβια, εἶναι μιὰ γλῶσσα γῆς. ἀπ' τὰ πιὸ γαλήνια μέρη τοῦ τόπου. Μιὰ στενὴ λουρίδα ἄμμος δένει τοὺς βορεινοὺς λόφους τῆς Ἀναβύσσου, πολὺ ἀπόκρημνους στὴν ἀκρογιαλιά, μὲ τὸν "Αη - Νικόλα. "Ἐξω ἀπ' τὴ λουρίδα εἶναι ἔνας δεύτερος μικρὸς κόρφος ποὺ μερῶνει τὰ κύματα, ἐρχόμενα ἀπ' τὰ ἀνοιχτὰ τοῦ Σορωνικοῦ, μερῶνει καὶ τὸν ἄνεμο, ποὺ ὅταν φτάνει στὸν κόρφο τοῦ "Αη - Νικόλα, δὲν ἔχει καμμιὰ δύναμη. Γι' αὐτό, ὁ "Αη - Νικόλας, ποὺ ἔχει καὶ τὸ προνόμιο νὰ εἶναι κοντὰ στὸ ἀνοιγμα τοῦ κόρφου τῆς Ἀναβύσσου, ἔτσι ποὺ νὰ γίνεται: εὔκολο τὸ ἔμπα - ἔβνα τῶν καραβιῶν, εἶναι τὸ πιὸ εὐλογημένο καταφύγιο τοῦ τόπου, σὲ καιρὸ τρικυμίας. Εἶναι κι' ἕνα βαθὺ πηγάδι, πλάϊ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ "Αη-Νικόλα, κι' ἔτσι τὰ τσούρμα τῶν καραβιῶν, ἐξὸν ἀπὸ σπάνιες περιστάσεις, δὲν ἔχουν τίποτα νὰ γυρέψουν, κατεβαίνοντας μιὰ ὥρα δρόμο τὸ μονοπάτι ποὺ φέρνει, μέσα ἀπ' τοὺς λόφους, στὸ

ΑΛΝΤΟΥΣ ΧΑΞΛΕΥ

ΚΟΝΤΡΑΠΟΥΝΤΟ

Μετάφραση απ' τ' Αγγλικά Σταύρου Στάγκου

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

Το ξσωτερικό τοῦ Μεγάρου τῶν Τανταμάουντ εἶναι εὐγενικά ρωμαικό, ὅπως ἡ πρόσοψή του. Γύρω σ' ἕνα κεντρικό τετράγωνο ὀρθώνουνται δυό περιζώματα, ἀνοιχτὲς καμάρες ποὺ στηρίζουν μιὰ σοφίτα ἀπὸ πάνω, φωτισμένη ἀπὸ μικρὰ τετράγωνα παράθυρα. Ἀντὶς ὅμως νάναι ἄσκεπος ὁ τετράγωνος χῶρος, τὸν καλύπτει μ' ἀγυάλινη στέγη ποὺ τόνε μετατρέπει σὲ τεράστιο χώλ, κάνοντας, ἔτσι, νὰ φαίνεται ψηλότερη ἀπ' ὅσο εἶναι ὁλάκαιρη ἡ οἰκοδομή.

Μὲ τὶς στοές της καὶ μὲ τὸ ὑπερῶο της, ἡ αἴθουσα ἔχει ὄψη ἀρχοντικιά, εἶναι ὅμως πολὺ μεγάλη, πολὺ σὰ δημόσιος χῶρος, σὰ σάλα σκαλτιγκ, ἢ πισίνα, παρὰ σὰ σπίτι. Ἀπόψε, ὡστόσο, δικαιολογεῖται ἡ ἀπεραντοσύνη της. Ἡ λαίδη Ἔνταρντ Τανταμάουντ ἔχει μουσικὴ δεξίωση. Ἡ σάλα εἶναι κατάμεστη ἀπὸ καλεσμένους καὶ ψηλὰ στὴ σοφίτα ἡ ὀρχήστρα κρούει ἐκλεχτὲς μελῳδίες.

«Τί παντομίμα!», ἔλεγε ὁ γερο Τζὼν Μπίντλεκη στὴν οἰκοδέσποινα. «Ἀγαπητή μου Χίλντα, ἀλήθεια, πρέπει νὰ μὴ χάσεις τὸ θέαμα».

«Σιωπή!» τοῦ ἀποκρίθηκε κοφτὰ ἡ λαίδη Ἔνταρντ, βάζοντας τὴ βαντάγια της μπρὸς στὸ στόμα της. «Δὲν πρέπει νὰ διακόπτεις τὴ μουσική. Ἄλλωστε, ἔχω τὸ χιοῦ μου. δὲν χάνω τὸ θέαμα». Ὁ ψίθυρος της ἦταν ξενικός καὶ τὰ «ρῶ» της κατρακυλοῦσαν βαθὰ σὰ τὸ λαρύγγι της, γιατὶ ἡ λαίδη Ἔνταρντ γεννήθηκε στὸ Μοντρῆλ καὶ ἡ μητέρα της ἦτανε γαλλίδα. Στὸ 1897 ἡ Βρεττανικὴ Ἑταιρία τῶν Ἐπιστημόνων εἶχε συνέλθει στὸν Καναδὰ καὶ ὁ λόρδος Ἔνταρντ Τανταμάουντ ἀνάγνωσε μιὰ ἀξιοθύμαστη ἀνακοίνωση στὸ Βιολογικὸ Τμῆμα: «Ἄνθρωπος μὲ μέλλον», τόνε χαρακτήρισαν οἱ προφέσόροι. Γιὰ ὅσους ὅμως δὲν ἤτανε δόκτορες, ἕνας Τανταμάουντ μὲ τὰ ἑκατομμύρια του, πήγαινε νὰ πεῖ κάτι πιὸ πολὺ ἀπὸ σίγουρο μέλλον, ἤτανε λαμπρότατο παρόν. Ἡ Χίλντα Σάττον ἀπ' τοὺς πρώτους εἶχε τὴ γνώμη αὐτή. Ὁ λόρδος Ἔνταρντ ἦταν φιλοξενούμενος τοῦ πατέρα της. Δὲν ἔχασε λοιπὸν ἡ Χίλντα τὴν εὐκαιρία. Τὰ μέλη τῆς Βρεττανικῆς Ἑταιρίας τῶν Ἐπιστημόνων γυρίσανε στὴν πατρίδα τους, ἀλλὰ ὁ λόρδος Ἔνταρντ ἔμεινε στὸν Καναδᾶ.

«Πιστεψέ με», ἐκμυστηρευόταν κάποτε σὲ μιὰ φίλη της ἡ Χίλντα, «ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐνδιαφέρθηκα τόσο γιὰ τὴν «ὁσμωση», ὅσο τότε.

Τὸ ἐνδιαφέρον της ἐκεῖνο εἶχε κινήσει τὴν προσοχὴ τοῦ λόρδου Ἔνταρντ. Καταλαβε ὅ,τι δὲν εἶχε προσέξει πρὶν – ὅτι ἡ Χίλντα ἦταν ὑπερβολικὰ ὁμορφη. Ἡ Χίλντα, ἐπίσης, ἤξερε τὸ ρόλο της. Ἡ δουλειὰ της δὲν ἤτανε πολὺ δύσκολη. Σαράντα χρονῶ ὁ λόρδος Ἔνταρντ ἦταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μυαλό, παντοῦ σ' ὅλα τ' ἄλλα. Στὸ λαμπροατόριο, στὸ τραπέζι τῶν ἐρευνῶν, ἤτονε γέρος ἴσαμε τὴν ἐπιστήμη. Τὰ αἰσθήματά του, ὅμως, ἦ διάθεσή του, τὰ ἐνστικτά του ἦταν σὰ μικροῦ παιδιοῦ. Ἡ ψυχική του ὑπόσταση ἦταν στὸ μεγαλείτερό της μέρος ἀκαλλιέργητη. Ἕνα εἶδος παιδί μὲ παιδικὲς συνήθειες, ὅμως παιδὶ σαράντα χρονῶ. Ἡ Χίλντα τονέ βοήθησε νὰ λυτρωθεῖ ἀπ' τὴν παιδιάστικη δειλία του κι ὅταν ὁ τρόπος της τόνε μπόδιζε νὰ προχωρήσει, ἐργόταν αὐτὴ κατὰ κεῖνον, τὸ μισὸ ἢ κι' ὅλο τὸ δρόμο. Τὰ ξεσπάσματά του ἦταν παιδιάστικα, δουμπτικὰ καὶ δειλὰ μαζί, ἀσυγκράτητα καὶ μουγγά. Ἡ Χίλντα μιλοῦσε καὶ γιὰ τοὺς δυό τους καὶ συμπεριφερότανε μὲ συνετὴ τόλμη. Συνετὴ τόλμη, γιατὶ ὁ λόρδος Ἔνταρντ εἶχε τὶς ἰδέες του γιὰ τὴν πρέπουσα συμπεριφορὰ τῶν κοριτσιῶν ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Ντίκενς. Ἀπροκάλυπτη τόλμη θὰ τόνε τρόμαζε καὶ θὰ τὸν «ἔτρεπε εἰς φυγήν». Ἡ Χίλντα προσποιήθηκε ἄφθαστα τὴν παρθενικὴ κοσμιότητα τῶν βιβλίων τοῦ Ντίκενς, προσπαθώντας ὅμως, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ προχωρεῖ, ὅσο ἔπαιρνε, νὰ δημιουργεῖ τὶς κατάλληλες εὐκαιρίες καὶ νὰ σπρώχνει τὴν κουβέντα πρὸς τὰ κανάλια τοῦ ἔρωτα. Κατὰ ἡ ἀμοιβὴ δὲν ἄργησε. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1898 ἡ Χίλντα εἶχε γίνει πιὰ λαίδη "Ἔνταρντ Τανταμάουντ.

«Ἀλλὰ σὲ βεβαιῶ», εἶχε εἰπεῖ κάποτε στὸ Τζὼν Μπίντλεκη, θυμωμένη ποὺ κορόϊδευε τὸν κακομοίρη τὸν "Ἔνταρντ. «τὸν ἀγαπῶ, εἰλικρινῶς».

«Μὲ τὸν τρόπο σου, χωρὶς ἀμφιβολία», εἶπε περιγελαστὰ ὁ Μπίντλεκη. «Μὲ τὸν τρόπο σου. Πρέπει ὅμως νὰ παραδεχθεῖς ὅτι εἶναι εὐτύχημα ποὺ ὁ τρόπος αὐτὸς δὲν εἶναι τοῦ καθενός. Ἀλήθεια, ρίξε μιὰ ματιὰ στὸν καθρέφτη πέρα καὶ ἴδες τὸν ἑαυτό σου».

Κύτταξε καὶ εἶδε καθρεφτισμένο τὸ σῶμα της γυμνό, ὅπως ἤτανε ξαπλωμένη, σχεδὸν κουκουλωμένη μέσα στὰ μαξιλάρια, πάνω σ' ἕνα ντιβάνι.

«Τέρας!», εἶπε, «αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει ὅτι δὲν τὸν ἀγαπῶ».

«Ἄ, οὔτε λόγος, μὲ τὸν ἰδιαίτερο τρόπο ποὺ ἀγαπᾶς ἐσύ, βέβαια!» Γέλασε. «Ἐπαναλαμβάνω ὡστόσο, ὅτι εἶναι εὐτύχημα ποὺ ὁ τρόπος αὐτός..»

"Ἔβαλε τὸ χέρι της στὸ στόμα του. Αὐτό, γινότανε τώρα καὶ καμμιὰ εἰκοσιπενταριὰ χρόνια περίπου. Ἡ Χίλντα ἤτανε παντρεμένη πρὶν πέντε χρόνια καὶ περπατοῦσε στὰ τριάντα. Ἡ Λούση, μόλις τεσσάρω χρονῶ. Ὁ Τζὼν Μπίντλεκη κλειοῦσε τὰ σαρανταεφτά. στὸν κολοφώνα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιτυχίας του, διάσημος ζωγράφος. Ὡραῖος, τεράστιος, ἀργοντικός, ἀνάμελος. Γλεντζὲς φοβερός, φαγὰς φοβερός. κρασοποτέρας καὶ ξελογιαστὴς παρθένων τρομερός.

«Ἡ ζωγραφικὴ εἶναι ἕνας κλάδος ἠδονισμοῦ», ἀποκριόνταν σ' ὅσους τόνε μπόμπεβαν γιὰ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς ποὺ ἔκανε. «Κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ ζωγραφίσει τὸ γυμνό, ἂν δὲ μελέτησε τὸ ἀνθρώπινο σῶμα καὶ δὲν τὸ ἀποστήθισε, μὲ τὰ χέρια του, μὲ τὰ χεῖλη του καὶ μὲ τὴν ἴδια του τὴ σάρκα. Ἐγὼ τὴν παίρνω τὴν τέχνη μου στὰ σοβαρά. Εἶμαι διαλείποντος στὶς προκαταρκτικές μου μελέτες». Καὶ καθὼς διαλαλοῦσε κυνικὰ τὸ φλογερὸ του «πιστεύω». σούρωνε τὸ πετσὶ του σπαρταριστὰ γύρω στὸ μονόκλ, στὸ ζερβὶ του μάτι, καὶ τὸ βλέμμα του σπιθήριζε σὰ νὰ ἤταν βέρος σάτυρος.

Στὴ Χίλντα, ὁ Τζὼν Μπίντλεκη χαρισε τὴν ἀποκάλυψη τοῦ σώματός της, τῆς ἄνοιξε τὰ μάτια στὰ φυσικά της χαρίσματα. Ὁ λόρδος Ἔνταρντ ἤτανε μόνο ἕνα εἴδος παιδί, ἕνα ἀπολιθωμένο ἀγόρι, διατηρημένο σὲ σκελετὸ μεγάλου μεσόκοπου ἀνδρα. Διανοητικά, στὸ λαμπορατόριο, τὴ γενετήσια φαινόμενα τὰ ἐννοοῦσε. Στὴν πράξη, ὅμως, καὶ αἰσθηματικά, ἤτανε παιδί, ἕνα βαλσαμωμένο τῶν μέσων τῆς βικτοριανῆς ἐποχῆς παιδί, ἀνέπαφο, μὲ ὅλες τὶς φυσικὲς παιδιάστικες δειλίες καὶ μ' ὅλες τὶς πρόληψες, κληρονομημένες ἀπὸ τὶς δυὸ πολυαγαπημένες καὶ πολὺ ἐνάρετες γερροντκορες θειές, ποὺ τὸν ἀνάθρεψαν ἀπὸ μικρὸ μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρος του. Ἀγαποῦσε τὴ γυναικοῦλα του, ἀλλὰ τὴν ἀγαποῦσε ὅσο κι' ὅπως μποροῦσε ν' ἀγαπήσει ἕνα ἀγουδο παιδὶ τῆς περασμένης γενιᾶς – δειλὰ καὶ σὰν ὁπόλογα. Ζητοῦσε συγγνώμη γιὰ ὅλα, γιὰ τὶς ἐπιθυμίες του. γιὰ τὸ δικό του καὶ γιὰ τὸ δικό της τὸ σῶμα. "Οχι μὲ πολλὰ λόγια. Βέβαια, γιατὶ τὸ ἀγουρο ἀγόρι ἤτανε βουβό, ἀνέκφραστο καὶ μὲ μιὰ σιωπηλὴ προποίηση πὼς τάχα τὰ σῶματα δὲν εἶχαν καμμιὰ σχέση μὲ τὶς ἐπιθυμίες του, ποὺ δὲν ὑπῆρχαν κι αὐτὲς πρσγματικά. Ὁ ἔρωτάς του ἤτανε μιὰ ἀτελεύτητη, σωπηρὴ ἀπολογία γιὰ πᾶσαν ἐκδήλωσή του. κι ἐπειδὴ δὲν ἤτανε τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἀπολογία, κατανοῦσε γι' αὐτὸ ἀσυχώρετος. Ὁ ἔρωτας πρέπει νὰ δικαιολογεῖται μὲ τὰ ἀποτελέσματά του σὲ οἰκειότητα ψυχῆς καὶ σώματος, σὲ θέρμη, σὲ τρυφερὴ ἐπαφή, σὲ ἀπόλαυση. Ἂν πρόκειτοι νὰ βρεῖ ἐξωτερικὴ διαιολόγηση, καταντᾶ ἀνοῦσιος, χωρὶς νόημα. Ὁ Τζὼν Μπίντλεκη δὲ ζητοῦσε ποτὲ νὰ δικαιολογηθεῖ γιὰ τὸ εἶδος τοῦ ἔρωτα ποὺ πρόσφερε. Ἡ δικαιολογία ὑπῆρχε στὴν ἐνέργεια. στὴν ἄσκηση τοῦ ἔρωτα. Ὑγιὴς ἡδονιστής, ἔκανε τὸν ἔρωτα ὁλόγισα, φυσικά, μὲ τὸ καλὸ ζωϊκὸ γοῦστο ἑνὸς φυσικοῦ τεκνου.

«Μὴν περιμένεις νὰ σοῦ μιλήσω γιὰ τὰ ἄστρα, γιὰ τὰ κρίνα τῆς μαντόνας καὶ γιὰ τοὺς ξωτικοὺς κόσμους», συνήθιζε νὰ λέει. «Δὲν πιστεύω σ' αὐτὸ τὸν τρόπο τῶν ἐκδηλώσεων. Ἐγὼ πιστεύω..» καὶ ἡ γλῶσσα του προχωροῦσε σὲ περιγραφὲς ποὺ ἀπὸ μυστηριώδη ἀνθρώπινη συνήθεια ὁρίζεται νὰ μὴ γράφουνται.

"Ἤταν ἔρωτας ἀπροσποίητος καὶ χωρὶς ἀξιώσεις, ἀλλὰ θερμός, φυσικός, καὶ σεμνός, ἑπομένως καλόβολος, εὐτυχισμένος ἡδονισμός. Στὴ Χίλντα, ποὺ δὲ γνώριση ποτὲ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν κρύα, βουβή, παιδιάστικη ἀπολογία ἔρωτα, ἡ φλογερὴ ὁρμὴ τοῦ φίλου της ἤταν ἀποκάλυψη. Ὁρμὲς κι ὀρέξεις, ποὺ εἶχαν πεθάνει ἐντός της, ξαναζωντάνεψαν. "Ἤτανε σὰ ν' ἀνακάλυπτε τὸν ἑαυτό της ἐκστατικά. Μὲ μέτρο ὅμως. Δὲν τὸ παράκανε ποτέ. "Αν παραφερότανε, θὰ ἔχανε. Ἴσως, τὸ μέγαρο τοῦ Τανταμάουντ καὶ τὰ ἑκατομμύρια καὶ ἀργοπορημένη. Στοιχηματίζω πὼς θὰ κάνει ὅπως κι οἱ ἄλλες» «Σούς-ς-ς», ἡ λαίδη "Ἔνταρντ ἐπανάλαβε.

"Ἀλλὰ ὁ Τζὼν Μπίντλεκη δὲν τῆς ἔδωκε προσοχή. "Ἔβλεπε πρὸς τὴ θύρα, ὅπου στεκότανε ὁλόρτη ἀκόμη ἡ τελευταία ἀπὸ τὶς ἀργοπορημένες καὶ παράδερνε ἀπὸ ἀγωνία νὰ χαθεῖ ἀθόρυβα μέσα στὸ πλῆθος τῶν ἄλλων καλεσμένων, κι' ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ καθῆκον νὰ γνωστοποιήσει τὴν ἄφιξή της στὴν οἰκοδέσποινα. Περικοίτασε ταραγμένη. Ἡ λαίδη "Ἔνταρντ τήνε χαιρέτησε χαμογελαστά, κυττάζοντας τὴ μεγαλόπρεπη βαντάγια της. Ἡ ἀργοπορημένη χαμογέλασε. ἐπίσης, τῆς ἔστειλε ἕνα φιλί, ἔδειξε ἕνα ἄδειο κάθισμα στὴν ἄλλη ἄκρα τῆς αἴθουσας, ἁπλωσε τὰ χέρια γιὰ νὰ δεῖξει τὴ λύπη της ποὺ ἦρθε ἀργά. καὶ ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ πλησιάσει γιὰ νὰ σφίξει τὸ χέρι τῆς λαίδης "Ἔνταρντ, ἔπειτα, σηκώνοντας τοὺς ὦμους της καὶ συμμαζεύοντας τὸ σῶμα γιὰ νὰ πιάσει τάχα ὅσο τὸ δυνατὸ λιγώτερο χῶρο, περπάτησε μ' ἐξαιρετικὲς προφυλάξεις πάνω στὶς μύτες τῶν παπουτσιῶν κατὰ τὸ ἄδειο κάθισμα, πέρα, στὴν ἄλλη γωνιά.

Ὁ Μπίντλεκη πετοῦσε ἀπὸ κέφι. Περιγελοῦσε ὅλες τὶς γεροντικὲς τῆς λαίδης, ἐπαναλαμβάνοντάς τες μόλις τὶς ἔβλεπε. Τῆς ἔστειλε πίσω τὸ φιλί της μὲ φλογερώτατο ἐνδιαφέρον, κι ὅταν ἔβαλε ἡ λαίδη ἕνα δάκτυλό της στὰ χεῖλη της, ἔβαλε κι αὐτὸς στὸ δικό του ὁλόκληρη τὴν παλάμη του. Μιμήθηκε τὴ χειρονομία, ποὺ ἔκανε ἡ λαίδη γιὰ νὰ δείξει τὴ λύπη της, μὲ γραφικότατη ὑπερβολὴ καὶ κωμικὴ ἀπελπισία. Καὶ, ὅταν ἔφυγε ἐκείνη ἐπάνω στὶς μύτες τῶν παπουτσιῶν της, ὁ γέρο Μπίντλεκη τῆς βαστοῦσε χρόνο μὲ τὸ δείχτη του, χειρονομοῦσε ὅπως οἱ Ναπολιτάνοι γιὰ νὰ ξορκίσουν τὸ κακὸ μάτι, καὶ χτυποῦσε τὸ μέτωπό του. "Επειτα γύρισε κ' εἶδε τὴ λαίδη "Ἔνταρντ θριαμβευτικά.

«Δὲ σοῦ τὸλεγα», τῆς ψιθόρισε, μὲ τὸ ζόρι κρατώντας τὸ γέλιο του. «Σὰ νάσαι σὲ ἄσυλο κουφαλάλων, ἢ σὰ νὰ μιλᾶς μὲ πυγμαίους στὴν Κεντρικὴ Ἀφρική».

Ἡ λαίδη "Ἔνταρντ τόνε γύτπησε μὲ τὴ βαντάγια της.

Στὸ μεταξὺ ἡ μουσικὴ ξασκολουθοῦσε νὰ παίζει – τὴ σουίτα τοῦ Μπάγ σὲ Β μινόρε, γιὰ φλάουτο κι ἔγχορδα. Ὁ νεαρὸς Τόλλη διεύθυνε μὲ τὴ συνήθη του ἀμίμητη χάρη. κυματίζοντας λυγερὰ τὸ κορμί του, ὅπως ὁ κύκνος τὸ λαιμό του, καὶ διαγράφοντας γλυκότατα ἀραβουρνήματα στὸν ἀέρα μὲ τὰ λυγίσματα τῶν χεριῶ του, σὰ νὰ χόρευε πάνω στὸ ρυθμὸ τῆς μουσικῆς ὁλόκληρο τὸ κορμί του. Κομμιὰ ντουζίνα ἀνώνυμοι βιολίστες καὶ τσελίστες γρατσουνοῦσανε ὑπάκουα σὲ κάθε κίνησή του. Καὶ ὁ μέγας Ποντζιλέρνι φιλοῦσε τὸ φλάουτό του μὲ γλυκανάλατη περιπάθεια. Καθὼς φυσοῦσε, ξετινάζονταν κυλινδρικὲς στῆλες ἀέρα ὅλο δόνηση. Οἱ στοχασμοὶ τοῦ Μπάγ ἀπλώνονταν παντοῦ στὴ ρωμαϊκὴ αἴθουσα.

(ΗΙ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

"Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ„

Τὸ καινούργιο ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ

τυπώνεται καὶ θὰ κυκλοφορήσει γύρω στὶς γιορτὲς

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ :

ΟΙ ΑΠΟΙΚΟΙ μυθιστόρημα, 1934

Η ΑΜΑΡΑΝΤΑ διηγήματα, 1938

Πουλιοῦνται στὰ κυριώτερα βιβλιοπωλεῖα

ΕΜΙΛ ΝΤΑΡ

Ο ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΑΣ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΣ

Μετάφραση τῆς κ. ΔΙΔΩΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

«Τὶ μυθιστόρημα ἡ ζωή μου!» Ἔλεγε ὁ Ναπολέων, στὴν Ἁγία Ἑλένη, καθὼς ἀναπολοῦσε τὸ περίεργο πεπρωμένο του. Καὶ τὸ μυθιστόρημα αὐτό, τὸ πιὸ καταπληκτικὸ ποὺ ἔζησε ποτὲ ἄνθρωπος, τὸ σφυρηλάτησε μὲ τὰ δυνατά του χέρια πάνω σ' ὁλόκληρη τὴ γῆ, μὲ τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα λαῶν, μὲ μιὰ συνεχῆ ὑπερένταση, σχεδὸν ὁ δυνατὴ, ὁλόκληρο τοῦ εἶναι του.

Ζώντας τόσον ἔντονα τὸ δικό του μυθιστόρημα, μπόρεσε νὰ ἐγεί ἀπὸ τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ γράψει ἕνα ἄλλο;

Ὁ Ζὰκ Μπαινβὶλ ἀνακάλυψε μὲ τὴν δυνατὴ παρατηρητικότητά του πὼς ὁ αὐτοκράτορας ὑπῆρξε ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. Φαίνεται πὼς ὅλοι οἱ Βοναπάρτες εἶχαν κλίση γιὰ τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, εἶχαν μιὰ προδιάθεση οἰκογενειακή, θὰ λέγαμε, ποὺ κρατοῦσε ἀπὸ τὴν Φλωρεντινὴ καταγωγή τους καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα τους τὸν Κάρολο Βοναπάρτη, ποὺ ὑπῆρξε ποιητής.

"Ὁταν ἔγιναν βασιλιάδες, ὅλοι ὑποστήριξαν τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες : ὁ Ἰωσήφ, ὁ Λουδοβίκος, ὁ Λουσιέν, ὅλοι κατεχόνταν ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸ δαιμόνιο καὶ τὴν συγγραφικὴ ματαιοδοξία. Μονάχα ὅμως ὁ Ναπολέων ἔφερνε πραγματικὰ μέσα στὴν πλούσια φύση του τὰ σπέρματα ἑνὸς μεγάλου συγγραφικοῦ ταλέντου. Ἡ σύλληψη μιᾶς σκέψης ἔβρισκε ἀμέσως τὴ φόρμα της : ἔβγαινε ἀνάγλυφη, κοφτή, ζωντανεμένη σὲ εἰκόνες χειροπιαστές, σὲ ὄρος σφιχτοδεμένο, σὲ ρυθμὸ ἐλκυστικό.

Καὶ δὲν εἶναι μόνο στὰ γράμματά του ποὺ ἀπαντοῦμε δύναμη, λάμψη, πληρότητα, οὔτε καὶ στὰ πολυποίκιλα ἄρθρα ποὺ δημοσίευε στὸ «Μονιτὲρ» καὶ σὲ ἄλλες ξένες καὶ Γαλλικὲς ἐφημερίδες. Ὁ Ναπολέων ὑπῆρξε συγγραφέας ἑνὸς ρομάντσου, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε παρακάτω.

Ἀπὸ παιδὶ ἦταν ὀνειροπόλος, εὐαίσθητος στὴ μουσική, στὴν ποίηση τοῦ Ὀσσιάν, στὶς ἡρωϊκὲς τραγῳδίες τοῦ Κορνεῖγ. Τὴν ἐποχὴ τῆς Ὑπατίας, ἔλεγε στὸν Ρόντερερ: «"Ὡς τὰ δεκάξη μου γρόνια χτυπιόμουνα γιὰ τὸ χατῆρι τοῦ Ρουσσὼ καὶ ἤμουν ἐχθρὸς τῶν φίλων τοῦ Βολταίρου. Σ' ἤμερα μοῦ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Καὶ ὅμως ἡ «Νέα Ἑλοΐζα» εἶναι γιὰ μένα ἔργο γραμμένο μὲ θερμότητα. Θὰ μείνει αἰώνια τὸ βιβλίο τῶν νειάτων!" Ἤμουνα ἐννιὰ χρόνων, ὅταν τὸ διάβασα καὶ μοῦ γύρισε ὁ νοῦς.»

Σίγουρα, μέσα στὸ πολύμορφο ἐγώ τοῦ Ναπολέοντα ἔρισκόταν καὶ ὁ συγγραφέας. Μόνο ποὺ μπροστὰ στὸν ἄνθρωπο τῆς δράσης σβυνότανε κάθε τι ἄλλο. Μὲ τὸ Ναπολέοντα ἡ δράση ἐνσαρκώθηκε. Δὲν σκεφτόταν καὶ δὲν ὀνειροπολοῦσε παρὰ γιὰ νὰ δράσει. Μόνος αὐτὸς στὴν πληρότητά του μπόρεσε νὰ συνδυάσει τὸν σκεπτόμενον ἄνθρωπο μὲ τὸν ἄνθρωπο τῆς δράσης, παρ' ὅλο ποὺ ἔχουν νὰ ποῦν πὼς ὁ ἕνας σκοτώνει τὸν ἄλλον. Σ' αὐτὸν ἡ φαντασία ἀντάμωνε τὴν πράξη καὶ ὁ ποιητὴς τὸν ἄνθρωπο τῆς δράσης. Γι' αὐτὸ καὶ στέκει «μοναδικὸς» στὴν ἀνθρώπινην Ἱστορία, τόσο γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν θαυμάζουν, ὅσο καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν κριτικάρουν.

Ἡ φαντασία του σπάνια δούλεψε, χωρὶς ἐνσάρκωση στὴν πράξη. Στὰ ἀγαπητά του πρόσωπα, ἔχουν νὰ ποῦν, πὼς συχνὰ διηγόταν ἱστορίες παράξενες, τρομερές, καταπληκτικές, φανταστικές, σὰν αὐτὲς ποὺ λένε οἱ "Ἀγγλοι γιὰ φαντάσματα τὶς μακρυὲς χειμωνιάτικες νύχτες. "Ετσι ἔκανε πολλὲς φορὲς τὴν Ζοζεφίνα καὶ τὴν Ὀρτάνς νὰ χύνουν δάκρυα.

Ἀπὸ τὰ νεανικά χειρόγραφά του ποὺ τὰ ἐμπιστεύτηκε μετὰ τὸ Βατερλὼ στὸν θεῖο του Φές, δημοσιεύτηκε στὰ 1895 στὴν Φλωρεντία τὸ ἔργο τῶν Φρεντερίκ Μασσὸν καὶ Γκίντο Μπιάτζι «ὁ "Ἀγνωστος Ναπολέων». Μέσα σ' αὐτὸ ὑπάρχουν τρία ἔργα τοῦ Ναπολέοντα : ἡ Ὁ κόμης τοῦ "Ἐσσεξ», νουβέλλα ἀγγλική. «Ἡ προφητικὴ μάσκα» καὶ «Ἡ νέα Κορσικῆ». Τὰ ἔγραψε στὰ 1789, ὅταν ἤταν ἀκόμη ὑπολοχαγός.

"Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, ἕνας Πολωνὸς ἐπιστήμονας, ὁ κ. Ζ. Ἀσκεναζύ, δημοσίεψε στὴ Βαρσοβία καὶ στὸ Παρίσι σὲ ὀλιγάριθμα ἀντίτυπα τὴ μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Ναπολέοντα, τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν καὶ τὰ χειρόγραφα. Πρόκειται, δηλαδή, γιὰ ἕνα μοναδικὸ καὶ πολύτιμο ντοκουμέντο, ἀγνωστο ὡς τώρα στὸν κόσμο.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι «Κλισσὸν καὶ Εὐγενία» (τὸ Εὐγενία τὸ πρόσθεσε ὁ Ναπολέων ἀργότερα) καὶ ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν αὐτοβιογραφικῶν ρομάντσων, ὅπου στὸ μῦθο ἀνακατεύεται καὶ ἡ πραγματικότητα. Τέτοια ἔργα δοκιμάζουν πολλοὶ νέοι νὰ γράψουν καὶ τ' ἀφήνουν χωρὶς τέλος. Εἶναι σὰν ξεχειλίσματα τῆς φαντασίας ποὺ ξυπνᾶ, παρορμήσεις ποὺ δίνει τὸ πρῶτο ἢ τὸ στερνὸ ὄνειρο καὶ ποὺ χάνονται στὴν πρώτη σκληρὴ ἐπαφὴ τῆς πραγματικότητας.

«Ἀπὸ τὸν νέο ποιητὴ ποὺ πεθαίνει βγαίνει ὁ ἄντρας...»

Ὁ Ναπολέων ἐμπνεύσθηκε στὰ εἰκοσιπέντε του χρόνια τὸ «Κλισσὸν καὶ Εὐγενία» ἀπὸ τὸν ἔρωτά του πρὸς τὴν Ντεζιρὲ Κλαρό. Νὰ πῶς γνώρισε τὴν νέα αὐτή, ποὺ ὑπῆρξε ὁ πρῶτος "ἐγάλος ἔρωτας τῆς ζωῆς του.

Τὸν Ἰουνιο τοῦ 1793 ἡ οἰκογένεια Βοναπάρτη ἄφυνε τὴν Κορσικὴ κακὴν κακῶς, γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν Τουλῶνα. Ἐκεῖνα τὴν ἐποχὴ ἡ Μασσαλία, ὀστερα ἀπὸ μιὰν ἐξέγερση τῶν βασιλικῶν, δήλωνε ὁποταχὴ στὸν Ροβεσπιέρο, τὸν Ἀλμπίττε καὶ τὸν Κορσικανὸ Σαλισέττι. Χάρη σ' αὐτὸν τὸν Σαλισέττι ὁ Ἰωσὴφ Βοναπάρης πῆρε μιὰ θέση στὸ ὑπουργεῖο τοῦ Πολέμου. Μιὰ μέρα, Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ Ἀλμπίττε, ὁ Ἰωσὴφ εἶδε μιὰ νέα νὰ κοιμᾶται μὲ χάρη στὸν ἀντικρυνὸ θάλαμο. "Ἤτανε ἡ Ντεζιρὲ Κλαρό, ποὺ περίμενε ἐκεῖ νὰ μάθει νέα γιὰ τὸν φυλακισμένον ἀδελφό της. Μὰ θὰ ἔλεγε κανεὶς καλλίτερα, πὼς ἡ μέλλουσα βασίλισσα τῆς Σουηδίας, περίμενε ἐκεῖ τὴν τύχη της.

Ὁ Ἰωσὴφ τὴν δδήγησε στὸ σπίτι τοῦ καὶ ἀπελευθέρωσε τὸν ἀδελφό της.

Οἱ Κλαροὶ ἦταν πλούσιοι ἔμποροι, τῆς ἀνώτερης ἀστικῆς τάξης τῆς Μασσαλίας, βασιλικοὶ καὶ κατρενμένοι ἀπὸ τὶς κατασπίεσεις τ' ἐποχῆς τους. Ὁ πατέρας εἶχε πεθάνει ἀπὸ τὸν καϋμό του. "Ενας γιός τους εἶχε αὐτοκτονήσει. Οἱ ἄλλοι γιοί καὶ ὁ γαμπρός τους καταδιώκονταν συνεχῶς. Ἡ μητέρα καὶ οἱ κόρες εἶδαν τὸν Ἰωσὴφ σὰν προστάτη, μέσα στὴν ἐγκατάλειψή τους. "Ηταν εὐγάριστος στὴ μορφὴ καὶ ἐπιζητοῦσε νὰ τοὺς βοηθήσει γιὰ νὰ συνδεθεῖ μαζί τους. Οἱ Κλαροὶ ἤσαν πλουσιώτατοι καὶ ἡ Ντεζιρὲ ἤταν γοητευτικὴ μὲ τὸ μελαχρινὸ δέρμα της, τὰ μεῦσα τὶς ἰκάτια καὶ τὰ δροσερὰ γελάρια τῶν δεκαέξη χρόνων της. Μόνο ποὺ ἡ κυρία Κλαρὸ ἤθελε νὰ παντρέψει τὴν ἀσχημη πρωτότοκη κόρη της, τὴν 'Ἰουλία, κ' αὐτὴν τοῦ ἔδωσε.

Λίγους μῆνες ἀργότεοα. ὁ λοχαγὸς Βοναπάστης ἔδειξε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Τουλῶνα τὴν μεγαλοφυΐα του. Χάρη σ' ἐκεῖνον ἐγκαταστάθηκαν οἱ Γάλλοι τὸ λιμάνι αὐτὸ ἀπὸ τοὺς "Ἀγγλέζους. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1796 ὁ νεαρὸς ἥρωας ἔφτασε στὴ Μασσαλία καὶ φιλοξενήθηκε στὸ σπίτι τῶν Κλαρῷ. Ὁ νέος στρατηγὸς τῶν εἰκοσιπέντε χρόνων μίλησε στὴν καρδιὰ τῆς Ντεζιοῦ. Κι' ἡ ἴδια ἡ οἰκογένεια τῶν Κλαρῷ ἔθλεπε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ μέλλον τοῦ νέου.

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχή, ὁ Ναπολέων ἤταν ἀδύνατος, σοβαρὸς καὶ ὀπόφερε τρομερὰ ἀπὸ τὴν ψώρα ποὺ κόλλησε στὴν Τουλῶνα. Καὶ ὅμως τὰ γκρὶ-μπλὲ μάτια του γλύκαναν κάτω ἀπὸ τὰ καστανὰ μακρυὰ μαλλιά του. Τὰ λόγια του ἤσαν θεϊ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΗΣΗ

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τοῦ κ. Β. Λ. ΚΑΖΑΝΤΖΗ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ.— Μεγάλη συζήτηση γίνεται γιά τό τελευταῖο βιβλίο τοῦ Γ. Σ. Ἔλιοτ μέ τόν τίτλο «Ἡ Ἰδέα μιᾶς Χριστιανικῆς Κοινωνίας». Ἑτοιμασμένο, θέβαια, πρίν ἀπό τόν πόλεμο, εἶναι πάντως βγαλμένο μέσα ἀπό τήν ἀναστατωμένη ἀτμόσφαιρα τοῦ περσινοῦ Σεπτέμβρη, δηλαδή, ἀπό μιάν ἐποχή, ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, «ποῦ τόν ἔκανε νά νοιώσει ἕνα αἴσθημα ντροπῆς καί ταπεινότητας καί μιάν ἀμφιβολία γιά τήν σταθερότητα τοῦ πολιτισμοῦ μας».

Ποιά εἶναι ἡ ἀντίληψη γιά τήν σύγχρονη κοινωνία, μέσ' τήν ὁποία ζοῦμε; εἶναι τό ἀρχικό ἐρώτημα τοῦ Ἔλιοτ. Τήν ἐκφράζουμε ἴσως μέ μερικές πομπώδες φράσεις, ἀπό τούτων τό νόημα ἀποφεύουμε νά ἐξετάσουμε. Μοιάζουν ἱερές καί ἀπροσπέλαστες, καί μέ περιεχόμενο τάχα ἀρκετά νά ὑποδηλώσει τήν ἀνωτερότητα τοῦ δικοῦ μας κοινωνικοῦ συστήματος σέ παραβολή μέ τούς καινούργιους ἀπειλητικούς ἀντιπάλους του. Μιλᾶμε γιά «ἐλευθερίες», γιά «δημοκρατίες» καί γιά «Χριστιανισμόν». Κατάχρηση ὅρων, κατά τόν συγγραφέα. Χριστιανικές εἶναι σήμερα οἱ κοινωνίες, στίς ὁποῖες ἁπλῶς δέν προθλέπεται ποινή γιά τήν ἄσκηση αὐτῆς τῆς θρησκείας.. Πέρα ἀπό αὐτό, ὑπάρχει τόση σύγχυση καί τόση ρευστότητα στίς ἰδέες καί στίς ἀξίες καί στά συστήματα, εἴτε κοινωνικά εἶναι αὐτά, εἴτε πολιτικά, ἤ ὅ,τι ἄλλο. Καί σκέφτεται ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος : Νά κι' ἄλλος ἕνας ποῦ πασκίζει ν' ἀλλάξει τήν κοινωνία. "Ας τόν διαθέσουμε κι' αὐτόν. Μιλάει γιά Χριστιανισμόν καί 'Ηθική καί ἁρμονική συμθίωση. Κατάλληλο ἀνάγνωσμα γιά ὅσες ὧρες τύχει νά θρεθεῖ κανείς ταμπουρωμένος σέ κανένα ἀντιαεροπορικό καταφύγιο...

Πᾶμε στήν ἀπέναντι πλευρά. "Ἕνα βιβλίο τοῦ Κεριλ (σέ συνεργασία μέ τόν Ραϋμόν Καρτιέ) γιά τά αἴτια τοῦ πολέμου (μεταφρασμένο ἀπό τόν Φίλιπ Τοδυμπύ). Ἐδῶ τουλάχιστο ἔχουμε νά κάνουμε μέ γ ε γ ο ν ό τ α. Ὁ Παριζιάνος δημοσιογράφος, μέ τό ἐπιθετικό του ὕφος, ξεκινάει ν' ἀναλύσει τήν γαλλική πολιτική ἀπέναντι στούς Γερμανούς, καί ν' ἀποδείξει πώς ἡ Συμφωνία τοῦ Μονάχου ἤτανε, πάνω ἀπ' ὅλα, ἀποτέλεσμα τῆς γαλλικῆς ἀδυναμίας κί' ἀναποφασιστικότητας. «Ἡ Γαλλική δημοκρατία, ἀφοσιωμένη στήν αὔξηση τῶν ἐργατικῶν μισθῶν καί σέ γιορτές, ξέχασε νά ὀργανώσει τά σύνορά της». Τά ἄλλα σημεῖα μᾶς εἶναι γνωστά. «Τυλιγμένοι μέ μιάν ἀτμοσφαῖρα κοινοβουλευτικοῦ ὀπτιμισμοῦ, οἱ Γάλλοι νομίζουν πώς μποροῦν νά συνδυάσουν τήν ἐθνικήν ἀνεξαρτησία πους μέ τά γουήκ - ἔντ, τήν θέση τους στόν κόσμο καί τήν ξεκούραση τους, τήν Αὐτοκρατορία καί τίς μικροελευθερίες τους». "Ἰσως τό βιβλίο αὐτό νά δυσαρεστήσει πολλούς, τούς ἰδεολόγους, πρῶτα - πρῶτα. Μά τό γεγονός πώς προέρχεται ἀπό ἕναν Γάλλο πατριώτη, τοῦ δίνει ἤδη τόν ἀξίᾳ καί τό κάνει ἐξαιρετικά ἐπίκαιρο. "Ἀλλωστε, εἶναι προτιμότερο νά μαθαίνει κανείς τά ἐλαττώματά του ἀπό ἕναν «ἐδικό του», παρά ἀπό ξένους στούς ὁποίους, θές δέ θές, μπορεῖς ν' ἀποδώσεις καί κάποιαν ὀστεροδουλία...

Δυό ἱστορικές βιογραφίες ποῦ ἀξίζει νά σημειωθοῦνε : Ἡ πρώτη, γιά τήν Λοΐδη Μπεσμπούρου ἀναφέρεται σέ μιάν ἐποχή σχετικά ἄγνωστη στό ἑλληνικό ἀναγνωστικό κοινό, ποῦ λέγεται 'Αντιθασιλεία, (ἀρχές 19ου αἰῶνα) καί ποῦ εἶναι συνδεμένη μέ τό ὄνομα ἑνός ἐξαιρετικοῦ διπλωμάτη καί φλογεροῦ ἐραστῆ, τοῦ λόρδου Γκρώνθηλ. Ἡ δεύτερη βιογραφία ἀναφέρεται στόν Λαφαγιέτ κί' εἶναι γραμμένη ἀπό τόν Β. Ε. Γούντουαρντ (κατά τήν ἀνεκτικότερη ἀπόδοση). «Μ' ἀρέσει νά γράφω γιά τόν Λαφαγιέτ», λέει κάπου ὁ συγγραφέας. «Εἶναι ἕνα εὐχάριστο πρόσωπο, οὔτε πολύ ἔξυπνο, οὔτε πολύ θαθό!» Κι' ἀλλοῦ πάλι τόν χαρακτηρίζει σάν ἄνθρωπο ποῦ «ἄρχιζε καλά καί τέλειωνε ἄσκημα» κι' ἀκόμα μιλάει γιά τήν «χαρακτηριστική του ἀναποφασιστικότητα ποῦ ἄλλαζε μονάχα ἀπό τήν ἐπίδραση κάποιου ἀνώτερου μυαλοῦ ἤ κάποιας ἐξαιρετικῆς περίστασης». Τέτοιος εἶναι ὁ χαρακτηρισμός ποῦ οἱ σύγχρονοι δίνουν σ' αὐτόν ποῦ κάποτε λεγόταν «ὁ ἥρωας τῶν δυό κόσμων» κι' ὁ «ἐλευθερωτής τῆς 'Αμερικῆς». Μά ἡ πραγματική ἀξία τοῦ «στρατηγοῦ» Λαφαγιέτ, ἦταν περισσότερο συμβολική : ἀντιπροσώπευε τήν συμπάθεια τῆς Γαλλίας πρός τήν 'Αμερική, ποῦ λίγο ἀργότερα συγκεκριμενοποιήθηκε στήν ἀποφασιστική της ἐπέμβαση, μιάν ἐπέμβαση σημαντική γιά τήν ἔκβαση τῆς ἐπανάστασης.

Τελειώνουμε μ' ἕνα θιθλιαρίκι τῆς Βιρτζίνια Γούφ, πάνω σ' ἕνα αἰώνια ἐπίμαχο ζήτημα : Οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, ἡ σοφῆ αὐτή γυναῖκα ζητάει τήν ἐξαφάνιση τῶν κριτικῶν ἀπό τό πρόσωπο τῆς γῆς. Μά ἡ Βιρτζίνια Γούφ κάνει μιά διάκριση ἀνάμεσα στούς «critics» καί στούς «reviewers», δύσκολη λιγάκι στά ἑλληνικά. Οἱ πρῶτοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ ἀσχολοῦνται μέ τά «κλασσικά», νά ποῦμε, ἔργα, ἐνῶ οἱ δεύτεροι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ κρίνουνε τά καινούργια θιθλία, κι' αὐτῶν τήν ὕπαρξη ἡ συγγραφέας θρίσκει ἐντελῶς περιττή (στούς συγγραφεῖς, πάντοτε).

Στή συζήτηση αὐτή φαίνεται πώς ξεχνᾶμε κάτι οὐσιῶδες : πώς ὁ κριτικός δέν ὑπάρχει τόσο γιά τόν συγγραφέα, ὅσο γιά τό κοινό. Ὁ μέσος ἀναγνώστης χρειάζεται πάντοτε ἕναν ἄνθρωπο ποῦ, κάνοντας τήν ἀνάγνωση δουλειά του, θά διαλέξει γιά χάρη του τά καλλίτερα θιβλία ἤ τουλάχιστο θά τόν θοηθήσει στήν ἐκλογή του. "Οσο γιά τούς συγγραφεῖς — στό χέρι τους εἶναι, ἄν θέλουν, νά ἀγνοοῦνε τούς κριτικούς. Ὑπάρχει ἀρκετός ἀέρας, δόξα τῶ Θεῷ, σ' αὐτόν τόν κόσμο, γιά ν' ἀναπνέουμε ὅλοι ἐλεύθερα!

Β. Λ. ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

Υ. Γ. Τίς μέρες αὐτές διαθάζω, γιά δεύτερη φορά, τό θιβλίο τοῦ 'Αντρέ Μωρουά «Ἐδουάρδος ὁ VII κ' ἡ Ἐποχή του». Δέν πρόκειται, θέβαια, γιά καινούργιο θιβλίο (θγῆκε τό 1935), μά στόν ἀναγνώστη ποῦ θθθελε κάτι ἐπίκαιρο κί' ἀντικειμενικό, δέν ἔχω νά κάμω καλύτερη σύσταση. Οἱ θάσεις τῆς 'Αγγλογαλλικῆς «Entente Cordiale», ποῦ σήμερα ξαναζεῖ, ἀναλύουνται μεθοδικά, κι' ὑπέρχουν ἕνα σωρό χρήσιμες πληροφορίες γιά τήν ματροπαράδοση 'Αγγλική πολιτική, ποῦ φαίνεται πώς σέ τίποτα δέν ἀλλάζει ὅσο κί' ἄν περνοῦν τά χρόνια. Τά «Ν. Γ.» ἴσως δώσουν κάποτε μερικά κομμάτια ἀπό τό ἐξαιρετικό αὐτό θιβλίο...

Β. Λ. Κ.

ΘΕΑΤΡΟ ΜΑΡΙΚΑΣ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΝΤ: ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΧΩΡΙΣ ΣΗΜΑΣΙΑ

Τοῦ κ. ΣΩΚΡ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ

Κομμότητα, χάρη, λίγο ὡραιοπάθεια καί λαμπερό πνεῦμα χαραχτηρίζουν τίς Κ ω μ ω δ ί ε ς τοῦ 'Οσκὰρ Οὐάϊλντ, ποῦ μιά ἀπ' αὐτές ἡ «Μιά Γυναῖκα χωρίς σημασία» διαδέχτηκε στή σκηνή τῆς Μαρίκας τήν «Ἠλέχτρα» τοῦ Σοφοκλῆ.

Τό ἔργο ἐξωτερικά φαίνεται σάν ἀνόμοιο. Ἀπλώνεται πολύ ὁ συγγραφέας στίς δυό πρῶτες πράξεις, βασιζόμενος στό κέφι καί τή σπιρτάδα τοῦ διάλογου ποῦ ξαίρει νά γράφει καί μόνο στήν τρίτη πράξη προχωρεῖ στό δέσιμο τοῦ μύθου ποῦ κ' ἡ λύση του ἔπειτα ἔρχεται γοργό. Οὐσιαστικά, νομίζω, πώς λίγο νοιάζεται γι' αὐτόν καθεαυτό τό μῦθο, ἡ πιό σωστά, καθόλου ὁ ποιητής, δέ στηρίζει τό βάρος τοῦ ἔργου του σ' αὐτόν. "Επρεπε νά ὑπάρχει ἕνας μῦθος καί ἔγινε ἕνας μῦθος. Τό παιγνίδι ποῦ γλεντάει μέ τό πνεῦμα του καί μέ τό στριφογύρισμα τῶν ἀπόψεων ποῦ φαίνεται νά παρουσιάζει, χωρίς καθόλου, νομίζω, νά θέλει νά τίς κηρύξει σάν κοινωνική πίστη — ἔξω ἀπό τή γενικότερη σάτιρα τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας — θά τοῦ ἔφτανε ἴσως καί χωρίς τό θημερινῆς τους προσωπικότητας κ' ἡ ἀνασύνθεση τῶν τύπων τοῦ ἔργου γιά νά μπορέσει νά δοθεῖ τό νόημα τοῦ ποιητῆ. Τίποτ. ἀπ' ὅλα αὐτά δέν ἐκατάφερε, νομίζω, ὁ κ. Κοῦν. "Εντυσε τούς ἥθοποιούς τοῦ κοστούμια περασμένης ἐποχῆς καί δέν μπόρεσε νά

Μιά σκηνή ἀπό τό «Φαῖδωνα» τοῦ Πλάτωνα, ὅπως γυρίστηκε σέ ταινία, μέ Σωκράτη τόν περίφημο Τζακόνι.

μῦθο, ἄν οἱ καιροί τότε σήκωναν τόσο ριζοσπαστισμό, κι' ἄν αὐτό τοῦ ἔκανε πολλή εὐκολία. Διασκεδάζοντας, λοιπόν, καί μέ τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό, ἀναπτύσσει τό δρᾶμα τῆς μάνας καί τοῦ γιοῦ 'Ιλλίγουορθ ποῦ ἄν τό πάρεις στά σοβαρά καί τοῦ δώσεις βαρύ δραματικό χαραχτήρα παραποιεῖς, θαρῶ, τόν Οὐάϊλντ καί σύγκαμα τόν ἐκθέτεις. Τόν ἐκθέτεις γιατί τόν παρουσιάζεις ἀνομοιογενῆ, ἀφοῦ ὁ χαραχτήρας τοῦ ἔργου στίς δυό πρῶτες πράξεις εἶναι ὁλότελα ἀλλοιώτικος ἀπό τόν χαραχτήρα του στίς δυό ἄλλες, καί γιατί τόν ἐμφανίζεις πολύ ἀδύνατο στό σκάρωμα τῶν δραματικῶν μερῶν. "Αν ὁ Οὐάϊλντ ἤθελε νά κάνει ἕνα δρᾶμα μέ τήν ἀδικημένη μάνα ποῦ ἐγκαταλείφθηκε κ' ἤθελε νά φέρει σέ σύγκρουση τόν νόθο γιό μέ τόν πατέρα, θάβρισκε κάπως βαθύτερα νά τό δργανώσει καί θά τοῦ ἔδινε ἀνάπτυξη οὐσιαστικώτερη κί' ἐσωτερικότερη. Ἡ ἀπόπειρα ἐνδς φιλιοῦ ποῦ παρ' ὀλίγο θάταν ἀφορμή γιά μιά πατροκτονία, τό ταξίδι τό μακρυνό, ἡ πλούσια ἀμερικάνα, εἶναι ἀφελέστατες συμπτώσεις, ἀσφαλῶς, κατώτερες ἑνός Οὐάϊλντ.

Ἡ παράσταση τοῦ ἔργου στό θέατρο τῆς Μαρίκας, δέ μπόρεσε νά πάει πάρα πέρα καί νά φτάσει νά δώσει με ἐνιαία ἀντίληψη τήν πρόσχαρη καί παιγνιιδιάρα κωμῳδία. Ὁ κ. Κοῦν φαίνεται ὅτι διαισθάνθηκε τό χαραχτήρα τοῦ ἔργου, ἀλλά δέν εἶχε τή δύναμη νά τόν πραγματοποιήσει καί μάλιστα ἐκεῖ ποῦ χρειάζεται τούς κάνει ἕνα μ' αὐτά. Οὔτε τόν στοιχειώδη τρόπο νά τά φοροῦν καί νά διευθύνουν τίς οὐρές τους δέν ἤξερα οἱ κυρίες, οὔτε νά μπαίρνουν στάσεις ποῦ τίς ἔδειχναν ξένες πρός τήν ἐποχή, ποῦ ἐπαραίσταναν. Φτάνει νά σημειώσει κανείς πώς γιά πολλήν ὥρα ἡ ἀνεμόσκονη καί ἡ ἀνεμοζάλη τῶν ἀνεμιστήρων ἔκανε τά μαλλιά τους νά μοιάζουν μέ ἀνεμόμυλο καί ἡ ἀνεμοζάλη τῶν ἀνεμιστήρων νά μοιάζει μέ θύελλα.

Τό ἴδιο ἀνόμοιο. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ ἀρχή τοῦ ἔργου ἔμοιαζε μέ ἀστεῖο μονολόγημα, μιά ἔμφανιση ποῦ φωσφορίζει ὅσο διατρέχει μέ γοργότητα τόν κύκλο τῆς δυνατότητάς της, μά ποῦ ὑπάρχει κίνδυνος ν' ἀποδειχτεῖ κοντόπνοη καί νά μήν προχωρήσει στά ὅσα ὑπόσχεται μέ τόσο θόρυθο; Δύσκολη εἶναι ἡ ἀπάντηση. Γιατί ὁ Ζάν-Λουΐ Μπαρρώ, ποῦ σήμερα θεωρεῖται μιά φυσιογνωμία στό νέο θέατρο τῆς Γαλλίας, εἶναι σχεδόν παιδί ἀκόμα, μόλις εἰκοσιεπτά χρονῶν καί γιατί βρίσκεται σ' ἕνα σημεῖο δημιουργίας, ποῦ εἶναι ἐπικίνδυνο νά κρίνεις: ἀν περιθάλλεται ἀπόλυτα ἀπό στοιχεῖα ὀσβαρά γιά ἐργασία μελλοντική μεγάλη ἤ ἄν ὅσα ἔδειξε ὡς τώρα ὀφείλονται μονάχα σ' ἐκρήξεις νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ κί' ἀκηρυχίες πρόσκαιρες, ποῦ εἶναι πιθανό γρήγορα νά κατασταλάξουν ἤ νά ἐξαφανιστοῦν.

Πρίν ἀπό ἐννέα χρόνια ἕνας νεαρός φτωχοντυμένος ἀνθρωπάκος, ἕνα παιδάρο δεκαοχτώ χρονῶν, ποῦ ἐργαζόταν στό Λύκειο Σαπτάλ, ἕνα ἀγόρι ἀδύνατο, δειλό, ἀσθενικό στήν ὄψη, πῆγε στό θέατρο «Ἀτελιέ» νά συναντήσει τό Ντυλλέν.

— Κύριε — τοῦ εἶπε — εἶμαι βιοπαλαιστής, μά ἀγαπῶ τό θέατρο... Θέθελα ν' ἀφιερωθῶ σ' αὐτό μ' ὅλη μου τήν ψυχή, μά τί νά κάνω; Εἶμαι φτωχός καί πρέπει κάπως νά κερδίζω τή ζωή μου...

Ὁ Σάρλ Ντυλλέν τόν πρόσεξε τόν βοήθησε νά μπεῖ στή σχολή του κι' ἔτσι ὁ νέος Ζάν-Λουΐ Μπαρρώ στάθηκε ἕνας μαθητής τοῦ σπάνιου δασκάλου, φανατικός καί διψασμένος γιά ἐλέλιξη. Σάν πέρασαν οἱ πρῶτοι μῆνες, δέν συγκρατιόταν πιά. "Ἤθελε νά ἐμφανιστεῖ, νά «παίξει», νά παρουσιάσει στό Ντυλλέν καί στό κοινό τοῦ θεάτρου του, ἀπάνω ἀπ' τό σανίδι τῆς σκηνῆς, τή φλόγα ποῦ κρυβόταν μέσα του. Σέ μικρό ρόλο, πενιχρό, στό ἔργο «Τσάρος Λένιν». Ἐδεῖξε πώς ὑπόσχεται πολλά κ' ἔτσι ἔπειτα ἀπ' αὐτή τήν πρώτη ογετική ἐπιτυχία του, ἄφησε ὅλα τ' ἄλλα καί ἀφοσιώθηκε —φτωχός, μέ ἄπειρες στερήσεις μα καί μέ θέληση ἀδάμαστη — στήν ἐργασία τοῦ θεάτρου. Βοηθοῦσε τό Ντυλλέν στήν σκηνοθετική δουλειά του, παραστεκόταν στό ζωγράφισμα τῶν σκηνικῶν κ' ἔδινε κάπου-κάπου χέρι στούς σκηνογράφους καί στούς «μπογιατζῆδες», διάδαζε ἀκούραστα γιά ν' ἀπαγγείλει ἔπειτα ρόλους μεγάλους ἀπό κείμενα σπουδαῖα, κοιμόταν πίσω ἀπό τίς κουΐντες ἤ μέσα στό μικρό του καμαρίνι, γιά νά μή φεύγει οὔτε στιγμή ἀπ' τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ θεάτρου "Ετσι, μέ τήν ὑπομονή καί τή μεγάλη ἐπιμονή του, τά πρῶτα χρόνια ἔπαιξε, τόν κάθε ἀσήμαντο ρόλο ποῦ τοῦ δίναν, ἀπ' τή σκηνή τοῦ «Ἀτελιέ». Μιά μέρα ζήτησε ἀπό τό Ντυλλέν νά τοῦ ἐμπιστευτεῖ κάτι μεγάλο, νά πρωταγωνιστήσει, νά φανεῖ. Μά ὁ «δάσκαλος» δέν ἤταν βέβαιος ἀκόμα πώς ὁ Μπαρρώ εἶχε τερματίσει τό στόδιο τῆς πυμπαρσκευῆς. Ἀρνήθηκε κι' ἔτσι ὁ νέος, ἄπορο γεμένος ἀλλά καί θαρραλέος, ἔρευε μόνος του μέ λίγους ἑξ ὁσημους ἠθοποιούς, νά "πραγματοποιήσει τ' δνειρό του. Γύρισε τή Γαλλία, τίς ἐπαρχίες της, τά χωριά της καί ἡ οὐσία εἶναι: πώς δέν ἀπέτυχε στήν πρώτη ἐξόρμησή του. Τό δνομά του συζητήθηκε, τό θάρρος του θαυμάστηκε κι' οἱ ἀντιρρήσεις ποῦ γεννήθηκαν γύρω ἀπ' τίς ἀντιλήψεις του γιά ἕνα θέατρο καινούργιο, ὠφέλησαν πολύ, γιατί κ' ἡ ἄρνηση καμμιά φορά στερεώνει αὐτούς ποῦ τή γνωρίζουν, κάνει τόν κόσμο νά προσέχει τή νέα προσπαθεια τους καί δίνει καί στούς ἴδιους ξενεῖ — καί σάν σκηνή καί σάν γραδόναμη νά ἐξακολουθήσουν μέ πίστη τόν ἀγῶνα.

Παράλληλα μέ τή σκηνή, γνώρισε ὁ Μπαρρώ καί τήν θθόνη. "Επαιξε σέ δυό-τρεῖς ταινιες κι' ἐκεῖ ἡ ἐπιτυχία του στάθηκε πιό χειροπιαστή: Συμθόλαια καλά, μιά ὁλική ἀνακούφιση, ἡ γνωριμία μέ τό μεγαλύτερο κοινό. Ὡστόσο δέν τόν τύφλωσε αὐτή ἡ ραγδαία «ἄνοδος» ποῦ ἤρθε ἀπό τόν κινηματογράφο. Γύρισε ἀκόμα μιά φορά στό θέατρο κι' ἀπ' τή σκηνή τοῦ «Ἀτελιέ», ποῦ πρόθυμα τοῦ τήν παρεχωροῦσε ὁ Ντυλλέν, ἔκανε τίς προσωπικές του

Ὁ Ζάν Λουΐ Μπαρρώ σέ τελευταία φωτογραφία του μέ ἰδιόχειρη ἀφιέρωση ποῦ γράφει σ' αὐτήν: «Στόν Ἀλέκο Λιδωρίκη, ἀδελφικά. Ζ. Λ. Μπαρρώ».

ἐμφανίσεις σά θεατρόνης καί σά σκηνοθέτης, ὥστε καί στόν τομέα αὐτόν κέρδιζε λίγο-λίγο ἔδαφος θετικό. "Εδωσε «Ἀντώνιο», «Νυμάνς» τοῦ Θερβάντες, τοῦ Σαλακρού: «Ἡ γῆ εἶναι στρογγυλή» καί τελευταῖα ἀνέθασε τήν «Πεῖνα» τοῦ Κνοὺτ Χάμσουν, σε διασκευή θεατρική δική του, καί τόν «Ἀμλέτο» τοῦ Λαφόργκ.

Σ' αὐτά τά δυό «θεάματα» τόν εἶδα, μοῦ κίνησε βαθύ τό ἐνδιαφέρον καί ζήτησα νά τόν πλησιάσω, νά τόν γνωρίσω ἀπό κοντά, ν' ἀκούσω κάτι ἀπό τίς ἀντιλήψεις του γιά ἕνα θέατρο νεώτερο, νά δῶ ποῦ τείνουν οἱ προσπθθιές του. Μιά νέα φόρμα σκηνική! Αὐτό τολμοῦσε νά παρουσιάσει, αὐτό ἐξήγγελλε ὁ Μπαρρώ. Αὐτό ζητοῦσε νά γεννήσει, νά καθιερώσει, νά ἐπιθόλει. Ἡ κριτική τόν ἀνεχόταν, οἱ φίλοι τόν ἐθαύμαζαν, οἱ ἐχθροί τόν εἰρωνεύονταν, μά δέν πετύχαιναν νά σθύσουν μ' αὐτή τήν εἰρωνεία δση ἐντύπωση δημιούργησε. Καί τό κοινό; Τόν παρακολουθοῦσε. Ἐγώ ὁ ἴδιος, βλέποντας τήν «Πεῖνα», παρά τίς ἀντιρρήσεις ποῦ ἔνοιωσα μέσα μου νά γεννιοῦνται γιά κάποιες καλλιτεχνικές αὐθαιρεσίες ποῦ ἀγκάλιαζε ὁ Μπαρρώ, μπῆκα σέ σκέψη, ἀνησύχησα. "Ἕνα ἀπόγευμα καλοκαιριάτικο τόν περασμένο Ἰούνιο ἀνέθηκα στό «Ἀτελιέ», γιά νά συναντηθῶ μαζί του.

♣

Παλιό καί καπνισμένο καί μισογκρεμισμένο. στό πίσω μέρος του, πρός τήν αὐλή, τό θεατράκι τοῦ Ντυλλέν, εἶναι ἡ στέγη ποῦ φιλοξενεῖ τόν ἄνεμο καί τόν ἥλιο, ἀνησύχη καί σκηνοθέτης, ὥστε καί στόν τομέα αὐτόν κέρδιζε λίγο-λίγο ἔδαφος καί ἐπιτήδευση καμμιά, μέ πεθυμίες. Μοιάζει στωϊκός, περήφανος, θεληματίας, καλό παιδί. Κίνησεις κινήσεις νευρικές, ἕνα χαμόγελο πικρό, τά μάτια του ποῦ ἄξαφνα στιθοθολᾶνε δείχνουν πώς κάτι διαρκῶς τόν βασανίζει, μιά δίψα ποῦ εὐκολα δέ σθύνει, ἕνας παλμός ποῦ κυριαρχεῖ καί ποῦ δαμάζει τά ἐξωτερικά φαινόμενα γιά νά τά ὑποτάξει στά ἐσωτηρικά. Τί ἀκαταστασία στό καμαρίνι... Τραθάει μερικά χαρτιά ποῦ εἶναι ριγμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ, κάποιες φωτογραφίες, μιά-δυό περοῦκες, ἕνα παντελόνι ποῦ σέρνεται στό πάτωμα καί μέ βοηθθεί νά κοθῆσω.

"Επειτα κάθεται κι' αὐτός ἀπέναντί μου.

— Παίζετε καί στό θέατρο, παίζετε καί στόν κινηματογράφο...—τοῦ λέω πρῶτα-πρῶτα θέλοντας τό ξεκίνημά μου νά γίνει ἀπό τό πιό ἀνώδυνο ἐρώτημα.— Σέ ποιό ἀπ' τά δυό τοῦτα «εἶδη» βρίσκετε ἀναπτυγμένο περισσότερο τό δημιουργικό στοιχεῖο ποῦ θά σᾶς ἐπιτρέψει νά ξεδιπλώσετε στόν τελειότερο θαθμό τήν ἠθική καί καλλιτεχνική προσωπικότητά σας;

— Στό θέατρο — μοῦ ἀπαντάει ἀδιστακτα.—Γιατί σ' αὐτό τό ἐμπόδια εἶναι μικρότερα γιά ν' ἀναπτύξει ὁ καλλιτέχνης τήν κάποια ἀντότητα ποῦ ἔχει. Νομίζω πώς στόν κινηματογράφο ὁ ἠθοποιός ἔρχεται σέ τέταρτη μοῖρα.

— Πιστεύετε, λοιπόν, ὅτι σ' αὐτόν

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 10)

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

ΜΕ ΤΟΝ ΖΑΝ - ΛΟΥΪ ΜΠΑΡΡΩ

Ο ΝΕΟΣ ΗΘΟΠΟΙΟΣ ΜΕ ΤΙΣ ΠΟΛΛΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ

Τοῦ κ. ΑΛΕΚΟΥ Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗ

Τί εἶναι λοιπόν ὁ Ζάν-Λουΐ Μπαρρώ; Μιά μεγαλοφυΐα τοῦ σύγχρονου θεάτρου ἁπλαστη ἴσως, ἀγουρη ἀκόμα, στόν πρῶτο τῆς ἐξέλιξής της δυναμικό σταθμό; "Ἡ εἶναι ἕνα πυροτέχνημα, μιά ἔαφνική φωτοδολή, μιά ἔμφανση ποῦ φωσφορίζει ὅσο διατρέχει μέ γοργότητα τόν κύκλο τῆς δυνατότητάς της, μά ποῦ ὑπάρχει κίνδυνος ν' ἀποδειχτεῖ κοντόπνοη καί νά μήν προχωρήσει στά ὅσα ὑπόσχεται μέ τόσο θόρυθο; Δύσκολη εἶναι ἡ ἀπάντηση. Γιατί ὁ Ζάν-Λουΐ Μπαρρώ, ποῦ σήμερα θεωρεῖται μιά φυσιογνωμία στό νέο θέατρο τῆς Γαλλίας, εἶναι σχεδόν παιδί ἀκόμα, μόλις εἰκοσιεπτά χρονῶν καί γιατί βρίσκεται σ' ἕνα σημεῖο δημιουργίας, ποῦ εἶναι ἐπικίνδυνο νά κρίνεις: ἀν περιθάλλεται ἀπόλυτα ἀπό στοιχεῖα ὀσβαρά γιά ἐργασία μελλοντική μεγάλη ἤ ἄν ὅσα ἔδειξε ὡς τώρα ὀφείλονται μονάχα σ' ἐκρήξεις νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ κί' ἀκηρυχίες πρόσκαιρες, ποῦ εἶναι πιθανό γρήγορα νά κατασταλάξουν ἤ νά ἐξαφανιστοῦν.

Πρίν ἀπό ἐννέα χρόνια ἕνας νεαρός φτωχοντυμένος ἀνθρωπάκος, ἕνα παιδάρο δεκαοχτώ χρονῶν, ποῦ ἐργαζόταν στό Λύκειο Σαπτάλ, ἕνα ἀγόρι ἀδύνατο, δειλό, ἀσθενικό στήν ὄψη, πῆγε στό θέατρο «Ἀτελιέ» νά συναντήσει τό Ντυλλέν.

— Κύριε — τοῦ εἶπε — εἶμαι βιοπαλαιστής, μά ἀγαπῶ τό θέατρο... Θέθελα ν' ἀφιερωθῶ σ' αὐτό μ' ὅλη μου τήν ψυχή, μά τί νά κάνω; Εἶμαι φτωχός καί πρέπει κάπως νά κερδίζω τή ζωή μου...

Ὁ Σάρλ Ντυλλέν τόν πρόσεξε τόν βοήθησε νά μπεῖ στή σχολή του κι' ἔτσι ὁ νέος Ζάν-Λουΐ Μπαρρώ στάθηκε ἕνας μαθητής τοῦ σπάνιου δασκάλου, φανατικός καί διψασμένος γιά ἐλέλιξη. Σάν πέρασαν οἱ πρῶτοι μῆνες, δέν συγκρατιόταν πιά. "Ἤθελε νά ἐμφανιστεῖ, νά «παίξει», νά παρουσιάσει στό Ντυλλέν καί στό κοινό τοῦ θεάτρου του, ἀπάνω ἀπ' τό σανίδι τῆς σκηνῆς, τή φλόγα ποῦ κρυβόταν μέσα του. Σέ μικρό ρόλο, πενιχρό, στό ἔργο «Τσάρος Λένιν». Ἐδεῖξε πώς ὑπόσχεται πολλά κ' ἔτσι ἔπειτα ἀπ' αὐτή τήν πρώτη ογετική ἐπιτυχία του, ἄφησε ὅλα τ' ἄλλα καί ἀφοσιώθηκε —φτωχός, μέ ἄπειρες στερήσεις μα καί μέ θέληση ἀδάμαστη — στήν ἐργασία τοῦ θεάτρου. Βοηθοῦσε τό Ντυλλέν στήν σκηνοθετική δουλειά του, παραστεκόταν στό ζωγράφισμα τῶν σκηνικῶν κ' ἔδινε κάπου-κάπου χέρι στούς σκηνογράφους καί στούς «μπογιατζῆδες», διάδαζε ἀκούραστα γιά ν' ἀπαγγείλει ἔπειτα ρόλους μεγάλους ἀπό κείμενα σπουδαῖα, κοιμόταν πίσω ἀπό τίς κουΐντες ἤ μέσα στό μικρό του καμαρίνι, γιά νά μή φεύγει οὔτε στιγμή ἀπ' τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ θεάτρου "Ετσι, μέ τήν ὑπομονή καί τή μεγάλη ἐπιμονή του, τά πρῶτα χρόνια ἔπαιξε, τόν κάθε ἀσήμαντο ρόλο ποῦ τοῦ δίναν, ἀπ' τή σκηνή τοῦ «Ἀτελιέ». Μιά μέρα ζήτησε ἀπό τό Ντυλλέν νά τοῦ ἐμπιστευτεῖ κάτι μεγάλο, νά πρωταγωνιστήσει, νά φανεῖ. Μά ὁ «δάσκαλος» δέν ἤταν βέβαιος ἀκόμα πώς ὁ Μπαρρώ εἶχε τερματίσει τό στόδιο τῆς πυμπαρσκευῆς. Ἀρνήθηκε κι' ἔτσι ὁ νέος, ἄπορο γεμένος ἀλλά καί θαρραλέος, ἔρευε μόνος του μέ λίγους ἑξ ὁσημους ἠθοποιούς, νά "πραγματοποιήσει τ' δνειρό του. Γύρισε τή Γαλλία, τίς ἐπαρχίες της, τά χωριά της καί ἡ οὐσία εἶναι: πώς δέν ἀπέτυχε στήν πρώτη ἐξόρμησή του. Τό δνομά του συζητήθηκε, τό θάρρος του θαυμάστηκε κι' οἱ ἀντιρρήσεις ποῦ γεννήθηκαν γύρω ἀπ' τίς ἀντιλήψεις του γιά ἕνα θέατρο καινούργιο, ὠφέλησαν πολύ, γιατί κ' ἡ ἄρνηση καμμιά φορά στερεώνει αὐτούς ποῦ τή γνωρίζουν, κάνει τόν κόσμο νά προσέχει τή νέα προσπαθεια τους καί δίνει καί στούς ἴδιους ξενεῖ — καί σάν σκηνή

Μ. Γ. ΛΕΡΜΟΝΤΟΦ

Ο ΗΡΩΑΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Μετάφραση από τὰ Ρωσσικά τοῦ κ. Λ. Κ.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

Σήμερα σηκώθηκα πολὺ ἀργά. Πηγαίνω στὴν πηγή, δὲν ὑπῆρχε πιὰ κανείς. "Ἔκανε ζέστη. "Ἀσπρα χνουδάτα συννεφάκια ἔτρεχαν διαστικὰ ἀπὸ τὰ χιονισμένα ὄρη, ἀπρομηνύοια θυελλας. Τὸ κεφάλι τοῦ θουνοῦ Μασσοὺκ κάπνιζε, σὰ σβουμένη λαμπάδα. Γύρω τους κλωθοστριβεν καὶ σέρνουντ.αν, σὰ φιδια, χνοῦζα κομμάτια τὰ σύννεφα· κρατημένα στὴν ὁρμὴ τους, λές καὶ πιάστηκαν ἐπάνω στοὺς ἀγκαθωτοὺς θόμνους τοῦ θουνοῦ. Ὁ ἀγέρας· ἤτανε φορτωμένος ἠλεκτρισμό. Μπῆκε στὴ στοὰ κάτω ἀπὸ τὴν κρεβατίνα τῶν ἀμπελῶν ποὺ ὁδηγοῦσε στὴ σπηλιά. Αἰσθανόμουν μιὰ θλίψη. Συλλογίζομουν ἐκεινη τὴ νέα γυναίκα μὲ τὴν ἐλιὰ στὸ μαγουλο, ποὺ μοῦ ἔλεγε ὁ γιατρός... Γιατὶ νάναι ἐδῶ; Καὶ νὰ δοῦμε, πρόκειται πραγματικὰ γιὰ κείνη; Καὶ γιατὶ νὰ νομίζω πως ἐκείνη τάχατες ἐκεινη; Καὶ γιατὶ μάλιστα νάμαι τόσο θέβαιος γι' αὐτό! Μήπως εἶναι λίγες οἱ γυναίκες ποὺ ἔχουνε στὰ μάγουλα ἐλιές! Κάνοντας αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς ἔφτασα σὰν τὴν ἐλιὰ τὴ σπηλιά. Κυττάζω! Στὴ δροσερὴ σκιὰ τοῦ θέλευ της· πάνω στὸν πέτρινο πάγκο, κάθεται μιὰ γυναίκα μὲ ψαθινο καπέλο, τυλιγμένη μ' ἕνα μαῦρο σάλι, μὲ τὸ κεφάλι σκυμενο στὸ στῆθος. Ὁ καπέλο ἔκλεινε τὸ προσωπό της. "Θέλει κι' ὅλας νὰ στρίψω γιὰ νὰ μὴν ταράξω τὰ ὀνειροπολήματά της; ὅτεν γύρισε καὶ μὲ κύτταξε.

— Βέρα!— φώναξα· χωρὶς νὰ θέλω.

Ἐκείνη τινάχτηκε καὶ χλώμασε.

—"Ἤξερα πὼς θρίσκεστε ἐδῶ,— κοῦ εἶπε.

Κάθισα κοντὰ της καὶ ἔπιασα τὸ χέρι της. Μιὰ λαχτάρα ἀπὸ κειρὸ ἔσχασμένη κύλησε μέσα στὶς φλέβες μου στὸ ἄκουσμα τῆς γλυκειᾶς της φωνῆς. Μὲ κύτταζε κατάματα, μὲ τὰ θαθειὰ καὶ γαλήνια μάτια της, ποὺ ἐκφράζανε τὴν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης καὶ κάτι ποὺ ἔμοιαζε σὰν παράπονο.

—Εἶναι κειρὸς ποὺ δὲ συναντηθήκαμε—τῆς εἶπα.

— Πολὺς κειρὸς, κι' ἀλλάξαμε πολὺ κι' οἱ δυό!

—Αὐτὸ θὰ πεῖ πὼς δὲν μ' ἀγαπᾶς πιά;

—Παντρεύτηκα!...—εἶπε ἐκείνη.

—Ἔανα ὡστόσο, ἐδῶ καὶ μερικὰ χρονια. ἡ αἰτία αὐτὴ ὑπῆρχε· καὶ πάλι, καὶ ὅμως...

—Τράεηξε τὸ χέρι της ἀπὸ τὸ δικό μου, καὶ τὰ μάγουλά της ἄναψαν.

—"Ἴσως ν' ἀγαπᾶς τὸν δεύτερο ἄντρα σου;

—Δὲν ἀπαντοῦσε κι' ἔστριψε πρὸς τὸ ἄλλο μέρος.

—"Η μήπως εἶνε πολὺ ζηλιάρης;

—Σιωπή.

—"Ε! τι νὰ γινει; Εἶνε νέος· ὡραῖος, κυριως σίγουρα πλούσιος, καὶ φοβᾶσαι...

Τὴν κυττᾶχα καὶ τρόμαξα. Τὸ πρόσωπό της εἶχε τὴν ἔκφραση βαθειᾶς ἀπόγνωσης. Στὰ μάτια της ἀστράφταν τὰ δάκρυα.

—Πες μου,— φιδύριασεν ἐπὶ τέλους ἐκεινη,—τόσο πολὺ σὲ εὐχαριστεῖ νὰ μὲ τυραννεῖς; Ἐγὼ θὰ ἔπρεπε νὰ σὲ μισῶ. Ἀπὸ τὸν κειρὸ ποὺ γνωρίζεμαστε, τίποτε δὲ μοῦ ἔδωσες ἐντὸς ἀπὸ θάσανα...

Ἡ φωνὴ της τρεμολιάσασε. "Ἐσκυψε πρὸς ἐμὲ καὶ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι της στὸ στῆθος μου.

—"Ἴσως—εἶπα μέσα μου—γι' αὐτὸ κυρίως εἶναι ποὺ μ' ἀγαποῦσες. Οἱ χαρὲς θλέπεις ξεχνιοῦνται· οἱ λύπες ὅμως: ποτές...»

Τὴν ἀγκάλιασα δυνατὰ, κι' ἔτσι μείναμε πολλὴν ὥρα. Τέλος τὰ χείλη μας πλησιάσαν καὶ ἐνώθηκαν σὲ θερμὸ μεθυστικὸ φιλημα. Τὰ χέρια της ἤτανε κρύα σὰν πάγος, τὸ κεφάλι της ἔκκιε. Τότες ἄρχισε μεταξὺ μας μιὰ ἀπὸ τὶς κουθέντες ἐκείνες, ποὺ δὲν ἔχουν νόημα στὸ ἀνθρωπινὸ γένος· "Η μήπως, ἀπεδοταστα. Δὲ μοῦ ἔτυχε νὰ ἀντιμάσω γυναίκα μὲ δυνατὸ χαφαχτήρα;

Πρεπει νὰ ὁμολογήσω ἀλήθεια, πὼς δὲν μοῦ ἀρέσαν οἱ γυναίκες ποὺ ἔχουν χαρακτήρα: Μὰ αὐτὸ εἶναι δική τους δουλειά!... Ἀλλὴ θεια, τώρα θυμήθηκα: μιὰ φορὰ κοντὸ ἐκεῖνο γερο-τάκι, ποὺ εἶχα δεῖ στὰ πετακτὰ στὴ λεωφόρο. Τὸν παντρεῦτηκε χαριν τοῦ πιδιοῦ της. Εἶναι πλούσιος καὶ ὑποφέρει ἀπὸ ρευματισμοὺς, Δὲν ἐπερτεψα στὸν ἑαυτό μου οὔτε μιὰ εἰρωνεία εἰς ὄφρες του. Τὸν σέβεται σαν πατέρα καὶ θὰ τὸν ἀπατήσει σαν σύζυγο. Παράξενο πρᾶμα ἡ ἀνθρώπινη καρδιὰ γενικὰ· καὶ τὶς γυναικας πρὸ παντων! Ὁ σύζυγος τῆς θέρας, ὁ Συμεὼν Βασίλιεθιτς Γα... εἶναι μακρυνὸς συγγενης τῆς πριγκήπισσας Λιγκόφσκαγιας. Ζεῖ στο διπλανὸ της σπίτι. Ἡ Βέρα πηγαινει συχνὰ στῆς πριγκήπισσας: Τῆς ἔδωσα τὸ λογο που νὰ γνωριστῶ με τὶς Λιγκόφσκαγες καὶ νὰ φλερτάρω τὴν κόρη, γιὰ ν' ἀπεσπάσω τὴν προσοχὴ ἀπὸ κειινην. Ἔτσι λειπτὸν τὰ σχεδὶα μου καθόλου δὲ χάλασαν καὶ θὰ διασκεδάσω...

Θὰ διασκεδάσω... Καὶ, ἐγὼ πιὰ πέρασα ἐκεινη τὴν περιοδο τῆς φυσικῆς ζωῆς. ἐσὰν ἠπάνε μόνον εὐτυχία, ὅταν ἡ καρδιὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη ν' ἀχαπήσει κάπειαν δυνατὰ καὶ μὲ πάθος. Τώρα θέλω νὰ ἀγαποῦν ἐμένα καὶ ὄχι πολλές. Νεμῖῶ μάλιστα πὼς ἕνας μόνιμος δεσμὸς θὰ μοῦ ἔφτανε. Κακοφοίρηκη συνήθεια τῆς καρδιᾶς.

"Ἐνα πρᾶμα μοῦ φαινόταν περίεργο: πὼς ποτὲ μου δὲν ἔγινα κολᾶδες τῆς γυναίκας ποὺ ἀγαποῦσα. Τοὐναντιον πάντοτε ἀποχτεῖσα μιὰν ἀκατανίκητη δύναμη πάνω στὴ θέληση καὶ στὴν καρδιὰ τους, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκω καθόλου. Γιατὶ κυτό; "Αρχυς; ἐπειδὴ ποτὲ μου δὲ δίνω μεγαλὴν σημασία σὲ ρίποτα καὶ φοβόντουσαν κάθε στιγμὴ μήπως μὲ χάσουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τους; "Η μήπως εἶναι ἡ μαγνιτικὴ ἐπίδρασι τοῦ δυνατοῦ ὀργανισμοῦ; "Η μήπως, ἀπλοῦστατα. Δὲ μοῦ ἔτυχε νὰ ἀντιμάσω γυναίκα μὲ δυνατὸ χαφαχτήρα;

Πρεπει νὰ ὁμολογήσω ἀλήθεια, πὼς δὲν μοῦ ἀρέσαν οἱ γυναίκες ποὺ ἔχουν χαρακτήρα: Μὰ αὐτὸ εἶναι δική τους δουλειά!... Ἀλλὴ θεια, τώρα θυμήθηκα: μιὰ φορὰ μιὰ κυρία ἀγάπησε γυναικα με σταθερὴ θέληση, ποὺ ποτὲ δὲ μπόρεσα νὰ νικήσω... Χωρὶς στήκομαι σὰν ἐχθροὶ—κι' ἴσως ἀν θὰ τὴ συναντοῦσα πέντε χρόνια ἀργότερα. θὰ χωρὶζομασταν διαφορετικά... "Η Βέρα εἶναι ἀρρωστη, πολὺ ἀρρωστη, ἀν καὶ δὲν τὸ ὁμολογεῖ. Φοθᾶμαι μήπως πάοχει ἀπὸ φθιση, ἢ ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια ἐκεινη, ποὺ λέγεται «λαθάνων πυρετὸς»— ἀρρώστεια καθόλου ρωσσική, καὶ ποὺ δὲν ἔχει ἐνοια στὴ γλώσσα μας.

Ἡ θύελλα μᾶς ἔπισσεν ὅταν εἰμασταν στὴ σπηλιὰ καὶ μᾶς ἐκράτησε ἀκόμη μισὴ ὥρα. Δὲ ζήτησε ἀπὸ τὴν ἀρρωστὴ πίστη, δὲ ρώτησε ἄν ἀγαποῦσα ἄλλες ἀπὸ τὸν κειρὸ ποὺ χωριστήκαμε... Πιστεῦε καὶ πάλι σὲ μένα, ξένοιαστα ὅπως καὶ τότες, μὰ καὶ γὼ δὲν θὰ τὴν ἀπατήσω. Τὸ ξαίρω· γρήγορα θὰ χωριστοῦμε καὶ πάλι, κι' ἴσως αὐτὴ τὴ φορὰ πιντοτεινὰ: θὰ τρκθῆξουμε κι' οἱ δυὸ μας δρόμους χωριστοὺς ὥς τὸ μνῆμα. Μὰ ἡ ἀτάμνησι της θὰ μεἶνει ἄθικτη μέσα στὴν ψυχή μου. Τῆς τέλεια πάντα, κι' αὐτὴ μὲ πιστεῦει ἀν καὶ τὸ ἀντιθέτο.

Τέλος, χωρίσαμε. Πολλὴν ὥρα τὴν ἀκολουθοῦσα μὲ τὸ ἐλέμια μου ὡσπου τὸ κασέλλα της χάθηκε πίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους καὶ τοὺς θράχους. Ἡ καρδιὰ μου σφιγγόταν ἀρρωστάρικα, ὅπως σφίγγεται ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀποχωρισμό. "Ω. πῶς μὲ χαροεσίσε αὐτὸ τὸ αἴσθημα! Μήπως τὰ νιάτα, μὲ τὶς εὐφεργετικὲ: τους κατιγιδες, θέλουν κοὶ πάλι νὰ γυρίσουν μέσα μου, ἢ μήπως εἶνε μόνον ἡ ἀπεχαιρετιστήρια ματιὰ ποὺ μοῦ στέλνουν, τὸ τελευταῖο δῶρο—ἔτσι γιὰ εὐθυμιο;... Κι' εἶνε ἀστεῖο νὰ σκεφτεῖ κανεὶς, πὼς φαίνομαι ἀκόμη παιδί: Τὸ πρόσωπό μου ἄν καὶ χλωμό, εἶναι ἀκόμη φρέσκο. Τὰ μέλη εὐκίνητα καὶ γερά. Τὰ μυκιὰ καὶ ἀγουρὰ μαλλιά μου ὅλο καὶ στρίβουν, φλογίζουνται τὰ μάτια· τὸ αἷμα θράζει...

"Αμα γύρισα σπίτι πῆρα τὸ ἄλογο καὶ πῆγα ἱππασία στὴ στέπα. Μοῦ ἀρέσει νὰ τρέχω μὲ ζωηρὸ ἄλογο, σὲ ψηλὸ χέρτο ἀγνάντια στὸν ἀνεμο ποὺ κατεβαζει ἡ ἔρημη ἔκταση. Λαίμαργο καταπίνω τὸν μυρωμένο ἀγέρα καὶ κορφώνω τὰ θλέμματά μου· στὰ γαλανὰ καὶ ἀπέμακρα, προσπαθοῦντας νὰ ἀνοίξω τὸ θέρυθο-τὸν πηγὸν ποὺ τὴς εἶχαν ἀνοίξει τὴ νύχτα. Κάπου κάπου ἄχηρὲς κρότος ἀλέγου ἀκουότανε στὸ δρόμο, καὶ ἀκολουθοῦσεν ὁ τρίγωνος τῆς ὠδάμαξας καὶ τὸ λυπηερὸ τατάρικο τραγοῦδι. Κάθησα στὸν πάγκο καὶ θυδιστηκα σὲ συλλογὴ... Αἰσθανόμουν τὴν ἀνάγκη νὰ ξεπολύσω τὶς σκέψεις μου σὲ μιὰ φιλικὴ κουθέντα.. ἀλλὰ μὲ ποιέν;... «Τί νὰ κάνει ἄρχιες ἡ Βέρα;» σκέρτηκα... Καὶ τὶ δὲ θᾶδίνα γιὰ νὰφαγιγγα τὸ χέρι της αὐτὴν τὴν ὥρα.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

ΠΕΡ'ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Τοῦ κ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

2.

Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Καθέλλα, τὴν πολιτεία μὲ τοὺς ἀνηφορικοὺς μαχαλάδες καὶ τὰ πολλὰ καπνομάγαζα· ἀφήνουμε ἀριστερὰ μας τὴ Φάσο· καὶ τραθαίμε ἐλέσια πρὸς τὸ "Αγιον Ὄρος. Εἶναι δειλινὸ πιὰ ὅταν θλέπουμε ν' ἀπλώνεται πέρα ἡ περιόνιμη κοιτίδα τῆς ὀρθοδοξίας. Σὰν ἔνα λιοντάρι ποὺ ἔχει ἀνακαθίσει στὰ μπροστινά του πόδια δείχνεντας πρὸς ἐμᾶς τὴν πελάρια ράχη του, ἔνα ὑπερφυσικὸ λιοντάρι ποὺ ἔχει γιὰ κεφαλὴ τοὺ τὸν "Αθωνα —νὰ πῶς μοῦ φαντᾶζε ἀπὸ μακριὰ ἡ θορτεινεκτοτλικὴ πλευρά του. Ἡ πιὸ χτωπηγὴ διαφορὰ που παρουσιάζει ἡ θελασσὰ λουστη αὐτὴ στερεὰ σχετικὰ μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ νησιὰ ποὺ εἴδαμε ὡς ἐδῶ, εἶναι ἡ πληθωρικὴ θλάστησή της. Ἀπὸ τὴς ἤρεμα καμπυλωτὲς ἢ ἀποτεμα κεφτὲς ἀκρογιαλιὲς ἴσαμε τὶς πλαγιὲς ποὺ σκαρφαλώνουν ἀνάμεσα σὲ διαδοχικὰ λαγκάδια πρὸς τὴν κορυφὴ τῆς ἀγιοτυμημένης αὐτῆς περιοχῆς. Ὅλα παρουσιάζουν τὴν ἀπόλυτη πρασινάδα ἀπὸ πυκνὴ πρασινάδα ποὺ κλίνει πρὸς τὸ σκοῦρο. Περίμενε κανεὶς νὰ ἰδεῖ μιὰ περιφερεια συμμετρική, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ τὴν περικλεῖσει τὸ θλέμμα μενομιάς, κάμποσα μονασταῖρια σὲ κανονική ἀπόσταση τὸ ἕνα ἀπὸ τ' ἄλλο, λίγα κυπαρίσσια ἐλόγυρά τους, μιὰ λιτὴ τελοσπάντων εἰκόνα τοῦ ἰδανικοῦ αὐτοῦ ποὺ ἀπαρνήθηκε τὴς χαρὲς τῆς ζωῆς, κι ἀπεναντιας ἔχουμε μπροστὰ ἕναν ἐπίγειο παράδεισο ὁλοφούντωτο. Ἡ πρώτη αὐτὴ ἐντύπωση δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ ἐνιοχυιεται ἐλόεάνα πιὸ πολὺ ὅσο γνωρίζουμε καλύτερα τὸ μέρος.

Τὸ κοιράδι παρκπλέει τώρα τὴν ἀτέλειωτη πρεεξοχὴ τοῦ Ἁγίου "Ὄρους, τ' ἀκρότατα πρὸς τὴν ὀρθετικὴ γραμμὴ (ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Ἱερισσοῦ ὥς τὸ νησὶ Ἀμουλιανή) σὐνεφὰ τοῦ. ἐκεῖ ποὺ ξεμυτίζουν οἱ κάθεοι Σμέρνα, Γουρούνι καὶ Φονιᾶς· φεῦος καὶ τρέμος τὸν πελτὶν θαλασσινῶν. Οἱ ἐπιθάτες ἐγαίνεον ὅλοι στὸ κατάστρωμα κι ἀκουμπεῦν στὴν κουπαστὴ ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριά. Τοῦ κάκκο προσπαεεῦν οἱ ναῦτες νὰ μᾶς; φοβίσουν μὲ τὸ κοινὸ ἀστεῖο πὼς θὰ θουλιάξει τὸ ξωπόρι. Ὁ λαὸς θέλει νὰ ἰδεῖ. Ποιος ξέρει ἀν θὰ περάσω κι ἄλλη φορὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη, λέει ὁ μιρκοστὲς, ὁ οἰκογενειάρχης, ὁ φτωχοταξιδιωτης—ἐδῶ ἀντίκρυα τραθοῦν τὰ κεφπεσκόνεὶ τους οἱ αὐστηροί ἀσκητάδες; ἄς ἀνοίξω τὰ μάτια μου λοιπὸν μὴν ἀνακαλύψω τίποτα. Ἐννοεῖται πὼς οὔτε ἀνθρώπινο σχῆμα δὲ φαίνεται ἀπὸ δῶ, ἐχι νὰ πρατηρήσεις καὶ ἀχχελὲς καλογέρων. Περνώντας ἀπέναντι ἀπὸ τὰ Καψεκαλύβεια, ὁ κοπετάνιος θάνει σ' ἐνεργεια τὴ σειρήνα. Στὴ χαιρετισμὸ τοῦ καραβιοῦ ἀπαντᾶει ἀπὸ πάνευ, ἀπὸ τὴν πλαγιὰ τῆς ὀνομαστῆς σκήτης, χαρμόσυνη κωδωνοφωνία.

—Εἶναι ἡ κλίτσερη κομπάνια τοῦ Ἁγίου "Ὀρους. δὲν ἀκοῦτε τί λάμια θγοῦε; ἀκοῦω νὰ λέει κάποιος δίπλα μου. Δυὸ φορὲς ποὺ περνᾶει τὸ θαπόρι χαιρετᾶν ἀπὸ δῶ, χαιρετᾶν κι ἀπὸ τὸ μονεστήρι. Λέγε πὼς ὁ κοπετάνιος; τὸ κάνει γιὰ ἕναν ἀδερφὸ του ποὺ πῆγε σ' αὐτὰ τὰ θράχια ν' ἀσκητεῦε.

⁂

"Ἐξω ἀπὸ τὶς κομπίνες τῆς δεύτερης θέσης σχηματιστῆκε στὸ μεταξὺ πελυπρόσωπο ἀκροκτήριο. Στεκουν γύρω ἀπὸ ἕνα τραπεζάκι ἑλτιστῆσθε ἄντρα μὲ ζωηρὰ μάτια καὶ φαρὰ μαλλιὰ ἀνακατωμένα. Εἶναι κάποιος καθηγητὴς τῆς γυμνασιακῆς ποὺ εἶχε κάποτε περιοδέψει τὸ "Αγιον "Ὀρος. Μοιάζει μὲ ἄνθρωπο ποὺ ἤρθε στὸν κόσμο γιὰ νὰ φανεῖ ὁπωσδήποτε χρήσιμος σεὐ; ἄλλους. Μιλᾶει ἀστμαῖρατα, τὸν διακόπτουν, ἐπεξηγεῖ· θρίσκεται μὲ δυὸ λόγια στὸ στοιχεῖο του. Ἡ φωνὴ του ἀντηχεῖ δυνατὰ στὴ διαπχοῶν, γιὰ νὰ μὴν τὴ χάσει καὶ δὲν ἀκούσει κανένας.

—Ἐκεῖ θηλὰ εἶναι μιὰ σκήτη, ὁ "Αγιος Βασίλειος. Σκήτη λέγεται συνοικισμὸς ἀπὸ καλύβια, κελλιά. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ζοῦν ἀπὸ ἐργόχειρα. Τί νομίζετε, πὼς οἱ καλογεροι τάχουν ὅλα ἔτοιμα; Τί λέει τὸ Εὐαγγέλιο; «Ὁ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω».

—Γιατὶ τότε δὲν ἔρχουνται στὴν κοινωνία νὰ ἐργαστοῦν; Ἐκείνος ποὺ κάνει αὐτὴ τὴν ἐρώτηση ἔχει μολονότι νέος, ἕνα μουτρο φαγωμένο ἀπὸ τὴ θεκπάλη. Κάτου ἀπὸ τὴν ἀνάρμοστη διακοπὴ τοῦ ἀφησαν νὰ τελειώσει ἐπιφωνήσεις ἀπὸ τὸ θάρος καὶ τὴν ἀφησαν νὰ θγοῦν. Ἀπαγορεύεται στοὺς ἀνήλικους νὰ πατήσουν, χωρὶς εἰδική ἄδεια. ἐκεῖ, Δὲν ἔχω νὰ δώσω τὸ χέρι μου παρὰ μονάχα σ' ἕναν γνωστὸ ἀπὸ κεῖ μέσα. Τρία μερόνυχτα ὅμως τελειδιοῦ ἔχουν ἐξασκεῖσεει τὸ θλέμμα μας μὲ κομπόσες ἀγνωστες μορφές. Ἡ ματιὰ ὁ πρωπατεῖ μιὰ τελευταία φεσσὰ πάνευ στὰ ρεδοκόκινα προσφυγικὰ πουλὰ ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴ χώρα τῶν στεπῶν, στὸν ἄφρωστο νησιώτη ποὺ ξεπλάθηκε μπόρομητα σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ καταστρώματος σκεπασμένος στὴν κοφιδιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ μὲ θελέντζα φλοκιασταῖ γιὰ νὰ τὰ θγάλει πέρα μὲ τὸ δαρμὸ τῆς ἐλονοσίας, στὸ μόνιμο δεκανέα τῶν τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν ποὺ σὲ κάθε σκάλωμα ἔθγαζε ἀπὸ τὸ μεθαλλινο κουτὶ του τὰ σκουλήκια γιὰ τὸ δέλωμα, γιὰ νὰ προσφερθεῖ μὲ φασόλια ὅσο νὰ φτάσει στὴ Θεσσαλονίκη.

Ἐσένα σ' ἔχω ἀφήσει γιὰ τὸ τέλος. κόρη ξανθὴ τῆς Μακεδονίας, φιλοξενημένη γιὰ λίγον καιρὸ σὲ κάποιο νησί, ποὺ γυρίζεις τώρα μὲ τὴ μάνα σου στὸ σπιτικό. Εἶσαι τέλειο ἀντίτυπό της, καθαρόαιμη ἑλληνοπούλα, καὶ θαυμάζω στὴν κοιά σου τὶς ἁρμονικὲς ἐθνικὲς μας γραμμές. Δὲ σοῦ κατοφεκινότανε νὰ σὲ κοιτᾶχουμε τόσο ἐπίμονα. ἐγὼ κι ὁ στρουμπουλὸς μεσόκοπος; σύντροφές μας. "Οταν μάλιστα ἀνέοχη σου ἀπεφάσισε νὰ σοῦ μιλήσει, κατὶ πάλι δὲ μᾶς παρόστησες γὶ' ἀκοπτάδεχτη, εὐγενική κοπέλα. Οἱ σκλεναδὲς σου παρκπτᾶνα κουφογελοῦσανε μὲ τὴν ἀνὶδεια τοῦ χωντροῦ (γιὰ κοίτα κεῖ!). ἐσὺ ὅμως, δυγατέρα μὲ ἀνατεφρή, ἀπαντοῦσες σοβαρά. "Η μητέρα παρακολουεῦσε ἀπὸ κάπου, μὲ λαβρᾶε θέλεμμα, τὴ διακριτὶοσὴ πολιρεία, ἐδὲν ἔθαλε ὅμως καθόλου, σὰν καμιὰ χωντρογυναῖκα· τὴς φωνὲς, μένο χαμογελοῦσε ἀδιόρατα, διασκεδάζοντας μὲ αὐτὸν τὸ συγκατεθαιτικὸ τρόπο. Μάνα καὶ κόρη, ἐπιτρέψτε μου νὰ σᾶς κοιτάξω λίγο ἀκόμα! Εἶστε τὰ τελευταῖα ἀντίτυπα τοῦ θλέπω ἀπὸ τὸ παμπάλαιο καλεῦπι τῆς Εὐρ.; ἐλκυστικὲς φιγοῦρες, γλυκιὲς ὀπτασίες. Σὲ λίγο δὲ θὰ μείνουμε πιὰ κοπὲ μὲ ζωγραφιστὲς καὶ σεθασμὲς ἄγιες, ἄλλα σχήματα ποὺ δὲ θάχουν ἀπάνευ τοῦ τίποτε τὸ σαρκικό. Βρισκόμαστε σὲ τόπο ἀπ' ὅπου ἔχουν ἐξαριστεῖ στὸν αἰώνα τὸν ἄπανταν οἱ γυναῖκες.

⁂

Ἐχει θραδιάσει πιὰ ὅταν ἀποθιβαζόμαστε στὴ Δάφνη. Ἡ Δάφνη εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἐγγυκαστεῖσεται λιμάνια μας. Δὲν ἔχει παρὰ ἀστυνομικὸ σταθμό, τελωνεῖο· καταλύμα μπαναλοξενοδοχεῖα, ἕναν ἀρσανὰ γιὰ τὶς θάρκες. Πάνευ ἀπὸ τὴν παραλία ὑψώνεται ἕνα θουνελάκι, ἀπ' αὐτὰ ποὺ συγκροτοῦν θαθμιαῖα τὴν ἀνωμαλία καὶ τὴ γραφικότητα τοῦ "Αγιου "Ὀρους. Κοιτάζουμε ἕνα γύρο μας, τὸ μέρος εἶναι κατάφυτο. Στὴν ἀκροθαλασσιὰ δεμένες ἀπὸ τὰ παλιὲ μουρόγιες, λικνίζουνται θάρκες καλοφορτωματισμένες. Μυρουδιὲς ἀπὸ τὶς ὁλόγυρα πλαγιὲς θαλσαμώνουν τὴν ἀτμόσφαιρα. Ἡ θάλασσα δέχεται, ἀπλόχωση, πέρα τὶς στερνὲς πολύχρωμες ἀντιφεγγίες. Ἠσυχία ἀπόλυτη θκιλεύει στὸν ἐρημικὸ τοῦτο γιαλό.

Πιάνουμε ἕνα τρατεζὶ καὶ παραγγέλνουμε κάτι. Παρκπέρα κοθουνται δυὸ τρεῖς καλογέροι, μιλοῦν μ' ἕνα νεοφερμένο παπᾶ. Στὸ δρόμο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πάνευ φαίνεται ἕνας ἄλλος καλόγερος σέρνοντας δυὸ τρία μουλάρια. Τὰ φορτα του εἶναι ξεθωριασμένα· τὸ παρευσιαστικό του δείχνει ἕναν ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ χωρὶς ἐκείνον τὸν ἀέρα τῆς ἀγιοσύνης ποὺ συνηθίσαμε νὰ θλέπουμε στοὺς καλογέρους· Ὁ μονάχος αὐτὸς δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἁπλὸς ἀγωγιάτης. "Ετσι θ' ἀντικρύζουμε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του: ἀφοσιωμένους; σὲ ταπεινὲς καθημερινὲς δουλειὲς, εἴδος μερομαιτιάρηδες τῶν μοναστηριῶν. Ὁ ἐπισκέπτης ποὺ θὰ περίμενε νὰ ἐνὸς εἴδους πολιτεφλύκης τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Εἶναι μιὰ ἐξουσία χωρὶς ὅπλα, εἰρηνική. Ὑπηρετοῦν στὴν Ἱερὰ Ἐπισκοπὴ; συνοδεύουν τοὺς ἡγουμένους, μεταφέρουν ἐπιστολὲς, φυλάνε τὰ σύνορα ποὺ τὸ μέρος τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τὰ λοιπά.

Πιάρνουν ὡς ἕνα χιλιάρικο τὸ μῆνα· ἔχοντας ἐννοεῖται δωρεὰν τροφὴ καὶ ὕπνο. Σὲ κάθε μονασταῖρι θὰ θρίσκουμε κι ἕναν ἀπ' αὐτούς. Μὰ ἐκεῖ λέγεται ἀλλιώτικα: κουρτῆς.

Ὁ σερδάρης τῆς Δάφνης κάνει μικρὲς θόλτες ἀπάνευ στὸ λιθόστρωτο ὑψώνοντας τὸ λεθέντικο ἀνάστημά του ἀνάμεσα σὲ κατάκοπους ταξιδιῶτες καὶ μαυροντυμένους μοναχούς. Ρίχνει κοὶ κομπὲ ματιὰ πέρα πρὸς τὴν ἀπαλάστρωτη ἐπιφανεια ποὺ γίνεται, στὸ θάθος; ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, πιὸ τρομονταρωλλιά. Μήπως ἔχει καλύτερο σύντροφο ἐκεῖ στὴν ἐρημιά του, ἀπὸ τὴ θάλασσα;

⁂

Πιὸ πέρα σεργιανεῦν δυὸ Μυτιληνιεῖ, ποὺ κοτεθήκαμε μαζὶ ἀπὸ τὸ καρᾶβι. Εἶν' ἕνα λυχνὸ πελληκάρι μὲ τὸ θεῖο του, ποὺ θὰ τοὺς χωρίζουν ἴσαμε δέκα χρόνια. Φορεῦν μαῦρα τσουρᾶπια ποὺ τοὺς σκεπάζουν καὶ τῶν δυοῦν ὁλόκληρη τὴν ἀντζα.

—Γιὰ ποῦ μὲ τὸ καλό, παιδιά;

—Ἔμεις θὰ πᾶμε σ' Ἅειόφ', στοὺς πατριῶτες μας.

Πρέπει νὰ ἔχει κανεὶς κάποια γλωσσικὴ προπαίδεια γιὰ νὰ μὴν ἀπαγκιάσει τοὺς ἀθώους αὐτοὺς νησιῶτες γὰ ἀμελογήσουν πὼς δὲν ἐνοεῦσαν ἄλλο ἀπὸ τὴ μονὴ τοῦ Ἁειοφάντου μ' ἐκείνο τὸ διόλλλεθο.

—Γιὰ προσκύνημα πάτε;

—Ὄχι. ἔχουμε δουλιά. θὰ καταρώσουμε κατὶ ξύλα.

Πεῦλι λίγα πράματα μαθαίνει· ἄμα δὲ ρωτήσεις. Ἀλλὰ μπορεῖς ν' ἀνακαίνεις τὴ φιλόπεστο χωριατεῖα ὡς τὸ τέλος; Κι ἔτσι θὰ μείνεις μὲ τὴν ἀπορία γιατὶ ἐκεῖνα τὰ μισὰ παπούτσια τὰ πατίκια ποὺ φτοῦσαν μὲς στὸ πλοῖο ἐξκνιδωθῆκαν νὰ τάχουν ἀκόμα στὰ πόδια τους. Θὰ τὰ θγάλεν ἄραγε αὐριο στὸ δρόμο ἢ συνηθίζουν νὰ κάνουν πορεία μὲ παντόφλες οἱ Αἰγυπτελαῖγιτες;

⁂

Ἀφοῦ παρκδώσκμε στὸν ὑπάλληλο τοῦ ξενοδοχείου τὶς ἐλάχιστες ἀποσκευές μας, τραθήκαμε μαζὶ μὲ τὸ Στάμο δεξιὰ στὸ περιγιαλό. "Ἐχει νυχτώσει καὶ καλὰ καὶ τὰ πρῶτα ἀστέρια σκάνε δειλὰ στὸν ἀλεκτάκρυο οὐρανό. Τὸ θυμὸ φῶς ἐπιτρέπει νὰ ρίξει κανεὶς ἕνα θιαστικὸ θλέμμα στὴ γύρω χλωμάδα. Ἐνῶ ὁ σύντροφός μου πλένεται σὲ μιὰ θρύση ποὺ ἀνακαλύψε ἐκεῖ, δυὸ ἀδρκσκελεῖτ παρκέξω ἀπὸ τὸ πέλαγο. ἐγὼ κτίνομαι, κάθεξῶ ἀπὸ τὸ ζουλάπι, μὲς στὶς κεῦρες ἀκπανέοντας λαίμαργα τὶς μυρουδιὲς τῆς θάλασσας. Μέσα σὲ λίγα μέτρα θρήκα, μὲ ἀνείπωτη λαχτάρα, ὅλα σχεδὸν τὰ χαμόκλαρα τῆς κατρίδης μου. Τρίβω στὸ χέρι μου τὰ εὐωδιαστὰ φύλλα, τὰ μυοῖζω, τὰ πετῶ· πάνευ ἄλλα καὶ ἡ ἀχνὴ αὐτὴ σκηνὴ γίνεται, χωρὶς νὰ χάσει κκθόλου τὸ ἐνδιαφέρο της, ὡς δεκκπέντε φορές.

Κατεβαίνοντας θρίσκω τὸν «ἄλλον νὰ σκουπίζει τὶς σαπουνάδες του.

—"Ελα τώρα νὰ πλύνουμε κοὶ τὰ ποδάρια μας, προτείνει. Π

ΜΕ ΤΟΝ ΖΑΝ-ΛΟΥΪ' ΜΠΑΡΡΩ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 7)

χάνεται ολότελα το ηθοποιού ή προσωπικότητα;

— Δέν χάνεται ολότελα, γιατί κάτι πού ὑπάρχει δὲ σβύνει ὁπωσδήποτε. Μά μπαίνει σ' ἕνα πλάνο πού τῆς ἀπαγορεύει νὰ φωτιστεί ὅπως ρωτίζεται στό θέατρο. Ὑπάρχουνε στὸν κινηματογράφο προβλήματα καὶ ὑποδείξεις, πού πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται μὲ τέτοια τεχνική εὐσυνειδησία, ὥστε ἡ καλλιτεχνική δημιουργία, ἡ καθαρή, σπάνια βρίσκει ἐκτίμηση νὰ ὁλοκληρωθεῖ.

Καὶ συνεχίζει:

— Ἐγώ... ὁ ἠθοποιός, εἶμαι ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ἐργασίας τοῦ σκηνοθέτη. Δὲν εἶμαι ὅ-μως τὸ μόνο. Θέλετε ἕνα παράδειγμα; Ὁ Ζὰν Γκαμπὲν ἦταν θαυμάσιος σὲ μιὰ ταινία τελευταία: «Τὸ ἀνθρώπινο κτῆνος» τοῦ Ζολᾶ. Ἀλλὰ δὲν ἦταν μόνο αὐτὸς θαυμάσιος. Ἦταν καὶ τὰ ἄψυχα πού δημιουργοῦσαν περίφημες εἰκόνες στὴν ταινία. Ὁ ρυθμὸς τῆς γενικῆς ζωηρότητας, τὰ εἰδικὰ φωτιστικὰ «ἐφφέ», οἱ ἀλλοιώσεις τῶν φωνῶν ἀπὸ τὸ μικρόφωνο, τὰ τραῦλα πού ὁ σκηνοθέτης τὰ κινοῦσε μὲ ἐπιδρομὲς προσθετῶν... Φεύγοντας ἀπὸ τὴν ταινία αὐτή, μοιραῖα θυμόσουν περισσότερο τὶ ἐντύπωση σοῦ εἶχε κάνει ἡ ἀτμομηχανὴ τοῦ τραίνου, πού ἔμοιαζε μὲ θηρίο, μὲ ἀπίστευτη ὀπτασία τῆς Κόλασης. μὲ κάτι ζωντανὸ ἀγριεμένο. "Ετσι σκεπτόσουν ἀθελά σου καὶ πίστευες ὄχι στὸν Ζὰν Γκαμπέ, τὸν ἠθοποιό, ἀλλὰ στὸν σκηνοθέτη, ποὺ μπόρεσε νὰ δώσει τέτοια ζωὴ στὰ ἄψυχα καὶ τέτοιο φῶς στὶς ἐκδηλώσεις των. πού ἐνῶ ἦτανε νεκρὲς ζωντάνευαν πιὸ πλαστικὰ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔκφραση τοῦ ἀνθρώπου, σὰν σύνολο εἰκόνας... Δὲν ἔχει ἄν ἐξηγοῦμαι...

— Ἀπόλυτα. "Ὁστε ἄς μείνουμε στὸ θέατρο...

— Βέβαια, ἀφοῦ ἐκεῖ ὁ ἠθοποιὸς εἶναι τὸ «ἄλφα-ὠμέγα»....

— Πέστε μου τώρα — τὸν ρωτῶ — πιστεύετε ὅτι ὑπάρχουν δυνατότητες γιὰ νὰ δημιουργηθοῦνε νέοι δρόμοι; Τουλάχιστον αὐτὸ μᾶς δείχνει ἡ ἀρκετὰ πρωτότυπη ἐργασία σας. Κἰ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους πῶς τοὺς ἀντιμετωπίζετε καὶ μὲ ποιὸ πρίσμα βλέπετε τὸ μέλλον τῆς σκηνῆς ;

Μένει γιὰ λίγο σκεπτικός. Κἰ' ἐδῶ προβάλλει τὸ παιδί, πού σοῦ γενιάει ἀκαριαῖα, γιὰ μιὰ στιγμή, τὴ σκέψη πῶς ὅ,τι κάνει, ὅ,τι πλάθει, τὸ ὁφείλει στὴν ἀκατάσχετη νεανική ἀνησυχία του, στὸν τρομερὸ δυναμισὸ αὐθοφυτισμὸ του κἰ' ὅτι στὴ σκέψη τὴ βαθύτερη πού τὸν ἀνέγκασε νὰ καταλήξει σὲ μεγάλα καλλιτεχνικὰ συμπεράσματα:

"Ἀκούστε νὰ σᾶς πῶ — μοῦ λέει ἔπειτα ἀπὸ λίγο.—Μὴ μοῦ ζητᾶτε νὰ ὑποτάξω σὲ θεωρίες. αὐτὸ πού δημιουργῶ καὶ ἐμφανίζω. Θέλω νὰ ζῶ ὅ,τι αἰσθάνομαι. Δὲν ἔξερο ἴσως νὰ τὸ ἀναλύω. Αὐτὸ πού φαινομενικὰ εἶναι γιὰ μένα νέος δρόμος, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι. "Ἴσως νὰ τὸ κτῶ πάρει ἀπὸ πρωτόγονες ἁπνὲς καὶ νὰ μὲ σαγηνεύει ἡ κάποια ἀφέλεια, ἡ παιδικότητά του. Γιλάθοντας ὅ,τι πλάθω, δημιουργῶν-τας ὅπως δημιουργῶ. ἕνα μονάχα σκέπτομαι: πῶς πρέπει μὲ κάποιο νέον τρόπο νὰ ἐανάσκουμε στὸ ρωμαντισμό. Μπροστά μου ὑπάρχουν νίλια γεράματα καὶ μετανιωτιστὰ γιὰ τὸ σκάνδαλο μου. Ἐκεῖ ὑπάρχουν ὅποιο μ' ἀρέσει. Ἐγὼ δίνω ἐξπρεσιονισμό.. Ὁ Ζιρωντοῦ ἐμπρεσσιονισμό. "Αν ἀύριο καταλήξω πῶς μοῦ χρειάζεται νὰ κάνω αὐτὸ πού κάνει ὁ Ζιρωντοῦ δὲν θὰ διστάσω διόλου. Δὲν παίζουν ρόλο. κύριε, τὰ μέσα πού θὰ ἐφαρμόσουμε γιὰ νὰ πετύχει ὁ σκοπός. Μονάχα ὁ τελευταῖος ἐνδιαφέρει.

Στέκεται σιωπηλὸς λίγες στιγνιές. Κάνει δυὸ σήματα—μὲ δυσκολία—στὸ μικροσκοπικὸ του καμαρίνι καὶ σταματᾶει πολὺ κοντά μου.

—Γιὰ πέστε μου—λέει δέχανα—εἶδατε τὴν παράσταση τῆς «Πείνας»;

—Τὴν εἶδα, ναί...

—"Ἐι πῶς σᾶς φάνηκε; —

Νά!... δύσκολη στιγμή...— 'Ἰδιαίτερα ἐνδιαφέροουσα — τοῦ λέω.

—Μόνον αὐτό; Καὶ ἡ συγκίνηση;

—Δὲν τὴν κατάλαβα ἀπόλυτα. Δὲν κυριάογησε ἀπάνω μου.

— Εὐχαριστῶ! Εἴσαστε εἰλικρινής...

Δυὸ βήματα ἀκόμα...

—Ζητοῦσατε νὰ δεῖτε ἀκέραιο ἔργο θεατρικό. Ἔτσι δὲν εἶνε;

—Μᾶλλον...

—"Ἐγὼ δὲν ἐνδιαφέρθηκα γι' αὐτό. Δράση δραματικὴ σᾶς παρουσίασα χωρὶς ἡ ἑνότητα τοῦ χάρου, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ λόγου νὰ μὲ ἀπασχολήσει κυρώτερα. Δράση δραματικὴ γίνομ Ἀπὸ τὸν πεινασμένο ἥρωα, ἀπὸ τὸν Τάγκεν τοῦ Κνοὺτ Χάμσουν. Ἐπῆρα ἕνα πρόσωπο καὶ τὸ ζωντάνεψα πάνω στὴ σκηνή. Θέλω νὰ εἴμαι ἕνα παιδί, ἕνα ἀγνὸ παιδί στὶς συγκινήσεις μου. Οἱ τεχνικές καὶ οἱ ψυχολογικὲς «μαγνοῦδρες» ποὺ τοποποιοῦν ἕνα ἔργο δὲν πρέπει νὰ σὲ συγκινοῦν. Ἴσως νὰ μὲ ρωτήσετε γιατί ἐδιάλεξα τὴν «Πεῖνα» γιὰ θέμα τῆς «δραματικῆς μου δράσεως»; Θὰ σᾶς τὸ πῶ ἀμέσως. Γιατί εἶναι ἕνα θέμα φυσικό, πέρα ὡς πέρα ἀνθρώπινο, πού ἀπ' αὐτό καὶ μ' αὐτὸ μπορεῖς νὰ ἐκφράσεις κάτι ,πού ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸ αἰσθάνθηκαν, τὸ αἰσθάνονται ἢ θὰ μπορούσανε νὰ τὸ αἰσθανθοῦν. "Ὁταν ξεκίνησα γιὰ ν' ἀποδώσω κάτι τέτοιο, φοβήθηκα γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα, μὰ δὲν νικήθηκα, ὡς ἐλπίζω. Ἔνοιωσα ὅλες τὶς ,μεταμορφώσεις τοῦ πυρετοῦ ποὺ ἡ Πεῖνα μπορεῖ νὰ ὑψώσει, γιὰ νὰ τυλιχτεῖ σ' αὐτὲς τὸ ἄτομο ποὺ βασανίζεται. Καὶ θέλω νὰ φαντάζομαι πῶς πέτυχα, δίνοντας μέσα ἀπὸ τὸ γενικὸ «χρῶν» τῶν ἔμψυχων καὶ τῶν ἄψυχων, τὴ συγκλονιστικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀγωνία τοῦ πεινασμένου. "Ἀλλοτε μιὰ κραυγή, ἄλλοτε κάποια στάση, μιὰ ἔκφραση πόνου, μιὰ κίνηση πέρα ὡς πέρα ρυθμική, μιὰ ὀπτασία, ἕνας ἴλιγγος, μιὰ πτώση, ἡ μιὰ ἀναπήδηση, ὅλα αὐτὰ μαζὶ συνθέτουνε τὴ δράση τῆς «Πείνας» τοῦ Κνοὺτ Χάμσουν. ποὺ δὲν τὴν ἔξγραψα πάνω στὸ κείμενο τοῦ δημιουργοῦ της. Οἱ διάλογοι ἀνήκουν κατὰ μεγάλο μέρος στὸ μυθιστόρημα, ἔτσι εἶναι. Ἀλλὰ ἐγὼ φαντάστηκα, συνέθεσα κἰ' ἔκανα θεατρικὴ μορφὴ δικοῦ μου, ἐν προτιμᾶτε, τοῦ πιοῦ, ὅλες ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς ποὺ προηγοῦνται ἢ ἔπονται τοῦ διαλόγου καὶ ποὺ ἀποτελοῦνε τὸ κυριώτερο, γιὰ μένα, στοιχεῖο τῆς καλλιτεχνικῆς οὐσίας: τὴ μυστικὴ φυσὴ τοῦ ἔργου.

Σωπαίνει πλὴν μερικὲς στιγμές. Τὰ μάτια του ρεμβά, ἀφηρημένα, ἀφήνονται πρὸς τὸ κενό. Ἐπειτα:

— Καὶ ὁ «Ἴντιγ» — μοῦ λέει — τοῦ Κορνέϊγ θὰ ἤταν δυνατὸν ν' ἀνεβαστεῖ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Ὁ «Ἄλλεν» ὄχι, γιατὶ εἶναι διάχυτη ἡ θέση καὶ ἡ φιλοσοφία του. Ὁ «Λήρ» ὅμως τοῦ Σαίξπηρ δίνει μεγάλο ἔδαφος γιὰ ν' ἀπομονωθεῖ ἡ προσωπικότητα τοῦ ἀτυχου βασιλιᾶ. "Ἴσως ἀργότερα... Ἴσως σὲ λίγα χρόνια, ἐπιχειρήσω κάτι τέτοιο. Πρὸς τὸ παρὸν κάνω ὅ,τι βλέπετε καὶ σόγκαιρα θαυμάζω τὸν Σίνζ, τὸν 'Ιρλανδὸ ἄξιο συγγραφέα, ποὺ ἔνοιωσε ὅπως ἐγὼ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνάγκη νὰ δώσει τόνο, ὡμορφιά, ψυχὴ στὴν ἐπιφάνεια ἑνὸς ἔργου, στὴ φαινομενικὴ ἐπιφάνεια, ποὺ ὅμως στὴν οὐσία ἀποτελεῖ τὸ μεγάλο πλάσιο τῆς ὑπόστασης, τὸ κύριο τῆς δημιουργίας συστατικό, τὸ περιβάλλον, τὴν ἐπίδραση τοῦ.

☘

Καὶ τώρα ἕνα σημαντικὸ — κατὰ τὴ γνώμη μου — ἐρώτημα :

— Πιστεύετε πῶς τὸ κοινὸ, ὄχι τὸ διαλεχτό. μὰ γενικώτερα τὸ πιὸ μεγάλο, μπορεῖ νὰ νοιώσει αὐτὴ σας τὴν πρωτοδουλιᾶ. αὐτὰ τὰ νέα ἢ ξανανειωμένα αἰσθητικὰ δαιμόνια ποὺ ρίχνετε στὸν θεατρικὸν ὁρίζοντα;

— Ἀπόδειξη πῶς τὸ κοινὸ κάτι καταλαβαίνει, εἶναι τὸ ὅτι ἔρχεται... "Ἔρχεται, κύριε, τὸ εἴδατε...

— Ἐδῶ τὸ ἀποδεικνύω. Φαντζόνια παρμένα, ὁρισμένες μοιάζουν οἱ κινήσεις του, κάτι τὸ ἀπροσδιόριστο, —κάτι πού μοιάζει, εἰλικρινά, σὰ Διονυσιασμός, σὰν κρούση τρέλλας —ἀπλόνεται στὸ ἐκφραστικό του πρόσωπο.

— "Ἔρχεται κἰ' ὄχι ἀπὸ συνομισμό... "Ἔρχεται ἀπὸ ἐνδιαφέρον. Ζητᾶει νὰ σπάσει τὶς ρουτίνες τὰ δεσμά.

"Ἐξαλλο κὶ πλημμυρισμένο ἀπ' τὶς καρδιᾶς του τὶς φωνὲς παιδί, δίνει ἕνα σάλτο κἰ' ἀνεβαίνει γιὰ νὰ καθήσει στὴν ἄκρη μιᾶς καρέκλας, μὲ τὰ δυὸ πόδια του ἀπάνω σὰ ψάδινο κάθισμα. Πόσο ἀλλοιώτικη εἶναι τώρα ἡ φωνή του:

— Ὁ κόσμος ὁ καλός, αὐτὸς πού κάθε βράδυ γεμίζει τὸ «Ἀτελιέ», δὲν εἶναι ἀπὸ κεῖνον πού τοῦ ἀρέσει νὰ βλέπει τὰ βάσανα τοῦ ἀνθρώπου. Σὰν πρόκειται γιὰ πεῖνα— γιὰ κάτι πού δὲν ἔξρει — δὲν πάει νὰ σκλαδωθεῖ γιὰ νὰ τὸ δεῖ καὶ νὰ τ' ἀκούσει, ἀφοῦ δὲ νοιώθει διόλου τὴν τραγικὴ του σημασία. Σὲ μέναν ὅμως ἔρχεται. Γιατὶ στὰ σχήματα τοῦ πόνου, στὴν τραγικὴ πραγματικότητα ζητᾶω νὰ δώσω κάτι πού φεύγει ἀπὸ τὸ νατουραλίστικο, μιὰν ἐνορχήτρωση θεατρικὴ τῶν ἐζωτερικῶν στοιχείων πού κάνουν ποίηση τὰ ἐσωτερικά, μιὰ νέα φόρμα σκηνικὴ... Τὸ παραδέχεστε ;

"Ενα τέλο δὲ θὰ στεκόταν τὴ στιγμὴ αὐτήν. Μὰ οὔτε κἰ' ἕνα «ναί».

Δέχομαι οἰωπηλὰ τὸν τόσο ζωντανὸ καταγισμὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του:

— Καὶ ὁ «Ἄμλετ» τοῦ Λαφόργκ— τοῦ λέω τώρα — τί εἶδος ἀξίας ἔχει γιὰ σᾶς ὅταν τὸν παραβάλλετε μὲ τὸν μεγάλον «Ἄμλετ», τοῦ Σαίξπηρ, τὸν ἀθάνατο:

— Ὁ Ζὰν-Λοὺϊ Μπαρρὸ μὲ κεραυνοβολεῖ:

— Κύριε — μοῦ ἀπαντάει καὶ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς καρέκλας — οἱ ἄθθονες ἴσως κοινοτοπίες ποὺ ὑπάρχουνε στὸν «Ἄμλετ» τοῦ Λαφόργκ, εἶναι συνειδητές. Τὸν προτιμᾶ ἕνῳ αὐτὸν τὸν "Ἄμλετ! ὅσο κἰ' ἀν σᾶς κακοφανεῖ... Μέσα στὴν ἀκατασταστία του, στὴν ἔλλειψη τῆς ἐντονης θεατρικότητας ποὺ παρουσιάζει κάπου-κάπου ὁ Δανὸς πρίγκηπας εἶναι πιὸ ἀνθρωπος, πιὸ "Ἀμλετ ἀπὸ τὸν ἄλλον τοῦ Γουλίαμ Σαίξπηρ. Λέει πράγματα κοινότερα, λέει πράγματα ποὺ ἴσως θὰ λέγαμε κἰ' ἐγὼ κἰ' ἐσεῖς, γι' αὐτὸ εἶναι καὶ πιὸ ἀπογοητευμένος, πιὸ νικημένος ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ὁ ἄλλος κἰ' ἔτσι ὑποτάσσεται πιὸ λογικὰ στὴ δύναμη τῶν φαινομένων, τῶν ἐζωτερικῶν. Ἐνῶ ὁ Σαιξπήριος "Ἀμλετ ἐμένα δὲ μὲ πείθει! Μὲ τέτοια γνώση, τέτοια φιλοσοφικὴ συγκρότηση, μοιάζει ἠμίθεος, δὲ στέκει νὰ γονατίζει μπροστὰ σὲ ὁποιοδήποτε πτῶσο ἀνθρώπου καὶ σ' ὁποιαδήποτε μεγάλη σύγκρουση. Εἶναι ἕνα σύμβολο μονάχα. χωρὶς νάναι ζωή...

Ἐπιχειρήματα ἴσως ἀξιόλογα, ποὺ ὁ χῶρος δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τ' ἀναπτύξουμε πλατύτερα ἢ νὰ τολμήσουμε ἀκόμα νὰ συζητήσουμε τὸ βάθος τοῦ.

Γι' αὐτὸ κἰ' ἀνοίγουμε πανιὰ γιὰ ν' ἀρμενίσουμε πρὸς ἄλλα πιὸ ἤρεμα λιμάνια...

☘

Τὸ πρόγραμμά σας γιὰ τὸ μέλλον ;

— Θέλω νὰ ζήσω λίγο!... Ν' ἀγκαλιαστῶ κομμάτι μὲ τὴν πραγματικότητα... Ν' ἀνέβω στὰ βουνὰ γιὰ καθαρὸν ἀγέρα...

— Κἰ' ἔπειτα ;

—"Ἔπειτα· καὶ πρὸς τὸ παρὸν ταινίες... Θὰ πσίξω πρῶτα τὸν «Ἠθοποιὸ Κίν». Ρόλος ποὺ μ' ἐνδιαφέρει, ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσα νὰ ἤτανε στὸ θέατρο. Μιλοῦν ἀκόμα καὶ γιὰ μιὰν ἐνδιαφέρουσα ταινία γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Λαφαγιέτ. Σκέπτονται νὰ μοῦ δώσουν τοῦ στρατηγοῦ τὸ ρόλο.

— Ἱκανοποιημένος;

— Δὲν ἔξερο τίποτα ἀκόμα... Θέλω νὰ πάω σπὴν ἐξοχή. Δὲν θέλω νὰ εἶμαι στρατηγός! Οἱ ἐπιτελικοὶ μου χάφτες σήμερα εἶναι αὐτοὶ ποὺ δείχνουν ἀπὸ πιὸ μονοπάτι μπορῶ ν' ἀνέβω σὲ ψηλὰ βουνά... Θὰ πάω στὶς Ἄλπεις, θὰ κάνω ἑκδρομὲς πολλὲς καὶ θὰ χορέψω σὲ μιὰ βουνοκορφή, κυττᾶζοντας τὸν κόσμο κάτω, σὰν ἔνα τόσο δὸ σημάδι...

Καὶ τί ὡραῖα πού χορεύει, ὁ ἔξαλλος αὐτὴ τὴν ὥρα καὶ μεθυσμένος ἀπὸ τὰ λόγια του Μπαρρώ...

— Σπουδάσατε μονάχος ρυθμική;

— Καὶ ρυθμική... καὶ μιμική καὶ ὅ,τι χρειάζεται ἀκόμα γιὰ ν' ἀνδρωθεῖ ὁ θεατρικὸ ταλέντο μου. Δὲ μὲ τρομάζει ἡ δουλειά. "Ἐχω ἕνα μικρὸ σπιτάκι στὸ δάσος τῆς Μπολὶν κἰ' ἐκεῖ ἐργάζομαι ὅπως θέλω κἰ' ὅσο θέλω. "Ἐχω κἰ' ἕνα ὡραῖο περιβόλι καὶ τριγυράνω μέσ' σ' αὐτό... Ἐκεῖ ὑπάρχουνε πουλιά, λουλούδια, ζῶα μικρά, ἀτμόσφαιρα... Καὶ μέσ' στὸ σπίτι μου ὑπάρχει ἠλεκτρικὴ θαλπωρὴ ποὺ κάνει ἔναν καλλιτέχνη νὰ αἰσθάνεται ἀνάπαη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ ἔργο του.

Σωπαίνει μιὰ στιγμὴ κἰ' ἔπειτα λέει:

—"Ἐπιπλα μόνο δὲν ὑπάρχουν!...

—Γιατί;

—Γιὰ νὰ μὴ τὰ κατάχουν ὅταν πληθύνουνε τὰ χρέη μου!

Γελάει παιδιαστικα καὶ ἀπότομα τεντώνει σὲ ἄσκηση γυμναστικὴς τὰ χέρια του.

—Ἀνδάσκω, λέει τώρα, καὶ ρυθμικὴ γυμναστικὴ στοὺς μαθητές καὶ στὶς μαθήτριές μου..

—Καὶ ἡ μεγαλύτερη φιλοδοξία σας;

—Νὰ ἀνεβάσω κλασσικοὺς μὲ τὸ δικό μου τρόπο...

—Στὸ Παρίσι;

—Ναί...Δὲν διάλεξα ἀκόμα ποιοὺς, μὰ σύντομα θὰ βρῶ κἰ' αὐτὸ τὸ δρόμο γιὰ νὰ ἐξορμήσω πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ νὰ δημιουργήσω κάτι νέο...

—Πόσο εἴσαστε αἰσιόδοξος..

—Δὲν πρέπει; Θὰ πῶ ἀκόμα κάτι ἄλλο.. Θὰ ἤθελα νὰ παίξω στὴν Ἑλλάδα: Αἰσχύλο ἢ Σοφοκλῆ. Τί λέτε σεῖς γι' αὐτό:

—Ρωτῆστε τὸν ἑαυτό σας.. Μετρῆστε τὶς δυνάμεις σας...

Σκέπτεται λίγο, χαμογελάει πτ-

ΛΕΚΟΣ Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

Τὸ Βιβλίο

ΝΙΚΟΥ ΒΕΛΜΟΥ: «Δ υ ὸ ἀ γ ὰ π ε ς». λυρικὲς πρόζες, δεύτερη ἔκδοση, 1939.

Σὲ μιὰ προλογικὴν ἐπιστολή του στὸν ἀδελφὸ τοῦ συγγραφέα κ. Ἀριάδνη, ποὺ μὲ τὴ φιλοστοργὴ φροντίδα τῆς τυπώθηκε τὸ σημερινὸ κομψὸ βιβλίο τοῦ ἰδιότυπου καὶ πολύτροπου αἰσθητικοῦ, σὲ δεύτερην ἔκδοση — ἡ πρώτη εἶχε δεῖ τὸ φῶς τὸ 1923 — ὁ ποιητὴς Μιλτ. Μαλακάσης μᾶς δίνει ἕνα σύντομο, ἀλλὰ παραστατικὸ πορτραῖτο τοῦ Βέλμου:

«Κάθε τόσον», γράφει, «ἀξίζει νὰ ἐπαναφέρουμε στὴ μνήμη καὶ ἀγάπη μας ὅ,τι ἡ στοργὴ καὶ ἡ ἀφοσίωση, φιλοτεχνημένο, μᾶς παρουσιάζει ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἑνὸς καλλιτέχνη καὶ ἑνὸς ἐργάτη τῶν γραμμάτων. Πολὺ περισσότερο, ὅταν αὐτός, πολυμερὴς καὶ πολύτροπος, ἔχει ὅλα τὰ δικαιώματα νὰ μένει ἀλησμόνητος. Ν ὰ τ ὸ ν ἐ π ι θ υ μ ῶ μ ὲ τ ὸ π ν ε ὕ μ α. Ὁ Βέλμος εἶναι ἕνας ἀπὸ αὐτούς, καὶ ἀξίος ουνὰ νὰ μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει. Τὸ Φραγγέλιό του, ἡ ἄλλη πνευματική του ἐργασία, ἡ καλλιτεχνική του φύση, ἡ συνὐπαρξή του μὲ τὴν ἱστορική Ἀθήνα, μὲ ὅ,τι ἀναδρομικὰ τὴν παρουσιάζει ἀνάγλυφη σὲ ἔργα παραστατικῆς τέχνης, μὲ τὸ χιοῦμορ του, μὲ τὴ σατιρά του, μὲ τὸ μαστίγιό του, μὲ τὸν καταπέλτη του, μὲ τὴ συμπόνια του, τὴ φλογερὴ πρὸς τὸ χῶμα τῆς Ἀθήνας, πρὸς τὰ κτίσματά της, πρὸς τὰ ἐρείπιά της, μὲ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὰ πρασαμένα, ποὺ ἴχνη μόνον ἄφησαν πίσω τους, μὲ τὸ σπίτι του, στέγη καὶ μουσεῖο τέχνης παλαιᾶς καὶ σύγχρονης, μὲ τὴν φλόγα ποὺ τὸν ἔκαιγε καὶ τὸν ἀνάσταινε μαζί, μὲ αὐτὰ ὅλα καὶ ἄλλα τόσα, ὁ Βέλμος αὐτὸς νὰ πεθάνει μόνος του, νὰ γνέι σκιά, νὰ ἐξατμισθεῖ χωρὶς μαζί του νὰ χαθοῦν ὅλα αὐτά καὶ νὰ φύγουν σὰν κατινὸς διαλυόμενος ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μας; Ὄχι. Ὁ Βέλμος εἶναι μιὰ γονιὰ τῆς Πλάκας, εἶναι μιὰ Βυζαντινὴ κολόνα, ἕνα δυτικὸ χρῶμα στὸν οὐρανό μας, εἶναι χαλοὐλουδο στὸ κράσπεδο τοῦ ἱεροῦ βράχου, ἕνα μαρτιάτικο χελιδόνι στὴ ρίζα τοῦ Ἐρεχθείου, εἶναι φύσημα ἀνάμεσα ἀπὸ κλωνάρια ἐλιᾶς, ἑνὸς θυμαριοῦ τὸ δέμα...»

Πραγματικά, μὲ τὸν Βέλμο ξανζεῖ μιὰ ἐποχή, ποὺ δὲν ἔχει, παρὰ ἐλάχιστα τά κοινά μὲ τὴ σημερινή ποὺ ζοῦμε. Ἀκόμα καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν τέχνη. ἔχει γίνει, στὶς μέρες μας, μιὰ ὑπόθεση δευτερεύουσα, ὅχι γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἡ ἴδια εἰλικρίνεια καὶ ἡ ἴδια πίστη, ποὺ ἔδειχναν ἄλλοτε οἱ λειτουργοὶ της, ἀλλὰ γιατὶ ἀλλαξαν σχεδὸν βασικὰ οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς καὶ οἱ προϋποθέσεις γι' ἀπερίσπαστη καλλιτεχνικὴ δημιουργία. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Βέλμου, εἴκοσι καὶ περισσότερα χρόνια πρίν, ὑπῆρχεν ἀκόμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἰδιότροπο, ἀσυγκράτητο παιδί καὶ μουρμουρίζει ἐλαφρά:

Χτυπᾶει ἡ πόρτα τοῦ ἀρχαιοφιλοῦ. Μιὰ νέα, αἰθέρια γυναίκα, ἁπλή στὸ ντύσιμο γλυκειὰ καὶ συμπαθητική, εἶναι κοντά μας τώρα. Τὸ πρόσωπό της ἀσφαλῶς, κάποτε τὸ ἔξρω, μὰ δὲ θυμοῦμαι ποῦ...

"Ὁ Ζὰν - Λοὺϊ Μπαρρὸ τρέχει σιμά της, παίρνει τὰ χέρια της μέσ' τὰ δικά του, τὰ σφίγγει, τὰ φιλάει. Φωτίζεται τὸ πρόσωπό του, λάμπει ὁλάκερος ἀπὸ χαρά. Μὲ συνιστᾶ στὴ νέα γυναίκα. Εἶναι ἡ Μαντελὲν Ρενό, τῆς «Κομεντὶ Φρανσαιζ» ἀστέρι, ἠθοποιὸς τοῦ κινηματογράφου, μιὰ νέα δόξα καλλιτεχνική.

"Ἐρωτας; Ἐρωφερὸ ξευνάρι; Θαρρῶ πῶς εἶμαι περιττός! Πάνω ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὶς θεωρίες, πάνω ἀπὸ τὰ φιλόδοξα σχέδια, συχνὰ ἀνθίζει ἕνα μπουμπούκι. Εὐτυχισμένοι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι κοντά στὸ ἄνθισμά τὸ ἰσοφαίνονται τὴ μυρωδιὰ κἰ' ἀγγίζουν τὴ δροσιά τους... ἀγάπη εἶναι τ' ὄνομά του...

Ἡ Μαντελὲν Ρενὸ καὶ ὁ Μπαρρώ: Ποιὸς ξέρει; Πάντως, πρέπει νὰ φύγω... Ἡ πόρτα τοῦ καμαρινιοῦ κλείνει ἀργὰ - ἀργὰ καὶ κατεβαίνω μονάχος τὶς σκάλες γιὰ νὰ βρεθῶ στὴ φτωχὴ αὐλὴ τοῦ «Ἀτελιέ».

Ποιὸ καὶ μισογκρεμισμένο στὸ πίσω μέρος του τὸ θεατράκι τοῦ Ἡτυλλέν, τὸ βλέπω λίγο λίγο νὰ ἐξαφανίζεται ἀπ' τὰ μάτια μου, ὅλο καὶ πιὸ ἀγαλίνο πρὸς τὴν «Πλὰς Πιγκάλ..»

ΑΛΕΚΟΣ Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

Γ. ΒΑΛΕΤΑ: «Α ἰ ο λ ι κ ὴ - β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α», Μυτιλήνη, 1939.

Ἀπὸ τὶς πιὸ ἀχάριστες πνευματικὲς ἀπασχολήσεις εἶναι, ἀσφαλῶς, ἡ βιβλιογραφικὴ ἐργασία, ποὺ ὅταν δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀληθινῆς μονιανίας γιὰ τὸ βιβλίο καὶ τὴν τύχη του, δὲν παρέχει εὐκαιρίες δημιουργικῆς ἰκανοποίησης σὲ κείνους ποὺ θ' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτό. Ὡστόσο, παρ' ὅλο τὸ ἀχάριστο τῆς ἀπασχόλησης αὐτῆς καὶ παρ' ὅλο, ἀκόμα, ποὺ ἀπὸ γιὰ τὸν τόπο μας οἱ βιβλιογραφικὲς ἐργασίες παρουσιάζουν ἐξαιρετικὴ δυσκολία, ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἐπαρκῶν στοιχείων ἢ τὴν ἀδυναμία τῆς συγκέντρωσής των, δὲν λείπουνε οἱ ἀξιοι ἐκεῖνοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ, παραβλέποντας ὅλα τὰ ἐμπόδια, ἀθιαφορῶντας γιὰ τὸ μόνθο, θυσιάζοντας, συχνά, μιὰ ζωὴν ὁλόκληρη στὶς σκονισμένες αἴθουσες τῶν βιβλιοθηκῶν, μᾶς χαρίζουνε κάθε τόσο τὶς ἐργασίες ποὺ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴ γνωριμία καὶ τὴ διαφίλαξη τῆς πλούσιας πνευματικῆς μας παράδοσης.

Τέτοια ἐργασία εἶναι τὸ παραπάνω βιβλιο τοῦ ἀκούραστου ἐρευνητῆ καὶ μελετητῆ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας κ. Γ. Βαλέτα, ποὺ, παρὰλληλα μὲ τὶς ἄλλες του ἔρευνες καὶ πνευματικὲς ἀπασχολήσεις, κατασπάστηκε σιὰ σύνθεση ἑνὸς ἔργου τερράστιου, ὑπερβολικὰ δύσκολου καὶ καταδικασμένου ἀπὸ τὸν ἀξιέπαινο ἐκδοτικὸ οἶκο τῶν Δημητρέκου, «Μεντιτασιόν» τοῦ Μαλᾶ, «Ταγκὸ» τοῦ Ντάριους Μιλὸ καὶ «Βυζαντινὲς εἰκόνες» τοῦ μουσουργοῦ Εὐαγγελάτου.

— Μιὰ συναυλία

Λάρισα. Κυριακὴν καὶ ὥραν 11 π. μ. στὸ θέατρον «Ὁλύμπιον» δίνεται ἡ πρώτη συναυλία τῆς φετεινῆς μουσικῆς περιόδου ἀπὸ τὴ Συμφωνικὴν Ὀρχήστρα τοῦ Ζ8-ου Ἀθηνῶν, ἐκτὸς τῆς σειρᾶς τῶν συνθρομητῶν, μὲ τὴ διεύθυνσιν τοῦ διεπρεπεῖ ἀρμονικοῦ κ. Λέο Μπόχερ καὶ μὲ πλούσιο κἰ' ἐκλεκτὸ πρόγραμμα ἀπὸ τὰ συμφωνικὰ ἔργα τοῦ Μπετόβεν ἢ Ἐν Συμφωνίᾳ. β' Ρυχ. Στράους τὸ συμφωνικὸ ποίημα θάνατος καὶ ἐξαύλωση καὶ γ' ἢ 5η Συμφωνία τοῦ Τσαϊκόφσκυ.

— Μιὰ διάλεξη τοῦ Ἑλληνογαλλικοῦ Συνδέσμου Νέων

Ὁ Ἑλληνογαλλικὸς Σύνδεσμος Νέων, σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα ποὺ ἔταξε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς συστάσεώς του, ὅπλ. τὴν κατανόηση καὶ γνωριμία τοῦ γαλλικοῦ πολιτισμοῦ— μέσα στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς προσέγγισης τῶν λαῶν—ἐγκαινίασε τὴν προπερασμένη Πέμπτη στὶς 23 Ἰουλίου τὴν νέα περίοδο τῶν ὁμιλιῶν του στὴν γαλλικὴ λέσχη.

Μετὰ τὴν μικρὴ εἰσαγωγὴ ποὺ ἔκαμε ἕνα μέλος τοῦ Δ. Συμβουλίου τὸν ἐκλεκτὸ ἀκροατήριο τὴν ἀξιόλογη κ. Ρὸζ Μιλέϊ, κἀθηγήτρια τῆς Γαλλικῆς Ἀναλογίας, ἀρχίσε τὴν ὁμ

ΓΡΑΦΕΙΑ
Ρ. ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30-297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ Περίοδος Ε'
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 4
ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 157

"ΑΛΛΟΤΡΙΑ,,

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΑΡΝΟΥ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ. — Η ΝΕΚΡΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Θὰ φυλάξω πάντα στὴ μνήμη μου τὴ στιγμὴ τῆς ἄφιξής μας στὸ Στρασβοῦργο σὰν μιὰ ἀνάμνηση ἑνὸς λεπτοῦ ἀπ' τὰ πιὸ συγκινητικὰ τῆς ζωῆς μου. Μὲ εἶχαν προειδοποιήσει, καὶ πολύ μάλιστα· μὲ εἶχαν προετοιμάσει ἀπὸ πρῶτα γιὰ τὴν κατάπληξη· ἀλλὰ ὅλη ἡ προετοιμασία αὐτὴ δὲν χρησίμευσε σὲ τίποτε, δὲν ἄμβλυνε καθόλου τὸ χτύπημα. Φανταστεῖτε ὅτι ἀφοῦ ταξιδέψατε ἀνάμεσα σὲ βραχώδη δάση, στὴ μεγαλόπρεπη σκηνοθεσία τοῦ φθινοπώρου, κι' ὕστερα στὶς πλαγιές, στὰ πλούσια χωράφια τῆς Ἀλσατίας μὲ τὰ σπίτια μὲ τὶς κόκκινες στέγες, τὰ κόκκινα καμπαναριά, τοὺς κόκκινους ἀπ' τὴν ἄμμο τῶν Βοσγίων δρόμους, τοὺς περιφυτεμένους μὲ καρποφόρα δέντρα, ποὺ ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν, τοὺς ἀχυρῶνες ὅπου ξεραίνονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ, τὰ ὑποκόκκινα χωράφια ποὺ περιβάλλει μιὰ βαθυπράσινη ὑγρή χλόη, χρυσόκτιστη, ἀφοῦ περάσατε πολυθόρυβα χωριὰ μὲ τὶς πολύβοες ἀγορές, ἀφοῦ ἀπαντήσατε ἑκατὸ ἁμάξια φορτωμένα μὲ πανέρια καὶ μὲ γυναῖκες, σερνόμενα ἀπὸ μεγάλα ἄλογα μὲ κατάμαυρα, σχεδὸν μαβιά, καπούλια, φτάνετε σὲ μιὰ πεδιάδα γεμάτη ἀπὸ ξεροὺς κορμοὺς χούμελης καὶ βλέπετε τὴ ζωὴ σιγὰ-σιγὰ νὰ χάνεται. Στὴν ἄκρη βλέπετε μιὰ μεγάλη πολιτεία, πάνω ἀπ' τὴν ὁποία προβάλλει τὸ μοναδικὸ καὶ μυτερὸ τόξο μιᾶς ἐκκλησίας. Νὰ τὰ προάστια, τὸ πάρκο, τὰ ἐργοστάσια κλειστά, ἡ εἴσοδος τέλος τῆς πολιτείας κάτω ἀπ' τὴν ἀψῖδα μιᾶς γέφυρας. Τότε ἀρχίζει ἡ ἐρημιά, τὸ κενὸ, τὸ ἀπόλυτο κενό, ἡ τρομακτικὴ σιωπὴ μιᾶς ἀκατοίκητης πολιτείας, καθαρισμένης ἀπὸ κάθετὶ ποὺ κινεῖται ἢ φωνάζει, ἢ τραγουδάει, ἢ κυλάει, κορνάρει καὶ σφυρίζει. Καὶ μιὰ πόλη ὀχὶ ἐγκαταλειμένη ὕστερ' ἀπὸ μιὰ καταστροφή, ἕναν βομβαρδισμὸ, μιὰ ἐπιδρομή, μὲ χαλάσματα, σπίτια χάος σκορπισμένων πραγμάτων, ποὺ θὰ δικαιολογοῦσε κάπως τὴν ἐρημιά· κάθε ἄλλο μάλιστα: μιὰ πόλη καθαρή, πεντακάθαρη, χωρὶς μιὰ τσαγκρουνιὰ, χωρὶς ἕνα χάλασμα, χωρὶς ἕναν τενεκὲ σκουπιδιῶν ξεχασμένον στὸ πεζοδρόμι, χωρὶς μιὰ μπανανόφλουδα ἢ μιὰ ἐφημερίδα, ποὺ νὰ πλανιέται ἐδῶ κι' ἐκεῖ κυνηγημένη ἀπὸ τὸν ἀγέρα. Μιὰ καθαριότητα καὶ μιὰ συντήρηση ἀφεγάδιαστη, ἕνα καθάρισμα ἀμείλικτο· μάλιστα μάζωξαν καὶ τὰ φύλλα ποὺ τὸ φθινόπωρο ἔρριξε νεκρὰ κάτω ἀπ' τὶς καστανιὲς καὶ τοὺς πλατάνους. Οἱ μαγαζάτορες τῆς πολιτείας αὐτῆς ποὺ ἄδειασε μέσα σὲ τρεῖς ὧρες, δὲν πρόλαβαν νὰ κατεβάσουν τὰ ρολλὰ τῶν μαγαζιῶν τους· οἱ βιτρίνες μένουν ὅπως εἶταν τὴ στιγμὴ τῆς φυγῆς: πανιά, βιβλία, ἕτοιμα κοστούμια, οἱ ὡραῖες κέρινες κυρίες μὲ τὴν «ἐγγυημένη περμανάντ» τῶν κομμωτῶν, ἡ πυραμίδα τῶν κονσερβῶν τοῦ μπακάλικου, καπέλλα, πουκαμισάκια, σουτιὲν, κάλτσες... Ἀπότομα ξεφυτρώνει στὴ μνήμη μου ἕνα παραμύθι ποὺ ἄκουσα στὰ παιδικά μου χρόνια: «ἡ ἄσπρη γάτα», ὅπου ὁ πρίγκηπας μπαίνει μέσα σ' ἕνα παλάτι μὲ ἀόρατους συμποσιαστές, ἀλλὰ ποὺ δὲν δείχνει κανένα σημεῖο φυγῆς ἢ παραμέλησης, ὅπου ἡ ζωὴ διατηρεῖται ὁλόθερμη. Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ μεταδώσει παρὰ ἐπικαλούμενος τὰ παραμύθια καὶ τοὺς θρύλους, τὴ συγκίνηση ποὺ νοιώθει καθὼς περιδιαβάζει αὐτὲς τὶς λεωφόρους, τὶς πλατεῖες, τὰ δρομάκια, τὶς προκυμαῖες. Ὁ νοῦς του πάει στὸ ἀρχίνημα μιᾶς φανταστικῆς ἀφήγησης τῶν Χίλιων καὶ Μιᾶς Νυχτῶν ἢ τοῦ Ἔντγκαρ Πόε. Μόλις τολμᾶ νὰ βαδίζει, πασχίζοντας νὰ μὴν κάνει πολὺν κρότο. Κάτω ἀπ' τὶς τζαμαρίες αὐτοῦ τοῦ σταθμοῦ ὅπου μιὰ ὁμάδα γκριζογάλανων περιστεριῶν γουργουρίζουν καὶ ραμφίζουν τὸ λιθόστρωτο, παραξενεμένα γιατὶ δὲν βλέπουν πιὰ ἀνθρώπους ποὺ νὰ πετάξουν κοντά τους, μπορεῖ νὰ περνοῦν τραῖνα-φαντάσματα, σιωπηλὰ κι' ἀόρατα γιὰ τὰ δικά μας μάτια. Ἕνα ρολόγι χτυπᾶ τὴν ὥρα, μιὰ ὥρα ποὺ συμφωνάει μὲ τὰ δικά μας ρολόγια, καὶ παραξενεύεται κανένας πὼς στὸν περίεργο αὐτὸ τόπο ὁ χρόνος δὲν ἔχει σταματήσει νὰ περνᾶ, πὼς δὲν διαφέρει ἀπὸ κεῖνον ποὺ μέσα του κουνιόμαστε μὲ μιὰ συνκρατημένη ἀγωνία.

Κι' εἴδαμε αὐτὸ τὸ ἀπίστευτο θαῦμα: μιὰ μεγάλη πολιτεία, ὅπου δημιούργησαν τὸ ἀπόλυτο σχεδὸν κενὸ, ὅπου τίποτε δὲν ἔχει καταστραφεῖ, ὅπου ὅλα προβλέφτηκαν μέχρι καὶ τῆς τελευταίας λεπτομέρειας ἀπ' τὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ποὺ οἱ κάτοικοί της, βιαστικὰ διωγμένοι, θὰ ξαναβροῦν ξαναγυρίζοντας τὸ κλειδὶ ποὺ ἄφησαν στὴν κλειδαριὰ τῆς πόρτας τους, πάνω στὴ βιασύνη τους. Κι' ἀκόμα θὰ ξαναβροῦν ἄγγιχτα τὰ ἔπιπλά τους, τὰ ἐμπορεύματᾶ τους, τὰ καλά τους, τέλος, στὴ θέση καὶ στὴν κατάσταση πού τ' ἄφησαν φεύγοντας, σὰν νὰ μὴν ἔλειπαν ἀπὸ ἐκεῖ παρὰ μιὰν ὥρα μόλις.

Μιὰ περίπολος περνᾶ πάνω σὲ ποδήλατα· τὸ κύλισμα τῶν τροχῶν τους ἀποτελεῖ τὸν μόνον ἐγκόσμιο θόρυβο. Μιὰ ἀγγαρεία στρατιωτῶν, πιὸ πέρα, φτιάχνει κάποιον δρόμο· ἕνας στρατιώτης μὲ κάσκα ρυθμίζει τὴν κυκλοφορία τῶν ἐρημικῶν δρόμων. Ὡστόσο ὑπάρχει κι' ἐδῶ ἕνας μικρὸς πυρῆνας ζωῆς, ὅπου καὶ μᾶς ὁδηγοῦν: ἕνα ἑστιατόριο. Τὸ ὅτι τρῶνε ἐδῶ πέρα, μοῦ φαίνεται ἀπίστευτο. Ἀλλὰ βέβαια θὰ τοὺς ὑπηρετοῦν χέρια διάφανα, ἀνάερα, δίχως σῶμα, ποὺ θὰ σερβίρουν μυρωδιὲς ἀπὸ τροφὲς καὶ ἰδέες ἀπὸ κρασιά. Ἀλλὰ ὄχι· τὸ κουρκούτι καὶ τὸ ζαμπὸν εἶνε πραγματικὰ καὶ ὁ ἀφρὸς τῆς μπύρας δὲν χάνεται μπροστὰ στὸ στόμα μας.

⁂

Τὴ νύχτα οἱ Γερμανοὶ στρέφουν τὰ ^ῶτα τῶν προβολέων τους στὸ γαλλικὸ στρατόπεδο. Τὰ μεγάφωνά τους δὲν παύουν καθόλου. Ἕνα ἀεροπλάνο — «πάντα τὸ ἴδιο» μου λένε—κάνει τὴν περιοδεία του σὲ ὁρισμένη ὥρα. Οἱ στρατιῶτες τ' ὀνόμασαν: «Παρὶ-Μιντὶ», «Παρὶ-Σουὰρ» (παριζιάνικες ἐφημερίδες: «Παρίσι—Μεσημέρι», «Παρίσι—Βράδυ»), ἐξ αἰτίας τῆς κανονικότητας καὶ τῶν ὡρῶν τῶν ἐμφανίσεών του. Δὲν κατεβαίνει ὅμως ποτὲ χαμηλά, κρατιέται πάνω ἀπ' τὴν ἀπειλὴ τῶν ἀντιαεροπορικῶν πολυβόλων. Τρέχουμε σ' ἕνα καταφύγιο. Ἕνα πολυβόλο, κοντά μας, τοῦ ρίχνει μερικὲς σφαῖρες. Τὸ χειρίζεται ὁ ζυγιστὴς τοῦ ἱπποδρόμου, ἕνας ἄνδρας ἡλικιωμένος λιγάκι ποὺ καὶ στὸ στρατὸ συνεχίζει τὸ ἐπάγγελμά του: ἐπιβλέπει τὸ ζυγιστήριο, τὶς θυρίδες τῶν δελτίων, ὅπου κάποια σκιὰ μοιράζει καὶ τώρα κουπόνια σὲ κείνους ποὺ στοιχηματίζουν ἀκόμα γιὰ τὴν ἔκβαση καὶ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς «κούρσας», στὴν ὁποία ὁ γέρο-ζυγιστὴς παίζει πάντα τὸν ἴδιο ρόλο.

... ...

Καὶ στὴν ἄλλην ἄκρη τῆς κινητῆς γέφυρας τοῦ Κέλ, ἀποκλεισμένης σὲ κάθε πέρασμα, τὰ ἴδια συρματοπλέγματα, τὰ ἴδια ἀμυντικὰ ἔργα κατὰ τῶν τάνκς, ποὺ εἶνε καὶ στὴν ἀριστερὴ ὄχθη, τὴ γαλλική, τὴ δική μας. Ἡ ἴδια ἀκινησία· ἀλλὰ παντοῦ ἄνθρωποι ἀγρυπνοῦν πίσω ἀπὸ τὶς πολεμίστρες, τὶς σχισματιὲς τῶν πανιῶν τοῦ καμουφλάζ. Πιὸ πέρα, στὸ τέρμα ἑνὸς δρομάκου, ὕστερ' ἀπὸ πορεία ἀνάμεσα σὲ ράγιες καὶ σὲ τραβέρσες, πάντα βλέπει κανένας τὸ ἴδιο θέαμα, ἴδιο κι' ἀπαράλλαχτο, τοῦ νεροῦ, τῆς χλόης, τῶν δέντρων, τῶν κρυμμένων καραουλιῶν, τῶν σκορπισμένων τούβλων, τῆς ψιλῆς βροχούλας, τῆς σιγαλιᾶς καὶ τῆς γεμάτης μάτια ποὺ παρακολουθοῦν τὴν παραμικρὴ κίνηση μόνωσης — τὸ αἰώνιο τέλος τοπίο τῆς προσμονῆς, τῆς ἐνέδρας, τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, τοῦ ὕπουλου καὶ μασκοφορεμένου πολέμου...

⁂

Ἔγραψα παραπάνω, πὼς ὁ σημερινὸς στρατὸς διαφέρει βαθειὰ ἀπ' τὸ στρατὸ τοῦ προηγούμενου πολέμου. Τὸ σωστότερο θᾶταν νὰ πῶ: ὁ στρατὸς αὐτός, ὁ σύγχρονος, ὕστερ' ἀπὸ ἕνα κενὸ εἴκοσι χρόνων, συνεχίζει τὸν παλιό. Ἐμεῖς ποὺ φύγαμε τότε γιὰ τὸ μέτωπο σὰν ἐρασιτέχνες γεμάτοι ἐνθουσιασμό, λιγάκι ἔξαλλοι, γίναμε, στὰ 1918, ἐπαγγελματίες, γέροι λεγεωνάριοι. Αὐτοὶ ἐδῶ κληρονομοῦν τὴν πεῖρα μας καὶ τὴ διαμόρφωσή μας κάτω ἀπ' τὸ σφυροκόπημα ἐκεῖνο ποὺ ἐμεῖς μὲ τόσους κόπους καὶ θυσίες ἀποχτήσαμε· αὐτοὶ τόχουν κιόλας. Θρεμμένοι μὲ τὴν ψυχὴ τῶν μεγαλειτερών τους, μὲ τὶς παραδόσεις τους, πλέρια ἐγκλιματισμένοι ἀπ' τὸν ἐχθρικὸ δισταγμὸ γιὰ τὴν ἐπίθεση, ὁδηγούμενοι ἀπὸ στρατηγοὺς ποὺ ἤτανε οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ ὑπολοχαγοὶ τοῦ καιροῦ μας, κι' ἔζησαν στοὺς κατώτερους βαθμούς, πολὺ κοντὰ στὸν πολεμιστή, τὸν ξεριζωμένο ἀπ' τὴν πολιτεία καὶ τὸ χωράφι, ποὺ τὸν ξέρουν μέχρι τὶς λεπτότερες ἶνες του, ἔτσι πλασμένοι, μπαίνουν μὲ στέρεο τὸ πόδι σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ποὺ ἄλλοτε τόσο μᾶς εἶχεν ἐκπλήξει. Τὸ ὑλικό, τὰ ἐπιθετικὰ κι' ἀμυντικὰ συστήματα ἐβελτιώθηκαν σπουδαῖα, ἔγιναν πιὸ κομψά, ἔφτασαν στὸ ἔπακρο τῆς τελειότητας· ἐκεῖ ποὺ ἐμεῖς εἴχαμ' ἀφήσει ἕνα χαράκωμα μὲ καλαμωτὲς καὶ μὲ παλιοσάνιδα, βρίσκουμε τώρα τὴ γραμμὴ Μαζινό, κι' ἐκεῖ ποὺ ἀφήσαμε ἕνα κάρρο, βρίσκουμε ἕνα καμιόνι μὲ μηχανὴ δύναμης ἑκατὸ ἵππων.

⁂

Νὰ τί ἀποκόμισα ἀπ' τὴν ἐπίσκεψή μου στὸ μέτωπο. Ἡ παρτίδα παίζεται πάνω σὲ πολλὲς σκακιέρες: στρατιωτική, οἰκονομική, δημοσιονομική, ἠθικὴ καὶ πολιτική. Δὲν θέλω νὰ κάνω τὸν προφήτη, νὰ γίνω γελοῖος· δὲν ξέρω πόσο θὰ κρατήσει ἡ σύγκρουση, δὲν μπορῶ ἀκόμα νὰ ξέρω καὶ τὶς διακυμάνσεις της. Ἀλλὰ μπορῶ νὰ ξέρω πὼς ὁ λαός ποὺ θὰ τὴν κερδίσει θᾶναι κεῖνος ποὺ ἡ ἀντοχή, ἡ γαλήνια πίστη, ἡ δουλειά, ἡ ἕνωση κ' ἡ ἀπουσία ἐσωτερικῶν διχονοιῶν, θὰ ἐπιτρέψουν στοὺς πολεμικούς του ἀρχηγοὺς νὰ περιμένουν καὶ νὰ διαλέξουν τὴν ὥρα τους, ἐκεῖνος, τέλος, ποὺ ὁ πυρετός, ἡ ἀνάγκη γρήγορων νικῶν, δὲν θὰ ὑποχρεώσουν τοὺς ἀρχηγούς του σὲ ἀπελπισμένες πρωτοβουλίες καὶ σὲ τρελλὲς πράξεις, ποὺ οἱ ἐφήμερες καὶ χωρὶς ἐπαόριο ἐπιτυχίες τους ὁδηγοῦν στὴν ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ φθορὰ τοῦ στρατοῦ...

Ἀλλὰ αὐτὸ εἶνε ἕνα ἐνδεχόμενο ποὺ καθόλου δὲν τό φοβᾶμαι γιὰ μᾶς.

Μετάφρ. Ν. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

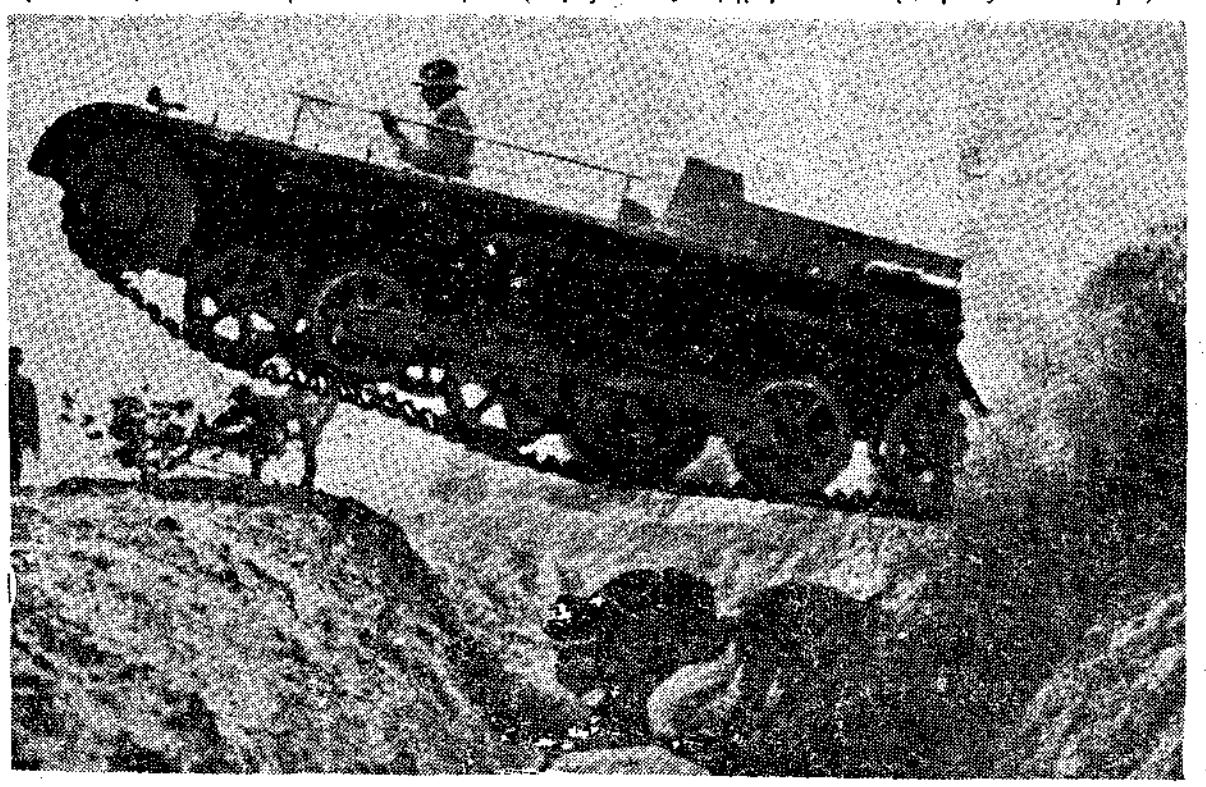

Εἰκόνες ἀπὸ τὸ Δυτικὸ Μέτωπο